ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΙΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία

του Αιδεσιμοτάτου Πρωτοπρευσβυτέρου Νικολάου Κουμεντάκη του Στυλιανού
ID Number: 1184210198

Θέμα: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ»

Επιβλέπων Καθηγητής:
Δρ. Γεώργιος Φίλιας

Πάφος, Δεκέμβριος 2020

Αφιέρωσις

Την διπλωματική εργασία μου εκ βάθους καρδιάς, αληθινής Αγάπης και Εκτιμήσεως
την αφιερώνω στην Πιστή Πρεσβυτέρα μου Ευσεβία
στα Πολυαγαπημένα Τέκνα μου Ειρήνη, Στυλιανό και Αικατερίνα
στον Αξιότιμο Καθηγητή μου Δρ. Θεολογίας Γεώργιο Μαρτζέλο
και στην Αξιότιμη αληθινή φίλη και συνεργάτιδα Ασπασία Ζαχαριουδάκη.

Θερμές ευχαριστίες για τις πολύτιμες πληροφορίες και βοήθεια που χρειάστηκαν στην Διπλωματική εργασία και δόθηκαν από τους :

Αμαλία Ευτυχιάδου, Δρ. Θεολογίας εκ Σπάτων.
Αγγελική Φωτεινοπούλου, Δρ. Χημικός και Βιολόγος Πανεπιστημιούπολης Αθηνών.
Χρήστο Ευτυχιάδη, Δρ. Παθολογοανατόμος Νοσοκομείου Κ.Α.Τ. Αθηνών.
Ασπασία Ζαχαριουδάκη, απόφοιτη της σχολής Διοίκησης Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας εκ Αλφάς Ρεθύμνης.
Μαρία Σαρρή, Θεολόγος καθηγήτρια Μέσης Εκπαίδευσης Λυκείου Περάματος Ρεθύμνης.
Αντώνιο Ζαχαριουδάκη, Νοσηλευτής Τ.Ε, Υπεύθυνος Νοσηλευτικού προσωπικού Κ.Υ. Περάματος Ρεθύμνης.
Γεώργιο Φίλια, Δρ. Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αλλά και σε όλους όσους βοήθησαν στο να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Μυστήριο του Ευχελαίου συναριθμείται στα ιερά Μυστήρια της Εκκλησίας, τα οποία ιερουργούν την "τα ασθενή θεραπεύουσαν και τα ελλείποντα αναπληρούσαν" θεία Χάρη στον άνθρωπο του Θεού, για τον λόγο δε αυτόν ανήκουν στο Μέγα Μυστήριο του Θεού προς σωτηρία του ανθρώπου.

Ο κληρικός είναι ανάγκη να γνωρίζει και να κατανοεί τι επιτελεί την ώρα που ιερουργεί ένα Μυστήριο της Εκκλησίας. Να έχει φόβο Θεού, διότι ενεργεί κατ' εντολή του, διαχειριζόμενος την θεία Χάρη του. Στο Μυστήριο του Ευχελαίου καλείται να σώσει τον κάμνοντα (ασθενή), να εγείρει αυτόν από της κλίνης του, να δώσει άφεση αμαρτιών. Αυτό γίνεται στο όνομα του Κυρίου και με την κανονική, την "κατά τάξιν και ευχημόνως" και "κατ' ακρίβειαν" τήρηση των οριζομένων συστατικών στοιχείων τελέσεως του Μυστηρίου. Ο ιερουργός του Ευχελαίου πρέπει να γνωρίζει κυρίως και πρωτίστως τι επιτελεί, μη περιοριζόμενος στην τεχνική (πρακτική) διαδικασία αυτού που επιτελεί.

Η διερεύνηση του θέματος, το οποίο μου προτάθηκε από τον καθηγητή μου Γεώργιο Φίλια, υπήρξε αναγκαία, διότι έπειτα από τόσους αιώνες οριστικοποιήσεως του Ευχελαίου και αυτών ακόμη των επιμέρους στοιχείων του, διαπιστώνεται ότι στην πράξη της Εκκλησίας παραμένει το μέσο αντιμετωπίσεως ποικίλων αναγκών και θλίψεων και αντιξοοτήτων των Χριστιανών και όχι αποκλειστικώς ιάσεως των σωματικών νόσων και μάλιστα βαρέως ασθενούντων, κατά την οποία λαμβάνει χώρα και άφεση αμαρτιών, λόγω της συνυπάρξεως και αλληλοπεριχωρήσεως των δύο αυτών ως μία ενότητα στην ψυχοσωματική ολότητα του ανθρώπου. Δεν θα διστάζαμε να ομολογήσουμε ότι για πολλούς χριστιανούς το Μυστήριο του Ευχελαίου είναι αντιληπτό ως μέσο θεραπείας της βασκανίας και της μαγείας, καταστάσεων και προβλημάτων δαιμονικών, που δεν έχουν σχέση με φυσική ασθένεια, αλλά αποτελούν την πηγή και την αιτία πάσης κακοτυχίας του ανθρώπου, ιερουργούμενο υπό των ιερέων ακαίρως-ευκαίρως, ενώ για τις περιπτώσεις αυτές η Εκκλησία διαθέτει πλήθος άλλων ευχών και χρησιμοποιεί αυτές αναλόγως. Η επανεξέταση και συστηματική καταγραφή της ιστορίας και θεολογίας του Ευχελαίου, ο επαναπροσανατολισμός του ακριβέστερα, θα συμβάλει στη σωστή θεώρηση και διασφάλιση του επί επιπρόσθετα στοιχεία και την επαναφοράν τυχόν παραλειφθέντων στοιχείων και εννοιών του στο πέρασμα των αιώνων.

Σκοπός και στόχος της όλης εργασίας υπήρξε η ανάδειξη του θείου θελήματος περί της μεταβιβάσεως της ιατρικής δυνάμεως του Ιησού Χριστού στην Εκκλησία και του τρόπου ενέργειας που όρισε απ' αρχής, περί της διαμορφώσεως της σε ιερό Μυστήριο της Εκκλησίας, κατά πλήρη διαχωρισμό από ότι άλλο μπορεί να σημαίνει η χρήση του ελαίου για τη θεραπεία των σωματικών νόσων. Στην ιστορική μετάβαση από τη σύσταση του Ιακώβου στο διαμορφωθέν εξ' αυτής Μυστήριο του Ευχελαίου έπρεπε να διαπιστωθεί η διαφύλαξη της βασικής του δομής: ασθενούς αιτουμένου την ίαση από το Ιερατείο της Εκκλησίας, η άλειψη του ασθενούς εν τω ονόματι του Κυρίου, ανάπεμψη προσευχής (της ευχής της πίστεως) επί του ασθενούς. Η όλη

διαμόρφωση και για όποιους λόγους απαιτήθηκε πρέπει να συνάδει με τα δομικά αρχικά στοιχεία του Ευχελαίου, που ορίστηκαν από τον Αδελφόθεο.

Η έρευνα που πραγματοποιήσαμε έγινε βάσει της πλουσιωτάτης ερευνητικής βιβλιογραφίας, η οποία έχει καταρτισθεί από ερευνητές και μελετητές (ομοδόξους και ετεροδόξους) του Μυστηρίου του Ευχελαίου, την οποία προσεγγίσαμε μέσω της ελληνικής βιβλιογραφίας, η οποία είναι πλήρως κάτοχος της διεθνούς ερεύνης και των πορισμάτων της, στην οποία παραπέμπει τόσο ευρινώς και εμπεριστατωμένως, ώστε να καθίσταται περιττή μία εξ' αρχής έρευνα επί των αυτών κειμένων και τεκμηρίων προς διείσδυση στο Μυστήριο του Ευχελαίου. Ορθώς παρατηρεί ο Π.Σκαλτσής για την έρευνα του και εμείς το γενικεύουμε, ότι "ο κάθε ενδιαφερόμενος για το θέμα αυτό θα έχει την ευκαιρία και τη δυνατότητα να παρακολουθήσει την απ' αρχής πορεία και εξέλιξη της ακολουθίας του Ευχελαίου" (ιστορική εξέλιξη, σ.35), προς κατανόηση των κατ' ακρίβεια δεδομένων του ως μυστηρίου των ασθενούντων σωματικώς και των κατ' οικονομίαν απαιτηθέντων προσαρμογών του στην ιστορική και θεολογική πορεία του.

Αυτό στον οποίο τελικώς καταλήξαμε είναι ότι το Ευχέλαιο είναι διαχρονικώς το προσωπικό ενός εκάστου των χριστιανών Μυστήριο προς υγεία και σωτηρία του σώματος και της ψυχής (αφέσεως αμαρτιών), ανεξαρτήτως του Μυστηρίου της Μετανοίας και των άλλων παραγόντων αφέσεως αμαρτιών. Η ακρίβεια και οικονομία έχουν τη θέση τους στην τελεσιουργία του Ευχελαίου, αρκεί να επιτελείται σωστά και από τον ιερουργούντα αυτό ιερέα και τον ιερουργούμενο δι' αυτού ασθενή, ώστε η τέλεση του να μη είναι καταχρηστική όπως ενίοτε συμβαίνει.

«ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ…….…….....7

Εισαγωγή……....…….....11

1. Το έλαιο γενικώς ως θεραπευτικό μέσο της προ του Ευχελαίου εποχής…….....11

2.Η σχέση των εξ αμαρτίας και εξ αμαρτιών κακώσεων με την ασθένεια του σώματος……15

Α. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ…….23

1.Γενική θεώρηση του Ευχελαίου…….…..23

2. Η Αποστολικότητα του Ευχελαίου……...25

3. Εκ του Ευχελαίου του Ιακώβου στο Μυστήριο του Ευχελαίου της Εκκλησίας…...33

4. Η ευχή της πίστεως……33

Β. ΤΟ ΕΛΑΙΟ…….47

Γ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΧΟΡΗΓΟΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ…….....55

Δ. ΤΟΠΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ……..63

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ευχέλαιο έχει απαραιτήτως στη χρήση του ως μέσο θεραπείας τη χρίση του ασθενούς δι' ευλογημένου (αγιασθέντος) ελαίου, με την οποία επιτυγχάνεται η ψυχοσωματική ίαση του, από της ασθένειας και από της αμαρτίας, η ίαση του όλου ανθρώπου, του " συναμφοτέρου", που προσδιορίζει τον πλασθέντα υπό του Θεού άνθρωπο[1].

Το έλαιο ως θεραπευτικό μέσο υπήρξε αρχαιόθεν γνωστό ως φορέας θεραπευτικών ιδιοτήτων, όχι όμως και απόλυτος συντελεστής ιάσεως των νοσούντων. Αποδεκτή ήταν και η σχέση της ασθένειας με την αμαρτία, ως αιτία των κακώσεων του βίου γενικώς και της ασθένειας ειδικότερα. Η γνώση περί αυτών θα βοηθούσε στην κατανόηση της αναγκαιότητος υπάρξεως καθαγιαστικών ευχών του ελαίου, γιατί, δηλαδή, ο συστήσας το ευχέλαιο ως παρακαταθήκη Ιάκωβος, αφ' ενός μεν δεν ομιλεί απλώς περί σωστικού ελαίου ή και περί άλλου υλικού αλείψεως, αλλά περί δι' ευχής ενεργούντος ελαίου, και η Εκκλησία ονομάζει Ευχέλαιο το αδιάσπαστο και αχώριστο της καθαγιαστικής ευχής έλαιο, αφ' ετέρου δε γιατί η άφεση των αμαρτιών του ασθενούντος αποτελεί "εκ' των ων ουκ άνευ" μέρος της θεραπείας του. Η χρήση οιουδήποτε άλλου υλικού θα κρατούσε εν πολλοίς μετέωρη την υπεροχή του μυστηρίου της ιάσεως έναντι της θεραπευτικής δυνάμεως του ελαίου επί του ασθενούντος, ανεξερτήτως της αμαρτητικής καταστάσεως του. Αυτό το έλαιο, "με τις δυνάμεις που έχει εναποθέσει μέσα του ο Δημιουργός"[2], αγιάζεται και γίνεται "εις θεραπείαν και απαλλαγήν πάντος πάθους, νόσου σωματικής, μολυσμού σαρκός και πνεύματος, και παντός κακού"[3].

1.Το έλαιο γενικώς ως θεραπευτικό μέσο της προ του Ευχελαίου εποχής.

Το ελαιόλαδο ήταν σε χρήση του ανθρώπου από τα προϊστορικά χρόνια, όπως προκύπτει από την ανεύρεση αρχαίων ελαιοτριβίων[4], χρησιμοποιήθηκε δε ανέκαθεν προς πλήρωση διαφόρων αναγκών, όπως προς βρώση, φωτισμό, για λόγους υγιεινής, ως καλλυντικό και θεραπευτικό μέσο, για την προφύλαξη του σώματος από το ψύχος. Ο Όμηρος για παράδειγμα, αναφέρει την προφανώς για λόγους υγιεινής (προς ευεξία και χαλάρωση του σώματος), ο Πλάτων μνημονεύει αυτό ως "μέσον εκγύμνασης των σωμάτων"(Ανάχαρσις ή περί γυμνασίων, 24)[5]. Στον Ιπποκράτειο Κώδικα απαντώνται περισσότερες από εξήντα φαρμακευτικές χρήσεις του ελαίου, πράγμα που υποθέτει

[1] Ο όρος είναι του Γρηγορίου Παλαμά, δανειζόμαστε δε αυτόν από τον Μητροπολίτη Δράμας Διονύσιο, ' Ο ιατρός των ψυχών και των σωμάτων', σελ. 19.
[2] Από το μήνυμα του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.Ιερονύμου. Πρακτικά του Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος 2008, σ.17.
[3] Μικρόν Ευχολόγιον εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1968, σ.154, όπου η μακρά ακολουθία του Μυστηρίου (σ.141-183).
[4] Το παλαιότερο γνωστό σε ελληνικό χώρο (στα Μέθανα) ανήκει στη δ' χιλιετηρίδα. Βλ. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια "Φοίνιξ", Αθήναι, τ. θ', στ. 874, από την οποία αντλούμε τις γενικές πληροφορίες που ακολουθούν.
[5] Περί των αρχαίων αυτών αναφορών, βλ. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 212, όπου και η αναγραφή της σχετικής βιβλιογραφίας (σημ. 19).

ότι το ελαιόλαδο ήταν ιδιαίτερα ενδεδειγμένο για τις ασθένειες του δέρματος[6]. Το Βαβυλωνιακό Ταλμούδ αναφέρει το έλαιο ως φάρμακο του λάρυγγος και η Μίσνα ως ανακουφιστικό στον πονόδοντο[7]. Οι Ιουδαίοι και οι Άραβες άλειφαν με έλαιο το σώμα τους και κυρίως τα πόδια τους, για να διατηρείται το δέρμα τους ελαστικό και να αποφεύγονται πληγές σε μεγάλες αποστάσεις πορείας ή και να επουλώνονται ταχύτερα οι υπάρχουσες ήδη. Η επάλειψη του σώματος με έλαιο το προφυλάσσει από τα κακά αποτελέσματα των ατμοσφαιρικών μεταβολών και τα νύγματα των εντόμων. Η αντοχή, επίσης, του δέρματος στις κακουχίες της παλαίστρας ήταν μεγαλύτερη, εάν το άλειφαν πρό και μετά την έξοδο τους από αυτήν, γι' αυτό και στον αρχαίο ελληνικό κόσμο το έλαιο αφορά ιδιαίτερα τις αθλητικές δραστηριότητες[8] .

Οι Έλληνες, όπως και οι Ρωμαίοι λέγεται ότι χρησιμοποιούσαν ευρέως το έλαιο κατάλληλα παρασκευασμένο ως θεραπευτικό μέσο σε χρόνιους πυρετούς, κόπωση και νευραλγίες, σε τέτανο και γενικώς ως αντίδοτο σε δηλητηριάσεις. Ήταν ακόμη χρήσιμο στην χειρουργική και στην επούλωση πληγών, στη θεραπεία της λέπρας και στα αφροδίσια νοσήματα. Η πλύση δι' ελαίου του στόματος διατηρούσε την λευκότητα των οδόντων (μαρτυρία του Πλινίου). Σήμερα ακόμη συναντούμε υπολείμματα της αποδιδομένης άλλοτε πίστεως στις θεραπευτικές ιδιότητες του ελαίου.

Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο και όχι μόνον το έλαιο χρησιμοποιήθηκε και για θρησκευτικούς σκοπούς, σε ιεροτελεστίες κυρίως, κατά τις οποίες έχριαν τα αγάλματα και τους βωμούς των θεών, άλειφαν τα θύματα της θυσίας κ.α.[9]

Επειδή το έλαιο δεν είναι εύοσμο, οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι, όπως και οι Εβραίοι, παρασκεύαζαν αρωματικά έλαια, αναμειγνύοντας το έλαιο με διάφορα αρωματικά άνθη, των οποίων αποκτούσε το άρωμα, καταστρέφοντας τη δύναμη του. Οι Λακεδαιμόνιοι (μαρτυρία Σενέκα) δεν αποδέχονταν τα αρωματικά έλαια, ενώ ο Σόλων θέσπισε αυστηρές ποινές για τους κατασκευαστές τους, γιατί τα έλαια αυτά συνέβαλαν στην παρακμή των λαών. Γενικώς, στον αρχαίο εθνικό και εβραϊκό χώρο το χώρο το έλαιο κατέχει ένα θείο συμβολισμό. «Είναι το προϊόν ενός δένδρου, που η θεά Αθηνά πρόσφερε στους κατοίκους της Αττικής, σύμβολο ξέχωρης εύνοιας θεϊκής, και που ένα κλαδάκι του στο στόμα του περιστεριού έγινε για τον Νώε σημάδι της ευσπλαχνίας του Θεού»[10].

Στην Παλαιά Διαθήκη η χρήση του ελαίου έχει ομοίως θρησκευτικό και θεραπευτικό χαρακτήρα. Όπως πιστεύεται, στη χρίση του απλού ελαίου απελευθερώνεται η φυσική του ιδιότητα, την οποία ο Θεός, στην πρόνοια Του περί ανθρώπου, κατέστησε, όπως και πολλά αλλά δημιουργήματα του (φυτά, πετρώματα, νερά),

[6] Α. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, Το λάδι στην αρχαιότητα, https:llwww.thasos-island.gr.
[7] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 634, σημ. 7 .
[8] Την συνήθεια των νέων και των αθλητών να αλείφουν για λόγους υγιεινής το σώμα τους με λάδι πρίν από την καθημερινή άσκηση στο Γυμναστήριο, γνωρίζουμε όχι μόνον από τα αρχαία κείμενα, αλλά και από άφθονες παραστάσεις σε αττικά αγγεία (Α. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, ενθ' ανωτ.).
[9] Βλ. Ι, Φουντούλη, Έλαιον, στ. 544.
[10] Α. Παπαευθυμίου-Παπανθίμου, ενθ' ανωτ.

ευεργετική προς οικονομία του ανθρώπου, πρό της δωρεάς του Αγίου Πνεύματος. Η άλειψη του ελαίου διαπερνά ολόκληρο το σώμα, εισχωρεί μέχρι τα οστά, δηλώνοντας προφανώς την επίδραση του σε ολόκληρο το σώμα[11]. Όμως, παρά τη προδρομική, θα λέγαμε, σχέση της χρίσεως του ελαίου, η «κατά το Άγιο Χρίσμα χρίση των πέντε αντιπροσωπευτικών μερών αισθήσεων, για αντίστοιχη αφύπνιση των πνευματικών αισθήσεων», νομίζουμε ότι είναι μάλλον άσχετη προς την «πεποίθηση της Παλαιάς Διαθήκης περί του ελαίου», ως δότου «σφρίγους, υγείας, ευχαριστήσεως και ομορφιάς»[12] του σώματος. Το Άγιο Χρίσμα είναι δότης των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος και κατά συνέπεια αγιασμού, ο οποίος διαπερνά ενιαίως όλο τον άνθρωπο, ως ψυχοσωματική ενότητα, σφραγίζοντας («σφραγίς δωρεάς Πνεύματος Αγίου», που δεν είναι η άλειψη του ελαίου) τα περάσματα της αμαρτίας, τις πέντε αισθήσεις του σώματος.

Στον θρησκευτικό τομέα αναφέρονται συγκεκριμένες χρίσεις δι' ελαίου[13], όπως ιερέων (Εξ. 28,41. 29,7. 40,11. Λευϊτ. 4,3. 6.13. Αριθμ. 3,3), βασιλέων (Ψαλμ. 44,8. 88,21. Δ΄ Βασιλ. 23,30) και λατρευτικών τόπων (Γεν. 28,18. εξ 29,36. 47,7-9)[14]. Οι Προφήτες εχρίοντο και αυτοί διά του ελαίου, ως «καθιερωμένοι τω Θεώ»[15]. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις πρόκειται περί αγίου ελαίου και η αναφερομένη χρήση του είναι καθιερωτική και αγιαστική[16], και μάλλον «εκ τούτου προήλθε και ο χαρακτηρισμός του Ισραηλιτικού λαού ως χριστού του Κυρίου, ιδιαιτέρως δε η ονομασία του Μεσσίου (Χριστός)[17].

---

[11] Τούτο ο Ψαλμωδός παριστάνει με την αντίστοιχη διείσδυση της κατάρας σε ολόκληρο το σώμα. «Και ενεδύσατο κατάραν ως ιμάτιον και εισήθεν ωσεί ύδωρ εις τα έγκατα αυτού και ωσεί έλαιον εν τοις οστέοις αυτού (Ψαλμ. 108,18). Βλ. Π. Τρεμπέλα, Το Ψαλτήριον, σ. 466. Ιωήλ. Γιαννακοπούλου, Οι Ψαλμοί, σ. 500-501.

[12] Βλ. περί αυτού Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 212-213.

[13] Βλ. περί αυτού Π. Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη, σ. 40. Του αυτού, Ιστορική εξέλιξη της Ακολουθίας, σ. 213. Σημειωτέον ότι οι αναφερόμενες στην Παλαιά Διαθήκη αλείψεις και χρίσεις ελαίου δεν είναι όλες για ίαση και καθαγιασμό του αλειφομένου και χριομένου. Ο Ιεζεκιήλ π.χ. στο 16,9 («έχρισα σε εν ελαίω») αναφέρεται στην περιποίηση «του μνηστήρος (Θεού) προς την μνηστήν» (την περιούσιο λαό του Ισραήλ). Είναι «δείγμα» αγάπης και όχι θεραπείας νόσου (Βλ. Ιωήλ. Γιαννακοπούλου, Ιεζεκιήλ, σ. 115). Ο Ψαλμός 22,5 («ελίπανας εν ελαίω την κεφαλήν μου») αφορά, επίσης , την υποχρέωση του καλούντος σε συμπόσια να αλείφει την κεφαλήν των προσκεκλημένων δι' ελαίου «τιμής ένεκεν» (Ιωήλ. Γιαννακοπούλου, Οι Ψαλμοί, σ. 119). Αυτούς τους χριομένους εννοεί και ο Αμώς 6,6, τους φιλοξενουμένους, τους συνδαιτυμόνας του ξενοδόχου Χριστού.

[14] Φαίνεται ότι οι Εβραίοι το έλαιο με το οποίο έχριαν στις περιπτώσεις αυτές το αγίαζαν κατά κάποιο τρόπο και το χρησιμοποιούσαν ως χρίσμα αγιασμού. Δεν ελάμβαναν, δηλαδή εκάστοτε εξ αρχής έλαιο προς χρίση, αλλά θα είχαν ειδικό «έλαιον του χρίσματος» (Εξ. 40, 7), το οποίο στους χριομένους ως ιερατεύοντες λέγεται «χρίσμα ιερατείας» (Εξ. 40, 13). Ο φέρων το χρίσμα της αρχιερωσύνης λέγεται «κεχρισμένος» (Λευϊτ. 4,3), που σημαίνει «τελειωμένος» ο τελειωθεύς διά της χρίσεως υπό του αγίου ελαίου», αυτόν που έχει λάβει «πλήρες το δι' ελαίου χρίσμα», σε αντίθεση προς τους ιερείς που ελάμβαναν «μέρος μόνον του χρίσματος» (Ιωήλ. Γιαννακοπούλου, Λευϊτικόν, σ. 24 και 25). Αλλά και ο Θεός λέγει περί του Δαυΐδ, «ύψωσα εκλεκτόν εκ του λαού μου, εύρον Δαυΐδ τον δούλο μου, εν ελαίω αγίω μου έχρισα αυτόν» (Ψαλμ. 88, 20-21).

[15] Ι, Φουντούλη, Έλαιον, στ. 544.

[16] Η ενέργεια του Ιακώβ στο Γεν. 28,18, να αλείψει τον λίθο που χρησιμοποίησε ως προσκέφαλο με έλαιο, δεν ήταν τυχαία. «Έστησεν αυτόν ως στήλην αναμνηστικήν του γεγονότος τούτου και καθαγιάζων αυτήν έχυσεν έλαιον εις την κορυφήν ταύτης «και ωνόμασε τον τόπον εκείνον Βαθήλ οίκος Θεού», μεταφράζει ο Ιωήλ Γιαννακόπουλος, συνδέοντας την πράξη αυτή με την «δι' ελαίου χρίσην των λίθων των Εκκλησιών την ημέρα των εγκαινίων τους» (Γένεσις, σ. 215).

[17] Ι, Φουντούλη, ενθ' ανωτ.

Η θεραπευτική και καθαρτική ιδιότητα του ελαίου μαρτυρείται ποικιλοτρόπως . «Οι αλείψεις των ασθενών με έλαιο αποτελούσαν στοιχείο της ιατρικής πρακτικής»[18]. Ο Ησαΐας το αναφέρει ως θεραπευτικό μέσο για την επούλωση τραυμάτων, πληγών και μολώπων (Ησ. 1,6) και το Λευιτικόν (14,15-18) ως καθαρτικό επί λέπρας[19]. Αλείψεις αρρώστων με έλαιο αναφέρονται και στο Ιεροσολυμιτικό Ταλμούδ εξ ορισμού των Ραββίνων[20]. Φαίνεται δε ότι η ιεροπρέπεια της χρίσεως του ελαίου απαιτούσε την καθαρότητα του (αγιότητα) την άνευ προσμείξεων χρήση του, αν κρίνουμε ότι το έλαιο άλλων χρήσεων (τιμητικών) ονομάζεται μύρο, λόγω της προσμίξεως του με ευώδη φυτά.

Η προϊστορία του ελαίου στην Παλαιά Διαθήκη είχε ως φυσική συνέχεια την παραβολή του από τη χριστιανική Εκκλησία προς ευρεία και προσφιλή λειτουργική χρήση, ως «απαραίτητος ύλη μυστηριακών τινών τελετών»[21], όπως του Βαπτίσματος (επορκιστικόν έλαιον) και κυρίως του Ευχελαίου, στο οποίο ο Αδελφόθεος Ιάκωβος, διά της «ευχής της πίστεως» και της χρίσεως του στο «όνομα του Κυρίου», ανήγαγε το έλαιο σε ορατό σημείο ενέργειας της θείας χάριτος προς υγείαν και άφεση αμαρτιών και νοσούντων χριστιανών, «υπογράφων με τον τρόπο αυτόν την του ελαίου μυστηριακήν τελετήν»[22]. Ο Ιάκωβος δεν πρωτοτυπεί ούτε στο θέμα της χρήσεως του ελαίου και την αναγκαιότητα της αλείψεως δι' αυτού. Οι Απόστολοι συνεχίζοντας κατ' εντολή του Χριστού το έργο του, κατά την τέλεση θεραπειών, «γνωρίζοντες τη συνήθεια της εποχής να αξιοποιείται το έλαιον ως φάρμακο[23]… άλειφαν τους ασθενείς με έλαιο»[24]. Βέβαια, η εντολή του Κυρίου «ασθενείς θεραπεύετε» 9Ματθ. 10, 7-8) δεν συνεπάγεται χρίση διά του ελαίου, μάλιστα δε ο ίδιος ο Κύριος και θεράπευε διά της επιθέσεως των χειρών του στον ασθενούντα[25] και περί των Αποστόλων βεβαίωνε ότι «επί αρρώστους χείρας επιθήσουσι και καλώς έξουσιν» (Μαρκ. 16,20). Υπάρχει όμως η σημαντική μαρτυρία του (Μαρκ. 6,12-13) («και ήλειφον ελαίω πολλούς αρρώστους και εθεράπευον»), η οποία επιβεβαιώνει την πρακτική των Αποστόλων, την δι' ελαίου θεραπεία, και αναδεικνύει το έλαιο «μέσο

[18] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 434, παραπέμποντος βιβλιογραφικής για το θέμα αυτό στη σημείωση 8.
[19] Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το ιερό κείμενο ολοκληρώνει τον καθαρμό του ήδη θεραπευθέντος λεπρού με δύο βασικές πράξεις : την άλειψη της κεφαλής του «καθαριζομένου» λεπρού και την εξιλέωση των αμαρτιών του. (στ. 18-19) διά προσφοράς αρμοδίας θυσίας (ολοκαυτώματος), η οποία λεγόταν «πλημελείας». «Ούτως ο ιερεύς θα εξιλεώσει αυτού της αμαρτίας και ούτω θα καθαρισθεί νομικώς ο ποτέ λεπρός», ερμηνεύει ο Ιωήλ Γιαννακόπουλος (Λευϊτικόν, σ. 100), σχολιάζοντας περί αυτού : ότι «Η υπέρ πλημμελείας θυσία αυτή προϋποθέτει ότι ο λεπρός ημάρτησεν εξ αγνοίας ή εκ συναρπαγής» (αυτόθι, σ. 98) και επαναλαμβάνοντας την γνώμη του Ιουστίνου ότι είναι «η λέπρα παραβολή αμαρτίας» (αυτόθι, σ. 97-98). Ανευρίσκομε δηλαδή, υποτυπώδη αλλά θεοδίδακτη την Καινή Διαθήκη, σχέση αμαρτίας και νοσήσεως, καθώς και την ανάγκη αφέσεως των αμαρτιών προς πλήρη θεραπεία του νοσούντος.
[20] Η αναφορά είναι σαφής, γιατί αφορά την προσπάθεια των Ραββίνων να καθορίσουν σε ποιές περιπτώσεις επιτρέπεται η άλειψη με έλαιο την ημέρα του Σαββάτου. (Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 436. Π. Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη, σ. 41.
[21] Εγκυκλοπαίδεια Ελευθερουδάκη, τ. 5, στ. 185.
[22] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 45, με παραπομπή στον Κ. Καλλίνικο.
[23] Βλ. το παράδειγμα της παραβολής του Καλού Σαμαρείτου (Λουκ. 10,34).
[24] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 42. Ο λόγος περί ελαίου στη μελέτη μας αφορά μόνον τη χρήση του σε ασθενείς και όχι τη γενική χρήση του, σε περιπτώσεις, όπως του Ματθ. 6,17 («Συ δε νηστύων αλειψαί σου την κεφαλήν…»), του Λουκ. 7,46 («ελαίω την κεφαλήν μου ουκ ήλειψας…»).
[25] Βλ. το παράδειγμα θεραπείας του λεπρού στο Μαρκ. 1, 40-42.

μετάδοσης θείας δύναμης», χωρίς τούτο να έχει μυστηριακή σημασία, ή να αποτελεί «την πρώτη μαρτυρία βιβλικής θεμελιώσεως» του Ευχελαίου[26], «καθόσον του ελαίου αυτού απουσίαζαν τα δύο βασικά στοιχεία, η ευλογία της ευχής της πίστεως» και η άλειψη στο όνομα του Κυρίου. Ο Ιάκωβος δεν χρησιμοποιεί οικεί και ως έτυχε το έλαιο, αλλά προφανώς ως αποστολική επιλογή, παρόντος ακόμη τότε του Κυρίου Ιησού Χριστού και καθοδηγούντος το έργο τους. Η ιερουργία του ελαίου «εν ονόματι του Κυρίου», στην οποία προβαίνει ο Ιάκωβος, αυτή αποτελεί την παρακαταθήκη της Αποστολικής Εκκλησίας περί του μυστηρίου της ιάσεως των ασθενών, του ιερού Ευχελαίου.

2.Η σχέση των εξ αμαρτίας και εξ αμαρτιών κακώσεων με την ασθένεια του σώματος.

Το μυστήριο του Ευχελαίου είναι αρρήκτως συνδεδεμένο με την άφεση των αμαρτιών του ασθενούντος. Στο ίδιο το κείμενο του Ιακώβου, που είναι το καταστατικό λειτουργίας του Μυστηρίου του Ευχελαίου, η ευχή της πίστεως αποκαθιστά την υγεία διά της ταυτόχρονης απαλλαγής του ασθενούς από τις κακώσεις της νόσου και το πλήθος των αμαρτιών του. «Σώσει τον κάμνοντα και εγερεί αυτόν ο Κύριος, καν αμαρτίας η πεποιηκώς αφεθήσεται αυτώ» (Ιακ. 5,15). Η ασθένεια του σώματος και η ίαση του έχει την πρώτη και κυρία έννοια στο κείμενο. Πρόκειται αποκλειστικά περί κάμνοντος, δηλαδή ασθενούς, έστω και αν δεν χρησιμοποιεί ρήμα αποκλειστικής και μόνον φυσικής ιάσεως ούτως το ρήμα θεραπεύω ή ιώμαι. Το ρήμα σώζω στη συγκεκριμένη περίπτωση δηλώνει τη φυσική ίαση, χωρίς να έχει την αποκλειστικότητα της. Πολλοί ερμηνευτές πιστεύουν ότι ο Ιάκωβος «προκρίνει ρήμα, που έχει και θρησκευτική-εσχατολογική σημασία», επισημαίνοντας την «ολοκληρωτική θεραπεία» της ασθενούσης αδιαιρέτου ψυχοσωματικής ανθρώπινης υπάρξεως[27]. Και αυτό το ρήμα εγείρω αφορά την θεραπεία του σώματος, καίτοι δεν κατέχει την έννοια αυτή ως αποκλειστική. Τα ρήματα ολοκληρώνονται στην έννοια του ρήματος αφίεμαι και παρουσιάζουν την ίαση του σώματος ως ολοκληρωμένη ενέργεια, η οποία προϋποθέτει και την θεραπεία από της αμαρτίας, ως συνυφασμένης με τις σωματικές κακώσεις. Η ακριβής έννοια και των τριών τούτων ρημάτων εκφράζει ενιαίως την αποτελεσματικότητα της ευχής της πίστεως, την οποία ο Ιάκωβος συνιστά προς επίτευξη της συνόλου υγείας του νοσούντος μέλους της Εκκλησίας. Το Ευχέλαιο σε αυτή την ιδρυτική του βάση δηλώνει και την διαφοροποίηση του από το Μυστήριο της Μετανοίας, πράγμα το οποίο ως φαίνεται δεν έγινε εξ αρχής αρκούντως αντιληπτό. Όχι μόνον κατά τους πρώτους αιώνες της βιώσεως του στην Εκκλησία αλλά και σήμερα το Ευχέλαιο θεωρείται είδος «δευτέρου τύπου μυστηρίου της Μετανοίας και Εξομολογήσεως»[28] και μάλλον «συμπλήρωμα»[29], παρ' όλον ότι το καθένα μυστήριο στερείται το βασικό στοιχείο υπάρξεως του άλλου. Το Ευχέλαιο, κατά την ιερουργία του στερείται την

[26] Αυτό υποστηρίζει στην Ιστορική εξέλιξη της ακολουθίας του Ευχελαίου (σ. 43) ο Π. Σκαλτσής, επαναλαμβάνοντας τον Ι. Καραβιδόπουλο.
[27] Βλ. Δ. Τζέρπου, σ. 95.
[28] Δ. Τζέρπου, σ. 98.
[29] Αυτόθι, σ. 99.

εξομολόγηση των αμαρτιών και η Μετάνοια δεν αποκαθιστά την υγεία. Το Ευχέλαιο από την σύσταση του « έχει ένα θεραπευτικό χαρακτήρα, που αφορά τον άνθρωπο ως μία αδιαίρετη ψυχοσωματική ενότητα»[30] στην επίγεια ζωή του, ενώ η Μετάνοια αφορά την ψυχική καθαρότητα του ανθρώπου ως απαραίτητο στοιχείο της επουράνιας ζωής του[31].

Η σχέση ασθενείας και αμαρτίας δεν αποτελεί πρωτοτυπία του Αδελφοθέου[32]. Η «σύζευξη ασθενείας αμαρτίας υφίσταται από την στιγμή της πτώσεως του πρώτου ανθρώπου που μέχρι σήμερα»[33]. Είναι ήδη γνωστή στον κόσμο της Παλαιάς Διαθήκης, στην οποία «κυριαρχεί γενικά η θρησκευτική θεώρηση της ασθενείας»[34] και συγκεκριμένα ότι «πηγή του κακού θεωρείται η αμαρτία»[35]. Το βιβλίο της Γενέσεως είναι σαφές στο σημείο αυτό. Η φθορά της ανθρώπινης φύσεως, η οποία εκφράζεται με την ασθένεια και τον θάνατο, υπήρξαν αποτέλεσμα της αμαρτίας των πρωτόπλαστων[36]. Και αυτή η έξοδος εκ του Παραδείσου συνοδεύεται με το τελεσίδικο του Θεού «… έως του αποστρέψαι σε εις την γην, εξ ης ελήφθης, γη ει και εις γην απελεύσαι» (Γεν. 3,19). Τελεσίδικη είναι και η εντολή του : «μη αμάρτη πολύ ίνα μη αποθάνης εν ου καιρώ σου».

Της αμαρτίας πρόξενος υπήρξεν εξ αρχής ο διάβολος, γεγονός του οποίου αυθεντικά παραδείγματα αποτελούν η περίπτωση των Πρωτοπλάστων και αυτή του Ιώβ (Ιώβ 2,7). Εκ των δύο αυτών συμβάντων διδασκόμαστε ότι στη φθοροποιό αμαρτία δεν συμμετέχει πάντοτε ο άνθρωπος[37]. Οι Πρωτόπλαστοι Αδάμ και Εύα έγιναν αποδέκτες της αμαρτίας, συμπράξαντες μετά του διαβόλου : «και είδεν η γυνή ότι καλόν το ξύλον εις βρώσιν και ότι αρεστόν τοις οφθαλμοίς ιδείν και ωραίον εστί επί του κατανοήσαι , και λαβούσα από του καρπού αυτού έφαγε και έδωκεν και τω ανδρί

---

[30] Αυτόθι, σ. 99.

[31] Για τον λόγο αυτό το Ευχέλαιο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μυστήριο των μελλοθανάτων (αυτών που ετοιμάζονται για αναχώρηση στην ουράνια ζωή) ούτε των νεκρών, των ήδη αναχωρησάντων , σαν καλό κατευόδιο. Αυτό θα το δούμε λεπτομερέστερα κατωτέρω, στη θεολογική εξέλιξη του Ευχελαίου.

[32] Ο Ησαΐας αναφέρει την περίπτωση του Βασιλιά Εζεκία. ο οποίος ευχαριστεί τον Θεό για τη θεραπεία του από θανάσιμη ασθένεια, την οποία ταυτίζει με την άφεση των αμαρτιών του. «Είλου γαρ μου μου την ψυχήν, ίνα μη απόλυται και απέρριψας οπίσω μου πάσας τας αμαρτίας μου» (Ησ. 38,17). «Ανέλαβες την ζωήν μου, ίνα μη αποθάνω, αφού πρώτον συγχωρήσας έρριψας όπισθεν μου τας αμαρτίας μου», ερμηνεύει ο Ιωήλ. Γιαννακόπουλος και σχολιάζει, «η συγνώμη των αμαρτιών του ήτο απαραίτητος όρος της θεραπείας του σώματος του» (Ησαΐας, σ. 280). Παράβαλε με Ιακ. 5,15. Βλ. Α. Παπαρνάκη, σ. 78-79.

[33] Ιγνατίου Δημητριάδος, Χαιρετισμούς στο Ι' Πανελλήνια Λειτουργικό Συμπόσιο στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος, σ. 40.

[34] Δ. Τζέρπου, σ. 112.

[35] Α. Παπαρνάκη, Αμαρτία και ασθένεια στη Βιβλική Θεολογία. Υγεία και Ασθένεια, σ. 59.

[36]Γενικώς περί του θέματος αναφέρουμε την αντιπροσωπευτική της ορθοδόξου πίστεως θέση του Κυρίλλου Αλεξανδρείας. «Νενόσηκεν ουν η φύσις την αμαρτίαν διά της παρακοής του ενός, τουτέστι του Αδάμ, ούτως αμαρτωλοί κατεστάθησαν οι πολλοί, ουχ ως του Αδάμ συμπαραβεβηκότες, ου γαρ ήσαν πώποτε, αλλ' ως της εκείνου φύσεως όντες της υπό νόμον πεσούσης τον της αμαρτίας. Ώσπερ τοίνυν ηρρώστησεν η ανθρώπου φύσις εν Αδάμ, διά της παρακοής την φθοράν και τον πόνον, εισέδυ τε ούτως αυτήν τα πάθη» (Εις την προς Ρωμαίους Επιστολήν, PG 74, 789 A/B).

[37] Βλ. Ιακ. 5,17, όπου ο όρος «καν» δηλώνει την ενδεχόμενη αμαρτία του ασθενούς ως πιθανή και όχι απαραιτήτως υπάρχουσα (και στην περίπτωση που έχει αμαρτήσει). Δεν αποκλείεται δηλαδή ο κάμνων του Ιακώβου να μη ασθενεί εξ' ιδίας αυτού αμαρτίας, αλλά λόγω της αν ανομίαις συλλήψεως και εν αμαρτίαις γεννήσεως του, της πρωπατορικής.

μετ' αυτής, και έφαγον» (Γεν, 3,6). Αμφότεροι υπέστησαν τις κακώσεις του σώματος, που ακολούθησαν, μέχρι θανάτου εξ αμαρτιών αυτών. Ο Ιώβ, αντιθέτως, έπαθε μεταξύ όλων των άλλων συμφορών και θανατηφόρο ασθένεια (λέπρα), για την κληρονομικώς πλέον υπάρχουσα αμαρτία στον άνθρωπο, την εξ αμαρτίας γέννηση (Ψαλμ. 50, 7), την οποία προσπαθεί να εκμεταλλευθεί ο διάβολος προκαλώντας στον Ιώβ όλες τις κακώσεις του σώματος. Υπέστη δηλαδή ο δίκαιος τα δεινά ης αμαρτίας, χωρίς να έχει ενδώσει σε αυτή[38]. Λύση στο πρόβλημα αυτό της, ούτως ή άλλως υπάρξεως του ανθρώπου «εν αμαρτίαις» έδωσε «ο υπερτονισμός του Ευχελαίου ως μυστηρίου άφεσης αμαρτιών, αφού με τον τρόπο αυτό αντιμετωπιζόταν στη ρίζα του και το πρόβλημα της σωματικής ίασης»[39].

Στην προφητική περιγραφή της αμαρτωλότητος του Ισραηλιτικού λαού χρησιμοποιείται συχνά η ορολογία της ασθενείας[40], βάσει της οποίας προφανώς και οι Πατέρες της Εκκλησίας εκλαμβάνουν την παρά φύσην «κατάσταση της αμαρτίας ως ασθένεια, που έπληξε ολόκληρο το ανθρώπινο γένος»[41]. Ο Ησαΐας αποκαλώντας τον Ιουδαϊκό λαό «έθνος αμαρτωλόν, λαόν πλήρη αμαρτιών, σπέρμα πονηρόν, υιούς ανόμους» (Ησ. 1,4) περιγράφει αυτόν ως «βαρύτατα ασθενή»[42], στερούμενο παν μέσον θεραπείας και ανακουφίσεως, του οποίου «πάσα κεφαλή, εις πόνον και πάσα καρδία εις λύπην, από ποδών ως κεφαλής ουκ έστι εν αυτώ ολοκληρία, ούτε τραύμα ούτε μώλωψ ούτε πληγή φλεγμαίνουσα, ουκ έστιν μάλαγμα επιθήναι ούτε έλαιον ούτε καταδέσμους» (Ησ. 1, 5-6). Η απόλυτη σχέση της ασθενείας με την αμαρτία αποτελεί προσφιλές θέμα του προφητικού κηρύγματος, «και απηχεί τις γενικότερες αντιλήψεις της εποχής περί αυτού[43] και μάλιστα σε προσωπικό επίπεδο. Ο Δαβίδ είναι χαρακτηριστικός εκπρόσωπος του βιώματος της αμαρτίας ως ασθενείας και μάλιστα βαρυτάτης. Η ομολογία του στον Ψαλμό 37 είναι χαρακτηριστική. Υποφέρει «εξ αλγηδόνων οδυνηράς και αηδούς σωματικής ασθενείας[44], αλλά και εκ του βάρους συνειδήσεως ενόχου[45], αναγνωρίζει δε «ταπεινώς και εν συντριβή ότι τα όσα πάσχει αποτελούν δικαίαν ανταπόδωσιν και τιμωρίαν διά τα αμαρτήματα αυτού»[46] : «ουκ έστιν ίασις εν τη σαρκί μου από προσώπου της οργής σου, ουκ έστιν ειρήνη εν τοις οστέοις μου από προσώπου των αμαρτιών μου» (στ. 4.).

---

[38] Στα δεινά αυτά αναφέρεται προφανώς ο Ψαλμός 90, 5-6.
[39] Δ. Τζέρπου, σ. 111.
[40] Α. Παπαρνάκη, σ. 73.
[41] Νικολάου Ιωαννίδη, Η ανθρώπινη ασθένεια και ο πόνος στην Πατερική Θεολογία…, σ.88.
[42] Α. Παπαρνάκη, ενθ' ανωτ., σ. 73.
[43] Αυτόθι, σ. 75.
[44] «Προσώζεσαν και εσάπησαν οι μώλωπές μου από προσώπου της αφροσύνης μου, εταλαιπώρησα και κατεκαύθην έως τέλους, όλην την ημέραν σκυθρωπάζων επορευόμην, ότι αι ψόαι μου επλήσθησαν εμπαιγμάτων, και ουκ έστιν ίασις εν τη σαρκί μου, εκακώθην και εταπεινώθην έως σφόδρα, ωρυόμην από στεναγμού της καρδίας μου (στ. 6-9)».
[45] «Αι αμαρτίαι μου υπερήραν την κεφαλήν μου» (στ. 5). «Την αμαρτίαν μου εγώ αναγγελώ και μεριμνήσω υπέρ της αμαρτίας μου» (στ. 19). Είναι λίαν γνωστή η αναφώνηση αλλαχού του Ψαλμωδού «ίασαι την ψυχήν μου, ότι ήμαρτον σοι» (Ψαλμ. 41,5) και η γενικώς περί ασθενείας και αμαρτίας γνώμη του ιερού Χρυσοστόμου ότι «της των αμαρτημάτων αφέσεως τεκμήριον, την του σώματος σφίξιν ποιείται» (Ομιλία ΚΘ΄, PG 57, 360), «ότι δηλαδή η άφεση των αμαρτιών αποτελεί απόδειξη της θεραπείας», (Νικολάου Νικολαΐδη, Ασθένεια και πόνος στην Πατερική Γραμματεία, σ. 90).
[46] Π. Τρεμπέλα, Το Ψαλτήριον, σ. 154-155. Βλ. Ιωήλ. Γιαννακοπούλου, Οι Ψαλμοί, σ. 189.

Στην προφητική γλώσσα και γενικά στην Παλαιά Διαθήκη η ασθένεια είναι μέν αμαρτητική τιμωρία, δεν λείπουν όμως και οι περιπτώσεις εκείνες οι οποίες αφορούν σε παιδαγωγία του Θεού προς τον άνθρωπο. Στο Βιβλίο της Εξόδου σαφώς λέγεται ότι «πάσαν νόσον» στους Αιγυπτίους έδωσε (επήγαγεν) ο Θεός ως τιμωρία, αλλά και σαφώς νοείται ότι την αυτήν τιμωρία (πάσαν νόσον) θα δώσει (επάξει) και στον Ισραήλ εάν αμαρτήσει[47]. Στο Βιβλίο του Ιώβ έχουμε το παράδειγμα της κατ' εξοχήν παιδαγωγίας ενός καθ' όλα δικαίου ανθρώπου[48], διά βαρυτάτης δοκιμασίας του, με επιστέγασμα την αρρωστεία της λέπρας[49], και της αναδείξεως του έναντι του διαβόλου ως η ακατάβλητη εμμονή στην υπακοή του Θεού, ως του μόνου αληθινού ανθρώπου, που δεν έχει το όμοιο του επί της γης[50]. Εντυπωσιάζει πράγματι η μακαριότητα με την οποία βιώνει τη θεία παιδαγωγία της δοκιμασίας στην οποία υποβάλλεται, πεποισμένος ότι ασθένεια και ίαση εξουσιάζονται υπό του Θεού, υποκείμενες απολύτως στην θεία του αντίληψη περί του ανθρώπου. «Μακάριος δε άνθρωπος, ον ήλεγξεν ο Κύριος, νουθέτημα δε Παντοκράτορος μη απαναίνου, αυτός γαρ άλγειν πονεί και πάλιν αποκαθίστησιν , έπαισι, και αι χείρες αυτού ιάσαντο» (Ιώβ 5,18)[51]. Το πρόβλημα, βεβαίως του Ιώβ κρατεί πάντοτε επίκαιρο το θέμα της θεοδικίας[52], για το οποίο όμως οι Πατέρες της Εκκλησίας έχουν δεόντως τοποθετηθεί υπέρ της θείας παιδαγωγίας[53].

---

[47] «Εάν ακοή ακούσης της φωνής Κυρίου Θεού σου και τα αρεστά εναντίον αυτού ποιήσης και ενωτίση ταις εντολαίς αυτού και φυλάξης πάντα τα δικαιώματα αυτού, πάσαν νόσον , ήν επήγαγον τοις Αιγυπτίοις, ουκ επάξω επί σε» (Εξ. 15,26).

[48] «Άνθρωπος τις ην εν χώρα Αυσίτιδι, ω όνομα Ιώβ, και ην ο άνθρωπος εκείνος αληθινός, άμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, απεχόμενος από παντός πονηρού πράγματος» (Ιώβ 1,1).

[49] Πρόκειται για την ευρέως γνωστή ετυμηγορία του διαβόλου κατά του Ιώβ προς τον Θεόν : «μη δωρεάν Ιώβ σέβεται τον Κύριον;… αλλά απόστειλον την χείρα σου και άψαι πάντων ων έχει, η μην εις πρόσωπον σε ευλογήσει» (Ιώβ, 1, 9, 11), στην οποία ο Θεός απάντησε θετικώς, δέχτηκε, δηλαδή, τη δοκιμασία του Ιώβ : «ιδού πάντα, όσα εστίν αυτώ, δίδωμι εν τη χειρί σου, αλλ' αυτού μη άψη» (Ιώβ, 1, 12).

[50] «Ότι ουκ έστι κατ' αυτόν επί της γης» (Ιώβ 1,8). Εδώ πιστεύουμε ότι εκφράζεται η οριστική κρίση του Θεού περί του Ιώβ, η θριαμβευτική έξοδος του Ιώβ εκ της δικιμασίας, που αναιτίως υπέστη προς μεγαλύτερο κλέος. Ενώ δηλαδή υπό του συγγραφέως του Βιβλίου παρουσιάζεται ως άνθρωπος αληθινός κ.λ.π. (βλ. ανωτ., σημ. 22), στη σύσταση του υπό του Θεού η ιδιότητα του αυτή έχει το γνώρισμα της απόλυτης μοναδικότητος : «ουκ έστι κατ' αυτόν των επί της γης άνθρωπος όμοιος αυτώ» (Ιώβ 2). Ο Ιώβ είναι «παίς Κυρίου» κατά θεία ομολογία (Ιώβ 1,8) και «θεράπων» αυτού (Ιώβ 2,3) και ο εσωτερικός του κόσμος θα παραμείνει εκτός της εμβέλειας του διαβόλου (Ιώβ 1, 12. 2,6). Ο Θεός παραδίδοντας τον Ιώβ στη διαβολική ενέργεια παγίδευε ήδη τον διάβολο στην ένδοξη νίκη του Ιώβ κατ' αυτού. Αυτό προφανώς εκφράζει ο ιερός Χρυσόστομος, λέγοντας ότι ο Θεός παρέδωσε στη διαβολική ενέργεια τον Ιώβ «θέλων αποφήναι λαμπρότερον» (Ομιλία ΚΣΤ΄, PG 57, 354).

[51] Ο λόγος αυτός του Ιώβ είναι επανάληψη-επιβεβαίωση των λόγων του Θεού στο Δευτερονόμιο 32,39 : «εγώ αποκτενώ και γην ποτήσω, πατάξω καγώ ιάσομαι» ο οποίος φαίνεται να κατείχε σημαντική θέση στην ποιμαντική παιδαγωγία του Ισραήλ διά της ασθενείας και των εν γένει κακώσεων του σώματος, λειτουργούσε, δηλαδή, «συχνά ως μέσο για την αλλάγη στάσης του λαού» (Α. Παπαρνάκη, σ. 78). Ο Ωσηέ (6, 1-2) διασώζει τη σχετική εμπειρία αυτών που δέχθηκαν το κήρυγμα του («πορευθώμεν και επιστρέψωμεν προς Κύριον τον Θεόν ημών, ότι αυτός ήρπακεν και ιάσεται ημάς, πατάξει και ματώσει ημάς, υγιάσει ημάς μετά δύο ημέρας…»), ενώ απόφθεγμα των Παροιμιών 93, 7-8) εκφράζει αυτό ως γνωμικό («φοβού τον Θεόν και έκκλινε από παντός κακού, τότε ίασις έσται τω σώματι σου και επιμέλεια τοις οστέοις σου»).

[52] Το πρόβλημα της θεοδικίας αφορά την αγαθότητα, τη δύναμη και τη δικαιοσύνη του Θεού με την οποία χειρίζεται ο Θεός το κακό (ηθικό και φυσικό) στη ζωή του ανθρώπου. «Εάν ο Θεός ηδύνατο να εμποδίση το κακόν, αλλά δεν ήθελε, τότε πως συμβιβάζεται το γεγονός τούτο προς την αγαθότητα του Θεού; Και εάν ήθελε να εμποδίση τούτο, αλλά δεν ηδύνατο, πως συμβιβάζεται τούτο προς τη δύναμη

Σε ολόκληρη τη βιβλική παράδοση η ίαση και η θεραπεία κατανοούνται ως αποκλειστικό έργο του Θεού[54]. Στο Βιβλίο της Εξόδου τούτο ρητώς παραγγέλλεται : «εγώ γαρ ειμί Κύριος ο Θεός σου ο ιώμενος σε» (15,26). Οι συγγραφείς των περισσότερων Βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης διέκειντο εχθρικώς προς την ανθρώπινη ιατρική, η οποία στην ελληνιστική μάλιστα περίοδο διέθετε «τεχνίτες» ιατρούς και «είχε και αυτή (και όχι μόνον ο Γιαχβέ) τη δυνατότητα ιάσεων»[55]. Στην εβραϊκή κυρίως Βίβλο, «οποιοσδήποτε επιχειρεί με ανθρώπινες δυνάμεις να θεραπεύσει ανθρώπινες ασθένειες, θεωρείται ότι οικειοποιείται θεϊκές ιδιότητες και χαρακτηρίζεται ως κατεχόμενος από δαιμονικές δυνάμεις»[56]. Και όταν αυτό αργότερα θα αλλάξει, όταν δηλαδή οι Εβραίοι θα έλθουν σε επαφή με το ελληνικό πνεύμα, όπως πληροφορούμαστε από τα σοφιολογικά Βιβλία, χωρίς να απολέσουν την πεποίθηση τους ότι οι ασθενείς είναι αποτέλεσμα της αμαρτίας, και θα αποδεχθούν την ιατρική βοήθεια, και τότε ακόμη η θεία ιατρική ενεργεί διά μέσον αυτής. Ο ιατρός δεν θεωρείται όπως παλαιότερα αντίθεος, αλλά πιστεύεται ότι ο Θεός «του έδωσε τη γνώση και τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί φυσικά στοιχεία προκειμένου να προσφέρει θεραπεία»[57]. Η Σοφία Σειράχ είναι πολύ αποκαλυπτική : «Τέκνον, εν αρρωστήματι σου μη παράβλεπε, αλλ' εύξαι Κυρίω, και αυτός ιάσεται σε, απόστησον πλημμέλειαν και εύθυνον χείρας και από πάσης αμαρτίας καθάρισον καρδίαν… και ιατρώ δος τόπου, και γαρ αυτόν έκτισε Κύριος, και μη αποστήσω σου, και γαρ αυτού χρεία, έστι καιρός ότε και εν χερσίν αυτών ευοδία. Και γαρ αυτοί Κυρίου δεηθήσονται, ίνα ευοδώση αυτοίς ανάπαυσιν και ίασιν χάριν εμβιώσεως» (38, 9-14)[58]. Να σημειώσουμε ότι η αντίληψη στην Παλαιά Διαθήκη περί της θεραπευτικής

του; (Ευ. Θεοδώρου, Θεοδικία, ΘΗΕ, τ. 6, στ.155. Στη διατύπωση αυτή εστιάζει ο Καθηγητής τη θεοδικία). Η θεοδικία αφορά κατά κύριο λόγο τη δικαιοσύνη των ενεργειών του Θεού έναντι των κατ' αυτού αιτιάσεων για άνιση κατ' αντίθεση κατανομή του κακού και της ευδαιμονίας σε δικαίους και αδίκους, «ότι οδός ασεβών ευοδούται» (Ιερεμ. 12,1) ότι οι «αμαρτωλοί και ευθυνούντες» (Ψαλμ. 72, 11-12). Η θεοδικία απαντά στο ερώτημα «μη αδικία παρά τω θεώ;» (Ρωμ. 9,11). Για τον Π. Τρεμπέλα (Δογματική, τομ. 1ος , Αθήναι 1959, σ. 391) η δικαιοσύνη είναι γνώρισμα του Θεού, που ενεργεί κατά τη θεία σοφία του και την ανεξιχνίαστη θεία βουλή του, ώστε να αποβαίνου ματαίως οι προσπάθειες της θεοδικίας προς εξήγηση του προβλήματος των θλίψεων του δικαίου έναντι της ευδαιμονίας του αμαρτωλού. «Τις έγνω νούν Κυρίου; ή τις σύμβουλος αυτού εγένετο;» (Ρωμ. 11,34).

[53] Ήδη ο Παύλος ομολογεί ότι «εν τη υπερβολή της πίστεως» , «εδόθη μοι σκοπού τη σαρκί, ίνα μη υπεραίρομααι» (Β΄ Κορ. 12,7), για να ακολουθήσουν οι πατερικές ομολογίες βάσει προσωπικών τους εμπειριών, τις οποίες συνοψίζουμε διά του ιερού Χρυσοστόμου : «Της γαρ των Αγίων κακώσεως και θλίψεως τοις ποικίλης και παντοδαπής έχω προς την ημετέραν αγάπην ειπείν…. ότι μέν ουν εις το μετριάζειν και ταπεινοφρονείν, και το μη φυσάσθαι εκ των σημείων και των κατορθωμάτων, συμβάλλεται τοις Αγίοις η κάκωσις… Τοσαύτας τοινόν αιτίας έχοντας ειπείν της των Αγίων κακώσεως, μη δυσχεραίνωμεν εν τοις πειρασμοίς μηδέ απορώμεν, μηδέ θορυβώμεθα, αλλά και αυτοί τας ευατών παιδαγωγώμεν ψυχάς, και ετέρους ταύτα διδάσκωμεν» (Ομιλία Α΄, PG 49,23/29). Αξιοσημείωτη η σαφής και λυτή σύναψις του Ιωσληφ Βρδεννίου : «οι πειρασμοί και αι θλίψεις και τα δοκίμια πολλού παρά τω Θεώ ηξίωνται λόγου και σύντροφοι εξ αρχής τη καθ' ημάς ευσέβια γεγόνασιν» (Παρατιθέμενο υπό Νικολαού Ιωαννίδη, Ασθένεια και πόνος, σ. 99).

[54] Π. Βασιλειάδη, Ο Ιησούς Χριστός ιατρός των ψυχών και των σωμάτων, σ. 47).

[55] Αυτόθι, σ. 48.

[56] Αυτόθι, σ. 51 Στο Βιβλίο των Παραλειπομένων Β΄ αναφέρεται η περίπτωση του βασιλιά Ισραήλ Ασά, ο οποίος στην ασθένεια του «ουκ εζήτησε τον Κύριον, αλλά τους ιατρούς» (16,12). Στο Βιβλίο του Ιώβ διαβάζουμε περί ιατρών : «υμείς δε είτε ιατροί άδικοι και ίαται κακών πάντες , είη δε υμίν κωφεύσαι, και αποβήσεται υμίν εις σοφίαν (13,4).

[57] Π. Βασιλειάδη, ενθ' ανωτ., σ. 51.

[58] Λόγω της ιδιαιτέρας σημασίας του κειμένου, παραθέτουμε αυτό ολόκληρο : «Τίμα ιατρόν προς τας χρείας αυτού τιμαίς αυτού, και γαρ αυτόν έκτισε Κύριος, παρά γαρ Υψίστου εστίν ίασις, και παρά

ιδιότητος του Θεού, κατά τη μετεχμαλωσιακή περίοδο έχει υποστή τη μεταβατική εξέλιξη των ιάσεων και θεραπεύων από τη θεία αμεσότητα στη διά θείων μεσαζόντων και απεσταλμένων επιτέλεση[59]. Να αναφέρουμε, επίσης, ότι στον εθνικό κόσμο η κατά θεία έμπνευση διάγνωση και θεραπεία, η εφαρμοζόμενη στα Ασκληπιεία, καταργείται μέν εν συνεχεία από τον Ιπποκράτη και εφαρμόζονται οι έμφυτες φυσικές δυνάμεις των ιάσεων[60], η λεγομένη επιστημονική ιατρική, η οποία όμως δεν αρνείται το ενδεχόμενο της θείας δυνάμεως ως παράγον της θεραπείας και ιάσεως[61].

Η ίδια ακριβώς διαλεκτική της σχέσεως αμαρτίας και ιάσεως χρησιμοποιείται στη συνέχεια υπό του Ιησού Χριστού, ο οποίος στα θαύματα του προς τους έχοντας σωματικό πάθος επιτελεί το έργο της ολιστικής σωτηρίας που στην Παλαιά Διαθήκη επιτελούσε ο Θεός[62], αλλά και της Εκκλησίας, η οποία διά των μυστηριακών πράξεων της, στις οποίες ανήκει και το Ευχέλαιο συνεχίζει την παροχή θεραπείας στους σωματικώς ασθενούντας.

Στην Καινή Διαθήκη η σχέση αμαρτίας και νοσήσεως διευκρινίσθηκε και κλήδωσε οριστικά διά του λόγου στόματος αυτού του Θεού και παραδειγμάτων της ιδίας αυτού πρακτικής ιάσεως. Αυτός ο Ιησούς Χριστός διδάσκει και καθορίζει τη σχέση αυτή σε δεδομένα γεγονότα, τα οποία καταγράφονται ως λόγος Κυρίου στον ευαγγελικό του λόγο, μας παραδόθηκαν, δηλαδή, γραπτώς και απαραχαράκτως. Ο ίδιος στις σχετικ΄ς περιπτώσεις αντί να ονομάζει εαυτόν σωτήρα, χρησιμοποιεί το προσωνύμιο του ιατρού νοώντας και δημοσιεύοντας την αμαρτίαν ως ασθένεια[63]. Ο Ιησούς Χριστός ενεργεί ως «ο ιατρός των ψυχών και των σωμάτων ημών»[64] και μάλιστα ως μόνος

βασιλέως λήψεται δόμα, επιστήμη ιατρού ανυψώσει κεφαλήν αυτού, και έναντι μεγιστάνων θαυμαστήσεται. Κύριος έκτισε εκ γης φάρμακα και ανήρ φρόνιμος ου προσοχθίει αυτοίς… και αυτός ξέδωκεν ανθρώποις επιστήμην ενδοξάζεσθαι εν τοις θαυμασίοις αυτού, εν αυτοίς εθεράπευσε και ήρε τον πόνον αυτού, μυρεψός εν τούτοις πονήσει μείγμα, και ου μη συντελέση έργου αυτού, ειρήνη παρ΄αυτού εστίν επί προσώπου της γης. Τέκνον εν αρρωστήματί σου μη παράβλεπε, αλλ' εύξαι Κυρίως και αυτός ιάσεται σε … και ιατρώ δος τόπον, και γαρ αυτόν έκτισε Κύριος και μη αποστήσω σου, και γαρ αυτού χρεία, έστι καιρός ότε και εν χερσίν αυτών ευοδία, και γαρ αυτοί Κυρίου δεηθήσονται, ίνα ευοδώσιν αυτοίς ανάπαυσιν και ίασιν χάριν εμβιώσεως». (Σοφία Σειράχ, 38, 1-14). Παράφραση του κειμένου αυτού βλ. Μητροπολίτου Δράμας Διονυσίου, Ο Ιατρός των ψυχών και των σωμάτων, ενθ' ανωτ., σ. 23-24).

[59] Βλ. Π. Βασιλειάδη, σ. 52.

[60] Π. Βασιλειάδη, ενθ' ανωτ.

[61] Στη σχετική μελέτη του ο Α. Ευτυχιάδης αναφερόμενος στην «Ιατρική ωε θετική επιστήμη με μεταφυσική διάσταση», αναφερόμενης μεταξύ άλλων και στον Ιπποκράτη, παρατηρεί ότι «η ιατρική θεραπεύει τον ασθενή με την επιστήμη και την τεχνολογία, συγχρόνως ,όμως, έχει τη δυνατότητα να διαθέτει και τη θαυματουργική με την ιαματική θεία δύναμη» (Αρχές Φιλοσοφίας και Ιστορίας της Ιατρικής, Αθήναι 2001, σ. 178).

[62] Π. Βασιλειάδη, σ. 57.

[63] Είναι χαρακτηριστική η απάντηση του γιατί έτρωγε 'μετά τελώνων και αμαρτωλών, την οποία διασώζουν και οι τρείς συνοπτικοί Ευαγγελιστές : «ου χρείαν έχουσι οι ισχύοντες ιατρού, αλλ' οι κακώς έχοντες» (Ματθ. 9, 11-12. Μαρκ. 2,17. Λουκ. 5,31). Ο τελευταίος σαφέστερος των άλλων καταγράφει αντί οι ισχύοντες ιατρού καταγράφει οι υγιαίνοντες ιατρού.

[64] Στο Ευχέλαιο αυτή την ενέργεια του Θεού επικαλείται ο ιερουργός, δεόμενος «γενού ιατρός του δούλου σου» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 167), «ο των ορφανών πατήρ και των χειμαζομένων λιμήν, και των νοσούντων ιατρός» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 172). Επίκληση του Θεού-ιατρού είναι βασικό στοιχείο και μάλλον ο λόγος για τον οποίο το μυστήριο του Ευχελαίου αιτείται ως βεβαία τη θεραπείαν του ασθενούντος που υπηρετεί». Ιδιαιτέρως η φράση αυτή με διαφορετικές διατυπώσεις πρώτα όμως με την ίδια σημασία επαναλαμβάνεται πάνω από σαράντα φορές μέσα στην ακολουθία του ιερού

ιατρός[65], και η Εκκλησία πάντοτε, στις ανάλογες περιπτώσεις όπως αυτές, στις οποίες αφορά το Ευχέλαιο, επικαλείται την «ιατρική» του δύναμη[66], την άλλως «ιατρείαν» αναφερομένη[67].

Κατά την ευλογημένη παράδοση, ο Χριστός έδινε «προτεραιότητα στην ανθρώπινη υγεία»[68], αλλά και γενικότερα στην ακεραιότητα του ανθρωπίνου σώματος, η οποία ταλανίζεται από πολλές συμφορές, σύμφωνα με τη μεσσιανική του ιδιότητα[69], την οποία αναγγέλλει ο Ησαΐας και αποδέχεται ο ίδιος δημοσίως ενώπιον της Συναγωγής, διαβάζοντας και αποδίδοντας στον εαυτό του το μεσσιανικό αυτό κείμενο το εναρκτήριο και ταυτόχρονα προγραμματικό κήρυγμα του[70], «Πνεύμα Κυρίου επ' εμέ, ου είνεκεν έχρισε με, ευαγγελίσασθαι πτωχοίς απέσταλκε με, ιάσασθαι τους συντετριμμένους την καρδίαν, κηρύξαι αιχμαλώτοις άφεσιν και τυφλοίς ανάβλεψιν, αποστείλαι τεθραυσμένους εν αφέσει, κηρύξαι ενιαυτόν Κυρίου δεκτόν» (Ησ. 61,12. Λουκ. 4, 17-18). Είναι σημαντική η μαρτυρία του Λουκά ότι ο Χριστός «ήρξατο λέγειν προς αυτούς ότι σήμερον πεπλήρωται η γραφή αύτη εν τοις ωσίν υμών» (4, 21) δηλαδή έχετε ενώπιον σας τον Μεσσία, καθώς και η απάντηση του Χριστού προς τον Ιωάννη, στο ερώτημα του «συ ει ο ερχόμενος ή άλλον προσδοκώμεν; » (Λουκ. 7,20), στην οποία απαντά με την απαρίθμηση του έργου του της ημέρας εκείνης[71] το σύμφωνα με τη μεσσιανική αποστολή του[72].

Το θεραπευτικό έργο του Χριστού έχει ως αντικείμενο τον ψυχοσωματικό ασθενή, τον νοσούντα εξ αμαρτιών αυτού, επιβεβαιώνοντας την αιτιολογική σχέση αμαρτίας

Ευχελαίου (Διονυσίου Μητροπολίτου Δράμας μι.εργ., σ. 19). Αυτή είναι η ετέρα πλευρά της θείας αποστολής του Υιού του Θεού στον κόσμο, δυνάμει της οποίας διενεργείται το Ευχέλαιο. Βλ. Ευχή καθαγιασμού του ελαίου: «Άναρχε , αδιάδοχε, Άγιε Αγίων, ο τον μονογενή σου Υιόν εξαποστείλας, ιώμενον πάσαν νόσον και πάσαν μαλακίαν των ψυχών και των σωμάτων ημών» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 159). Επίσης την ευχή χρίσεως διά του ελαίου : «Πάτερ Άγιε, ιατρέ των ψυχών και των σωμάτων, ο πέμψας τον μονογενή σου Υιόν, του Κυρίου ημών Ιησούν Χριστόν, πάσαν νόσον ιώμενον και εκ θανάτου λυτρούμενον, ιάσαι και τον δούλον σου…» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 161). Το ιδίωμα του ιατρού δεν είναι προσωπικό ιδίωμα του Πατρός, αλλά κοινόν της θείας φύσεως, γι' αυτό σε άλλη ευχή η φράση «ιατρός των ψυχών και των σωμάτων ημών» απευθύνεται αμέσως στον Κύριον Ιησούν (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 176). Βλ. επίσης την συγχωρητική ευχή του τέλους της Ακολουθίας (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 179).

[65] Βλ. ετέρα ευχή, «ο μόνος ψυχών τε και σωμάτων ιατρός» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 170).

[66] Στο Ευχέλαιο, στο μυστήριο της θεραπείας των νοσούντων, γίνεται κατ' εξοχήν η μετάγγισις αυτής της θείας δυνάμεως : «Ναι, Κύριε, την ιατρικήν σου δύναμιν ουρανόθεν εξαπόστειλον, άψαι του σώματος, σβέσον τον πυρετόν, πράϋνον, το πάθος, και πάσαν λανθάνουσαν ασθενών αποδίωξον» (Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 168).

[67] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 174.

[68] Π. Βασιλειάδη, ένθ. ανωτ., σ. 55.

[69] Κατά την εκτίμησης του Π. Βασιλειάδη, «εδώ ακριβώς βρίσκεται και η πεμπτουσία της αποστολής του Χριστού ως θεράποντος και ιατρού… ως η προσωποποίηση του αναμενόμενου ελευθερωτή μεσσία» (ένθ. ανωτ., σ. 56).

[70] Π. Βασιλειάδη, ένθ. ανωτ., σ. 56.

[71] «Εν εκείνη τη ώρα εθεράπευε πολλούς από νόσων και μαστίγων και πνευμάτων πονηρών, και τυφλοίς πολλούς εχαρίσατο βλέπειν»(Λουκ. 7-21).

[72] «Και αποκριθείς είπεν αυτοίς, πορευθέντες απαγγείλατε Ιωάννη α είδε και ηκούσατε, τυφλοί αναβλέπουσιν, χωλοί περιπατούσιν, λεπροί καθαρίζονται, και κωφοί ακούουσιν, νεκροί εγείρονται, πτωχοί ευαγγελίζονται» (Λουκ. 7,22). «Αυτή ακριβώς η σημειολογική ίαση και θεραπεία σύμπασας της ανθρωπότητος προέρχεται από την περιγραφή της μεσσιανικής εποχής στο βιβλίο του προφήτη Ησαΐα» (Π. Βασιλειάδη, σ. 56).

και ασθενείας που υπήρχε ήδη στον κόσμο της Παλαιάς Διαθήκης[73]. Η συνέχεια του δράματος της φθοράς της φύσεως από την αμαρτία με αποτέλεσμα τις σωματικές κακώσεις και ασθένειες μέχρι θανάτου, που άρχισε στον Παράδεισο, παίζεται επιβεβαιούμενο και στην Καινή Διαθήκη. Η σωματική θεραπεία, την οποία και μόνον επιθυμούσαν οι αιτούμενοι την βοήθεια του Χριστού ήταν πρωτίστως θέμα αφέσεως των αμαρτιών τους. Θα μπορούσαμε ανέτως να εκφράσουμε τη γνώμη ότι ο Χριστός θεράπευε τους πάσης φύσεως ασθενείς προφέροντας τη φράση «αφέονται σοι αι αμαρτίαι σου» όπως στον παράλυτο της Καπερναούμ (Λουκ. 5,23-24), ή πιο συγκεκριμένα «ίδε υγιής γέγονας, μηκέτι αμάρτανε, ίνα μη χείρον σοι τι γένηται» όπως στον παραλυτικό της προβατικής Κολυμβήθρας (Ιω. 5,14) υπαγάγοντας το «νοητόν» (την άφεση αμαρτιών) στο «αισθητόν» (την ίαση της παραλύσεως)[74], άλλως ειπείν δηλώνοντας «τη σωματική ίαση ως το ορατό σημείο φανέρωσης της αόρατης άφεσης των αμαρτιών»[75] και επί το απλούστερο ότι ίαση και άφεση αμαρτιών είναι σημεία αποδείξεως, του ενός εκ του άλλου, η άφεση αμαρτιών της ιάσεως και η ίαση της διθείσης αφέσεως. Ως θεράπων ιατρός ο Ιησούς Χριστός επιτελεί «το γενικότερο έργο της ολικής σωτηρίας»[76]. Εάν δε τα «πολλά» και τα «άλλα σημεία», τα οποία «εποίησεν ο Ιησούς ενώπιον των μαθητών αυτού ουκ έστι γεγραμμένα», τα δε γεγραμμένα αρκούν για να πιστεύσουν «ότι Ιησούς εστίν ο Χριστός ο υιός του Θεού» (Ιω. 20, 30-31), τότε προφανώς οι αναφερόμενες ιάσεις και θεραπείες του συνόλου ευαγγελικού κειμένου έχουν αντιπροσωπευτικό και συμβολικό χαρακτήρα των σημείων που εποίησε ο Χριστός στον τομέα αυτόν της υγείας. Ως εκ τούτου, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η επικέντρωση του Ιακώβου στη συνεργουμένη ίαση και άφεση αμαρτιών στον νοσούντα είναι η βιβλική τεκμηρίωση της σχέσεως ασθενείας και αμαρτίας[77].

[73] Να διευκρινίσουμε ότι ο Ιησούς Χριστός επιτέλεσε και θεραπείες ασχέτως της αμαρτητικής καταστάσεως του νοσούντος, ενώ σε μία περίπτωση αναφέρει ο ίδιος ότι ο θεραπευθείς (ο εκ γενετής τυφλός) δεν είχε αμαρτήσει . Η πρώτη περίπτωση αφορά άτομα του εθνικού κόσμου, που ζούν στην Ιουδαϊκή γη και διάκεινται ευνοϊκώς προς το γένος των Εβραίων, γνωρίζουν τον Χριστό και πιστεύουν στη θεία δύναμη του, ενεργούμενη και εκ του μακρόθεν με μόνον τον λόγο του. Τα θαύματα στους ανθρώπους αυτούς από τον Χριστό έχουν ως μόνη αιτία την πίστη τους προς αυτόν. Η περίπτωση του Εκατόνταρχου της Καπερναούμ (Λουκ.7, 2-11) και αυτή της Χαναναίας, που δεν ανήκε «στα πρόβατα τα απολολώτα του οίκου Ισραήλ (Ματθ. 15, 22-28) ανήκουν σε αυτή την κατηγορία θαυμάτων του Χριστού. Στην περίπτωση του εκ γενετής τυφλού, κατά δήλωση του Χριστού, το θαύμα της ιάσεως του έγινε μόνον «ίνα φανερωθούν τα έργα του Θεού εν αυτώ» (Ιω. 9, 2-3).
[74] Ιωάννου του Χρυσοστόμου, παρά Π. Τρεμπέλα, Υπόμνημα εις το κατά Λουκάν Ευαγγέλιον, Αθήναι 1952, σ. 186.
[75] Α. Παπαρνάκη, σ.80.
[76] Π. Βασιλειάδη, σ.57.
[77] Βλ. Π. Βασιλειάδη, σ.57.

Α. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

1.Γενική θεώρηση του Ευχελαίου.

Στα «κατ΄εξοχήν μέσα της χάριτος του Αγίου Πνεύματος» , τα Άγια Μυστήρια της Εκκλησίας, συγκαταλέγεται και το Άγιο Ευχέλαιο[78] του οποίου η ακολουθία «είναι από τας νεωτέρας και μακροτέρας ακολουθίας του Βυζαντινού Ευχολογίου» [79], σε αντίθεση με την «απλή και σύντομη» αρχική της μορφή[80] .

Ο όρος Ευχέλαιο προέρχεται, «κυρίως και μάλιστα», « εκ της ύλης του ευχελαίου και των ευχών», τα οποία χρησιμοποιούνται προς τέλεση του μυστηρίου, «εκ της εξωτερική και προσπιπτούσης εις τας αισθήσεις ιερουργίας του Μυστηρίου», από την ένωση, δηλαδή, των δύο ορατών σημείων του Μυστηρίου, της ευχής που αναπέμπει ο ιερουργών, και του ελαίου, με το οποίο χρίει τον λαμβάνοντα την ίαση[81]. Η συνεισφορά των δύο σε ένα όρο ευχέλαιο σημαίνει ότι αμφότερα τα στοιχεία είναι εξ ίσου σημαντικά, ισότιμα και απαραίτητα προς επίτευξη της θεραπευτικής πράξεως της Εκκλησίας, και ακόμη ότι το ένα είναι αναποτελεσματικό χωρίς τη σύμπραξη του άλλου[82]. Η επικρατήσασα γενικώς ονομασία Ευχέλαιο «διά της εις εν συνενώσεως» των συναποτελούντων την εξωτερικήν πλευράν του μυστηρίου», δηλαδή των ορατών σημείων του[83], θεωρείται μεταγενέστερη, οφειλόμενη πιθανώς στον μοναχό Ιώβ[84]. Ο όρος Ευχέλαιο είναι και ακριβής και σαφής σημαίνει ότι πρόκειται περί αγιασμένου ελαίου δι΄ευχών, ιερουργούμενο, βεβαίως, «εν ειδική εκάστοτε λειτουργία» κατά την οποία οι ιερείς αλείφοντας με αυτό «μέλη του σώματος των ασθενούντων πιστών εκκαλούνται επ' αυτούς την θείαν χάριν την θεραπεύουσαν ασθενείας του σώματος και της ψυχής[85]».

Το Μυστήριο του Ευχελαίου συστήθηκε και τελείται απ΄αρχής υπό της Εκκλησίας «προς θεραπείαν των σωματικών ιδία αρρωστημάτων»[86] , ως Μυστήριον ιάσεως ασθενούντων σωματικώς και μάλιστα βαρέως, «όχι για χρήση πιστών γενικώς, αλλά για χρίση ασθενών» (Γ. φίλια, Η μετάβαση, σ. 433, σημ.2), « τω ασθενούντι δεινώς[87] και εν μακρονοσία»[88]. Το Μυστήριο του Ευχελαίου καθ΄εαυτό δεν ιερουργείται ούτε

[78] Μητροπολίτου Διονυσίου Δράμας, Ο ιατρός των ψυχών και των σωμάτων. Εισηγήσεις –πορίσματα ιερατικού συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, Δράμα 2000,σ.17
[79] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία του Ευχελαίου,σ.183. βλ. Π. Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη,σ.204
[80] Π. Σκαλτσή, αύτοθι,σ.208
[81] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 348
[82] Π. Τρεμπέλα, ένθ΄ ανωτ.
[83] Π. Τρεμπέλα, ένθ΄ ανωτ.
[84] Κ. Δυοβουνίωτου, Τα Μυστήρια , σ.184, σημ.1. Ο Π. Τρεμπέλας επαναλαμβάνει την άποψη αυτή(Δογματική,σ.348)
[85] Ι .Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ.1131. Αυτός είναι κατά βάση ο ορισμός του Ευχελαίου, τον οποίο συναντούμε στους αρμόμιους επί του θέματος. βλ. Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ. 184. Π. Τρεμπέλα, Δογματική, τ. Γ΄ σ. 347
[86] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 347.
[87] Μικρόν Ευχολόγιον, σ..146
[88] Αύτοθι, σ. 173.

σε θνήσκοντες, ούτε σε κεκοιμημένους (νεκρούς)[89] . Καίτοι η επιτυγχανόμένη ίαση είναι απαραιτήτως ψυχοσωματική, εντούτοις ως προκαλούσα το Ευχέλαιο νόσος εκλαμβάνεται μόνον η σωματική . Στην ιδρυτική του λόγο δεν τελείται, «υπέρ της αφέσεως των αμαρτιών και ιατρείας των ψυχών και των σωμάτων»[90]. Δεν ιερουργείται σε αμαρτωλούς υποκαθιστώντας το Μυστήριο της Μετανοίας και εξομολογήσεως, το «μόνον αναγκαίον και επαρκές μέσον προς απαλλαγήν του ανθρώπου από πάσης ενοχής, προκληθείσης εκ διολισθήσεως αυτού εις παρεκτροπάς και παραβάσεις του θείου νόμου μετά το βάπτισμα σημειωθείσας», ούτε «αποτελεί απαραίτητον συμπλήρωμα του σωτηρίου τούτου της μετανοίας μυστηρίου, άνευ του οποίου δεν τελειούται τούτο»[91] . Αυτό τονίζεται και διδάσκεται από τους ενδεδειγμένους διδασκάλους της Εκκλησίας[92]. Ως εκ τούτου το Ευχέλαιο δεν καθίσταται «αναγκαίον προς σωτηρίαν», και δεν διατρέχει τον κίνδυνο, «όπως αποκλεισθή της ουρανίου Βασιλείας», όποιος δεν τελεί αυτό[93]. Φαίνεται όμως ότι «απαρχής στη συνείδηση της Εκκλησίας διαμορφώθηκε στενή σχέση μεταξύ σωματικής και πνευματικής θεραπείας και κατά συνέπεια «αλληλοπεριχώρηση μεταξύ των μυστηρίων Μετανοίας και Ευχελαίου»[94]. Δεν είναι λίγη οι ιστορικοί της χριστιανικής λατρείας, που λόγω της σχέσεως αυτής μάλλον δέχονται ότι «του πρώτους, τουλάχιστον, αιώνες δεν υφίστατο διάκρισις των Μυστηρίων του Ευχελαίου και της Μετανοίας»[95].Η σχέση αυτή παρέμεινε αμετάβλητη[96] έκτοτε, καίτοι «μετά τον 8ο κυρίως αιώνα μορφολογικά διαφοροποιούνται και διακρίνονται σημαντικά μεταξύ τους»[97].

Το Μυστήριο του ευχελαίου θεραπεύει «τας ως βάσιν και αιτίαν, ειδικώς ως και γενικώτερον , υποκειμένας ψυχικάς νόσους (αμαρτίας)[98]. Οι συνδεδεμένες, δηλαδή, με την ασθένεια του σώματος αμαρτίες θεραπεύονται ομού μετά του σώματος. Ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός σχεδόν πάντοτε μαζί με την θεραπεία χοτηγούσε και την

[89] Περί του θέματος αυτού θα αναφερθούμε κατωτέρω, στη δεύτερη ενότητα της εργασίας περί της θεολογικής διαμορφώσεως του Ευχελαίου, βάση της εμπεριστατωμένης μελέτης του Δημητρίου Τζέρπου, Η ακολουθία του Νεκρώσιμου Ευχελαίου, Αθήνα 2000.

[90] Αυτή είναι η γνώμη, την οποία επισήμως εκφράζει ο Μητροπολίτης Δράμας (Ο Ιατρός των ψυχών και των σωμάτων, σ.20), η οποία δεν εκφράζει την σύσταση του Ιακώβου «ασθενεί τις προσκαλεσάσθω τους ιερείς» και βεβαιότητα του ότι η ίαση θα επιτευχθεί ακόμη και αν έχει αμαρτήσει ο ασθενής θα συγχωρηθεί.

[91] Π. Τρεμπέλα, ένθ΄ανωτ.,σ.247.

[92] Βλ. Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1132 κατά τον οποίο το Μυστήριο της Μετανοίας «ισχύει» στην Εκκλησία ως «διατεταγμένο παρά Κυρίου εις την Εκκλησία δια πάντας τους πιστούς αποκλειστικώς δια την ίασιν των πνευματικών αυτών νόσων. Των αμαρτιών. Μετά το Βάπτισμα». Αφορά δε «πάντας». Διότι «ουδείς αναμάρτητος (Νεκρώσιμος Ακολουθία. Μικρόν Ευχολόγιο. Σ.148), «ου ζήσεται άνθρωπος και ουχ αμαρτήσει» (αύτοθι), ενώ το Ευχέλαιο τελείται μόνον σε σωματικές ασθενείς, όπου, και όταν υπάρχουν. Αυτή είναι μια ουσιαστική ειδοποιός διαφορά των δύο Μυστηρίων.

[93] Π. Τρεμπέλα, ένθ΄ανωτ.,σ.347-348.

[94] Π. Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη,σ.209.

[95] Γ. Φίλια,Η απαλλαγή, Σ.172, όπου και η σχετική βιβλιογραφία περί αυτού

[96] Αυτό νομίζουμε ότι εκφράζει το πλήθος, που συρρέει στο Ευχέλαιο της Μεγάλης Τετάρτης στους Ναούς, να πάρουν συγχωρητική ευχή για την θεία κοινωνία της Μ. Πέμπτης ή της Αναστάσεως.

[97] Π. Σκαλτσή, ένθ΄ανωτ.

[98] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ.1132

άφεση των αμαρτιών του πάσχοντος, εκφράζοντας δι΄αυτής την ίαση[99]. Αμαρτία και νόσος, άφεση αμαρτιών και ίαση είναι ζεύγη αλληλένδετα στις ιαματικές θαυματουργίες του Ιησού Χριστού, δυνάμει των οποίων λειτουργεί το Ευχέλαιο,εξ ου και η «βασική χριστιανική πεποίθησις» για την υπάρχουσα συνάφεια και αλληλεπίδραση των σωματικών και ψυχικών ασθενειών[100] και η απορρέουσα αλήθεια ότι στο Μυστήριο του Ευχελαίου η άφεση των αμαρτιών, η θεραπεία της ψυχής, συνέπεται της θεραπείας του ασθενούντος σώματος. Όπως υποστηρίζεται μετά βεβαιότητας, «το ευχέλαιο αφορούσε τους ασθενείς» απολύτως «τουλάχιστον για του οκτώ πρώτους αιώνες»,[101]χωρίς τούτο να σημαίνει ότι τελικώς απώλεσε ρον πρωταρχικό του χαρακτήρα. Ο ορισμός του Κριτοπούλου περί του Ευχελαίου διασώζει στα Δογματικά Μνημεία της εκκλησίας μας τον πάντοτε ισχύοντα ιδρυτικό αποστολικό χαρακτήρα του Μυστηρίου, ότι , δηλαδή «Ευχέλαιο έστι τελετή μυστική δι΄ελαίου και προσευχών υπό της Εκκλησίας ιερουργούμενη υπέρ πιστών νοσούντων. Χριόμενοι γαρ οι κάμνοντες τω τοιούτω ελαίω μετά πίστεως και αγαθής ελπίδος εις τον θεού βοηθείας εκείθεν τυγχάνουσιν»[102].Η ακολουθία που καθιερώθηκε στο επίσημο ευχολόγιο της Εκκλησίας είναι το αποτέλεσμα μιας πολυτρόπου εξελίξεως της αρχικής της μορφής και γι αυτό, ίσως, η τέλεση του Μυστηρίου είναι μάλλον «καταχρηστική», δηλαδή, «παρεκλίνει από την παραδεδομένη τάξη της Εκκλησίας»[103]

2. Η Αποστολικότητα του Ευχελαίου.

Το Ευχέλαιο έχει την «απόλυτη προϋπόθεση για τη θεώρηση μιας ιερής λειτουργικής πράξης ως Μυστηρίου της Εκκλησίας»[104]. Το Ευχέλαιο είναι Αποστολικό Μυστήριο. Είναι η μυστηριακή διαμόρφωση του τύπου της θεραπευτικής πράξεως της Εκκλησίας, η οποία καθιερώθηκε από τον πρώτο επίσκοπο Ιεροσολύμων. Τον Αδελφόθεο Ιάκωβο[105], με την καθολική επιστολή του προς τους Χριστιανούς : «Ασθενεί τις εν υμίν; Προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας και προσευξάσθωσαν επ΄αυτόν αλείψαντες αυτόν ελαίω εν τω ονόματι του Κυρίου , και η ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα και εγερεί αυτόν ο Κύριος κάν αμαρτίας ή πεποιηκώς, αφεθήσεται αυτώ» (Ιακ.5,14-15) Το κείμενο, το οποίο ακολουθεί (« εξομολογείσθε αλλήλοις τα παραπτώματα και εύχεσθε υπέρ αλλήλων, όπως ιαθήτε.Πολύ ισχύει δέησις δικαίου ενεργουμένη»,στ.16) δεν αποτελεί συνέχεια του παραγγέλματος του Ιακώβου[106]. Είναι περαιτέρω η εξομολόγηση «αλλήλους» και η

[99] Η περίπτωση του παραλυτικού στο Ματθ. 9,2 είναι πολύ διευκρινιστική «θάρσει τέκνον, αφίενται σου αι αμαρτίαι». Σαφέστατο και το Ιω. 5,14 «ίδε υγιής γέγονας μηκέτι αμάρτανε, ίνα μη χείρον σοι τι γένηται».
[100] Ι. Καλογήρου, ένθ΄ανωτ.,στ.1131
[101] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ.433,σημ.2.
[102] Ι. Καρμίρη, Τα δογματικά τ. ΙΙ, σ.543
[103] Δ. Τζέρπου, Η καταχρηστική, σ. 278
[104] Δημητρίου Τζέρπου, Η ακολουθία, σ.93.
[105] Ο Π.Τρεμπέλας, για λόγους που εξηγεί στο ομώνυμο υπόμνημά του, τοποθετεί αυτό μεταξύ των ετών 40-50 (Καθολική επιστολή Ιακώβου, Αθήναι 1956^2 , σ.223).
[106] Ο Δ Τζέρπος θεωρεί ότι ο στ.16 αποτελεί αναπόσπαστη συνέχεια των προηγουμένων», σύμφωνα με την οποία «η εξαγόρευση των αμαρτιών αποτελεί προϋπόθεση και για την μέσω του μυστηρίου του Ευχελαίου παρεχομένη άφεση αμαρτιών», η οποία συνισάται να γίνεται «ενώπιον των πρεσβυτέρων

ευχή «υπέρ αλλήλων» παραίνεση για μια άλλη πράξη, η οποία συντελείται από τους Χριστιανούς, τους αδελφούς, τους αδελφούς Χριστιανούς προς τους οποίους απευθύνεται η επιστολή, τη δημόσια εξομολόγηση, την οποία ακολουθεί η προσευχή του ενός για τον άλλο, προς ίαση προφανώς ψυχική, απαλλαγή από αμαρτίας ή ευεργετική δύναμη της προσευχής παντός «δικαίου» και όχι των προσκεκλημένων Πρεσβυτέρων. Αντίθετα με την επικαλουμένη γνώμη αρμοδίων ερμηνευτών,[107] η εξομολόγηση αυτή δεν συνδέεται με τη συγκεκριμένη περίπτωση του Ευχελαίου, στην οποία ο Ιάκωβος απευθύνεται σε ένα έκαστο χωριστά ,και το όλο συμβάν της ιάσεως εκτελούν οι ιερείς προσκεκλημένοι από τον πάσχοντα, δια προσευχής και χρίσεως ελαίου στο όνομα του Κυρίου, επιτυγχανομένης μαζί με την σωματική ίαση και της αφέσεως των αμαρτιών του πάσχοντος. Το προσαγόμενο, άλλωστε, παράδειγμα της προσευχής του Προφήτου Ηλιού (Ιακ. 5,17-19) δεν προσάγεται ως απόδειξη της δυνάμεως «της ευχής της πίστεως» και του μυστηριακού της χαρακτήρος, αλλά του «εύχεσθε υπέρ αλλήλων». Πρόκειται μάλλον για μια γενική προτροπή του Αδελφοθέου προς επιβεβαίωση του συσχετισμού που υπάρχει μεταξύ προσευχής και αφέσεως αμαρτιών, αφέσεως αμαρτιών και ιάσεως, προς αποφυγήν ενδεχομένως της μεγάλης ανάγκης, της «οριακής για την ανθρώπινη ύπαρξη ώρας»[108] της νοσήσεως, στην οποία ενεργεί αποτελεσματικά μόνον η Εκκλησία δια των Πρεσβυτέρων[109]. Πρέπει να παρατηρήσουμε, επίσης, ότι η εν λόγω νουθεσία του Ιακώβου προς νοσούντα δεν μπορεί να ανήκει στην «ευρύτερη ενότητα παραινέσεων της επιστολής για την βοήθεια, την οποία παρέχει η προσευχή σ' όλες γενικά τις δύσκολες περιστάσεις του βίου», και που προσδιορίζονται «με την έκφραση κακοπαθεί τις» (Ιακ.5,3), έστω και ως «περίπτωση με εντελώς ιδιαίτερη σημασία», όπως υποστηρίζεται[110]. Ο Π. Τρεμπέλας διαχωρίζει με ακρίβεια την κακοπάθεια από την ασθένεια καθώς και τα πρακτέα περί αυτών: «Περί των εν κακοπαθείας και ασθενείαις πρακτέων».[111]. Ηκακοπάθεια κατά τον Ιάκωβο χρήζει μεν προσευχής, αλλά προσευχής προσωπικής του κακοπαθούντος («προσευχέσθω»). Η ασθένεια δεν ζητεί απλώς κάτι περισσότερο από την ατομική προσευχή, αλλά το υπεράνω και απόλυτο, την καταφυγή στην προσευχή της Εκκλησίας, όχι των πιστών της ή την «δέηση του «δικαίου» αλλα την «ευχή της πίστεως», την ιερουργούμενη προσευχή από το ιερατείο για τον ασθενή, την βεβαιότητα και αποτελεσματικότητα της οποίας εκφράζει η ταυτόχρονη άφεση των ναμαρτιών του ασθενούς. Το κείμενο σαφώς υποδηλώνει ότι ο Αδελφόθεος, και η Εκκλησία βάσει αυτού, αντιμετώπισε «το θέμα της αρρώστια στα πλαίσια της ενότητος που πρέπει να έχουν οι πιστοί με τη ζωή

και των άλλων αδελφών» (Η Νεκρώσιμη, σ.98). Στην περίπτωση όμως αυτή θα έπρεπε η εξομολόγηση να είναι εντός της προτροπής, να αφορά δε σαφώς τον καλούντα ασθενή, για τον οποίο και μόνον τελείται το Ευχέλαιο, οι αμαρτίες και μόνον του οποίου συγχωρούνται, προς τον οποίο και μόνον απευθύνεται ο Ιάκωβος, αγνοώντας πλήρως τους οικείους του, παρισταμένους ή όχι, εφ΄όσον ουδείς λόγος γίνεται περί αυτών.

[107] Ο Δ. Τζέρπος παραπέμπει σχετικώς στους Δ. Αγγουρίδη και Σ. Σάπκο(ένθ΄ανωτ.).
[108] Δ. Τζέρπου, ένθ΄ανωτ.,σ.94.
[109] Βλ. Π. Τρεμπέλα, Καθολική επιστολή, σ.288-290, όπου οι υπάρχουσες αντιλήψεις περί του κειμένου αυτού.
[110] Δ. Τζέρπου, ένθ' ανωτ.,σ.93-94.
[111] Π. Τρεμπέλα, υπόμνημα, σ.287,

της»[112] ή αλλως ότι «εκκλησιοποιεί» την ασθένεια, την καθιστά «υπόθεση της Εκκλησίας», εντάσει το «πρόβλημα υγείας του πιστού στην κοινή προσευχή της Εκκλησίας».[113]

Το Ευχέλαιο μπορεί να έχει ως ιστορική παράδοση την καθαρτική χρήση του ελαίου στην Παλαιά Διαθήκη, που Εισαγωγικώς αναφέραμε, και τις αποστολικές πράξεις θαυματουργικών (εφ' όσον πρόκειται περί αποστολικής ενέργειας) ιάσεων με τον συνδυασμό του κηρύγματος της μετανοίας και της χρίσεως δι' ελαίου (Μάρκ. 6,12-13) [114] ,όμως ο Αδελφόθεος Ιάκωβος είναι ο «υπογράφων» στην Καθολική του Επιστολή «την του ελαίου μυστηριακή τελετήν»[37α] . Η αφετηριακή του Ευχελαίου πορεία στην Εκκλησία ως Μυστηρίου της εν Αγίω Πνεύματι θεραπείας του ασθενούς, ως λειτουργική έκφραση και ποιμαντική εφαρμογή της Εκκλησίας, ορίζεται με την αποστολική χρήση του Ιακώβου , η οποία «εμπεριέχει όλα εκείνα τα επί μέρους στοιχεία πάνω στα οποία στηρίχτηκε η Εκκλησία για τη μετέπειτα ανάπτυξη της θεολογίας του μυστηρίου, της λειτουργικής του μυστηρίου, της λειτουργικής του έκφρασης και της ποιμαντικής εφαρμογής»[115].Τα στοιχεία αυτά έχουν ως εξής:

α΄. Ιερουργοί της συνιστωμένης υπό του Ιακώβου θεραπείας ορίζονται κατηγορηματικά οι ιερείς, οι πρεσβύτεροι της Εκκλησίας και μόνον αυτοί, «οι εντεταλμένοι εις εκκλησιαστική διακονίαν».[116]. β΄. Οι πρεσβύτερο δεν μεταβαίνουν αυτοβούλως στον ασθενή, αλλά προσκαλούνται από αυτόν.[117] γ΄. Το αποστολικό ευχέλαιο τελείται κατ' οίκον στην κατοικία του ασθενούς. Ο τόπος σε συνδυασμό με το ρήμα «προσκαλεσάσθω» (σε ενικό αριθμό) δηλώνει σαφώς ότι η προσευχή των Πρεσβυτέρων τελείται για ένα μόνο άτομο (τον καλούντα) «και έχει ένα μόνο και ορισμένο αίτημα»[118],τη σωματική θεραπεία του ασθενούς. δ΄. Ο Αδελφόθεος απευθύνεται σε ασθενείς, των οποίων η ασθένεια θεωρείται ως ενδεχόμενο αποτέλεσμα αμαρτίας και όχι σε αμαρτωλούς, οι οποίοι νοσούν. Βεβαίως, τα δύο αυτά, ασθένεια και αμαρτία είναι αλληλένδετα στο κείμενο, καθιστώνας αισθητή την υπάρχουσα σε αυτό «αλληλοπεριχώρηση» Μετανοίας και Ευχελαίου[119]. Ο υγιής άνθρωπος νοείται ως υγιής ψυχοσωματική ενότητα και αυτόν εκφράζει ο Ιάκωβος, εξ αφορμής, όμως, της σωματικής θεραπείας, λέγοντας σώσει, εγερεί, αφεθήσεται (θα θεραπευθεί, θα εγερθεί εκ της κλίνης, θα συγχωρεθεί). Το Ευχέλαιο του Ιακώβου δεν είναι μυστήριο μετανοίας αμαρτωλού που θεραπεύει την ασθένεια του σώματος, αλλά

---

[112] Π. Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη, σ. 203 και 210.
[113] Δ. Τζέρτσου, ένθ' ανωτ.,σ.94 Π.Σκαλτσή, Ιστορική εξέλιξη, σ.210.
[114] Ο κατ' εντολή του Κυρίου συνδυασμός αυτός διαφορεί την αποστολική χρήση του ελαίου από τη θεραπευτική ενέργεια, που αυτό κατείχε στον αρχαίο κόσμο και αυτόν τον Ιουδαϊσμό ως φυσικό θεραπευτικό μέσο ορισμένων μόνον σωματικών παθήσεων,όντως τραυματισμοί, πληγές, νευραλγίες και δυσκαμψίες σωματικών μελών» (Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ.1133), κλασσικό δείγμα του οποίου έχουμε στη διήγηση του Λουκά 10,34:Ο Σαμαρίτης «κατέδησε τα τραύματα» του ημιθανούς πληγωμένου που συνάντησε «εκχέων έλαιου και οίνου»
[37α] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.216 επαναλαμβάνοντας τον Κ. Καλλίνικο.
[115] Δ.Τζέρπου, ένθ' ανωτ.,σ.93
[116] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ.349.
[117] Βλ. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.210.
[118] Π. Σκαλτσή, ένθ' ανωτ.,σ.211.
[119] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ…

μυστήριο θεραπεία του σώματος που επιφέρει και την θεραπεία της ψυχής, την άφεση της αμαρτίας, μια ολοκληρωμένη θεραπεία του ασθενούς. Αυτό μαρτυρεί η σωστή ανάγνωση του κειμένου. Η υποθετική («κάν») αναφορά στην αμαρτία και την άφεση αυτής σημαίνει ότι «η σωματική θεραπεία αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο της προσευχής, ενώ η πνευματική θεραπεία είναι ένα αποτέλεσμα που συνοδεύει τη σωματική»[120].Το θέμα βεβαίως που τίθεται είναι περί ποιάς αμαρτίας πρόκειται. ε΄. Οι Πρεσβύτεροι χρησιμοποιούσαν απαραιτήτως δυο ορατά σημεία ενεργείας ιάσεως, την προσευχή και το έλαιο. στ΄. Η σωζουσα «ευχή της πίστεως» είναι η υπό «του ιερέως επί τον ασθενούντα γινομένη ευχή» (γι' αυτούς αναφέρει «προσευξάσθωσαν») και όχι «η ευχή της πίστεως του ασθενούντος». ως διατείνονται κάποιοι διαμαρτυρόμενοι[121]. Η ευχή της πίστεως είναι «ο κύριος παράγων της τοιαύτης ενεργείας», αυτή που «δραστικοποιεί» την «υπερφυσικήν ενέργειαν της θείας χάριτος», για την οποία καλούνται Πρεσβύτεροι και όχι λαϊκοί. «Αντικειμενικώς» νοούμενο το χωρίο, «δέον να εκληφθεί αναμφιβόλως κατά πρώτον λόγον» ότι πρόκειται για την «προσευχή της Εκκλησίας»[122]. Η παρουσία των Πρεσβυτέρων στον ασθενή έχει «λειτουργικό χαρακτήρα», δεν εκτελούν «επίσκεψη ιατρικού χαρακτήρα», αλλά είναι εκεί «δια να τελέσουν λειτουργικήν πράξιν»[123]. Οι Πρεσβύτεροι δεν αλείφουν μόνον το έλαιον, αλλά κατά κύριο λόγο προσεύχονται, όπως η θεία χάρις καταστήσει ιαματικό το χριόμενο έλαιο. Τούτο, βεβαίως, δεν σημαίνει ότι δεν απαιτείται η ανταπόκριση του ασθενούς «και εις την πίστιν και την προσευχή αυτού», ή άλλως λεγομένη «δεκτικότητα αυτού»[124]. Η ευχή των Πρεσβυτέρων δεν είναι «αίτημα», προς ίαση του ασθενούς, αλλά και έκφραση «της βεβαιότητας ότι ο ίδιος ο Κύριος θα επέμβει για την πραγματοποίηση αυτής της ιάσεως»[125]. Το «σώσει τον κάμνοντα και εγερεί αυτόν ο Κύριος» λέγεται με έννοια οπωσδήποτε ενεργητική και όχι μόνον δυνητική. Η ίαση φαίνεται δεδομένη στη θεραπευτική πράξη των Πρεσβυτέρων και μάλιστα χωρίς ουδένα περιορισμό, για οποιασήποτε ασθένεια, όλες ανεξαιρέτως τις ασθένειες και όχι μόνον αυτές που υπόκειται στη φυσική χρίση του ελαίου. Είναι θέλημα Θεού και σύσταση του Κυρίου Ιησού αυτό που προτρέπει ο Ιάκωβος να πράττουν οι ασθενείς προς θεραπεία τους, γι' αυτό και γίνεται με την επίκληση του ονόματος του Κυρίου[126]. Η θεώρηση αυτής της ιαματικής πράξεως του Ιακώβου, ως συνδυασμού αλλείψεως και προσευχής, επιτρέπει να παρατηρήσουμε επί του ασφαλούς, ότι οι Πρεσβύτεροι με τα δύο ορατά μέσα που χρησιμοποιούσαν, την ευχή και το έλαιο, παρά το γεγονός ότι η άλειψη προηγείτο της προσευχής («προσευξάσθωσαν…αλείψαντες»)[127] και η επίκληση του ονόματος του Κυρίου κατ»αυτήν (άλειψη) δεν σημαίνει «την δι'ευχής επίκληση της

[120] Κατά την ερμηνευτική παρατήρηση του Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ.443,
[121] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ. 187.
[122] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1134.
[123] Π. Δκαλτσή, Ιστορική, σ. 211.
[124] Ι. Καλογήρου, ένθ' ανωτ., στ.1133-1134.
[125] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ.436.
[126] Κατά τον Γ. Φίλια, ίσως να πρόκειται για κάτι ανάλογο με τους Προφήτες, οι οποίοι μιλούσαν εξ ονόματος του Θεού (Η Μετάβαση, σ. 435.
[127] Κατά την ερμηνευτική παρατήρηση του Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ.435.

Χάριτος του Θεού»[128] προς ευλογία του Ελαίου, Οπωσδήποτε όμως η όλη «περιγραφή» του Ιακώβου «και η λειτουργική παρουσία των Ιερέων δεν αποκλείει αυτό το στοιχείο»[129]. ζ΄. Ο αριθμός των επιτελούντων Πρεσβυτέρων το τύπον του ευχελαίου του Ιακώβου ορίζεται αορίστως, καθορίζεται όμως ως μεγαλύτερος του ενός, αποκλειομένου, δηλαδή, του ενός, και εκφέρεται με άρθρο οριστικό (τους Πρεσβυτέρους και όχι αορίστως Πρεσβυτέρους) επιτρέποντας να εννοήσουμε ότι πρόκειται «περί του Πρεσβυτερίου της Εκκλησίας» αορίστως αριθμού αυτού[130] , δηλαδή ανεξαρτήτως αριθμού Πρεσβυτέρων που υπάρχει στην τοπική Εκκλησία, στην ενορία, όπως θα λέγαμε σήμερα, «όλο το πρεσβυτέριο της Εκκλησίας, στην οποία ανήκει «ο ασθενής»[131].

Συμφώνως προς τα ανωτέρω στοιχεία ευκόλως και σαφώς συνάγεται ότι η θαυματουργική θεραπεία του Ιακώβου δεν συσχετίζεται με τα επισήμως μαρτυρούμενα «χαρίσματα ιαμάτων, τα οποία ήσαν προνόμιο ορισμένων χριστιανών (Α΄Κορ. 12,9), αλλ' ούτε και με αυτές τις τάσεις που επιτελούσαν οι Απόστολοι, οι οποίοι «ήλειφον ελαίω πολλούς αρρώστους και εθεράπευον» (Μάρκ. 6,13). Η γνώμη των ετεροδόξων Δυτικών, αλλά και ενίων Ορθοδόξων ότι η ιαματική των Αποστόλων του χωρίου του Μάρκου αποτελεί το Αποστοκικό ευχέλαιο και όχι η του Ιακώβου, είναι εσφαλμένη[132]. Ο Γ. Φίλιας θεωρεί ότι η Αποστολική αυτή πρακτική «είναι ο Πρόδρομος της προτροπής του Αδελφοθέου[133]και ο Π. Σκαλτσής εκλαμβάνει αυτήν ως «την <u>πρώτη μαρτυρία</u> βιβλικής θεμελιώσεως» του Ευχελαίου[134]Ο Δ. Τζέρπος δέχεται τις Αποστολικές ιάσεις ως «ως <u>προεικόνισμα και προπαρασκευή</u> για το μυστήριο του Ευχελαίου», που διενεργούσαν οι Απόστολοι, ως ειδικοί χαρισματούχοι της πρώτης αυτής εποχής, και οι οποίες δεν μπορούν να συσχετισθούν άμεσα προς τις προερχόμενες από το Ευχέλαιο ιάσεις, που τελείται από τους απλούς λειτουργούς της Εκκλησίας με την επίκληση της Θείας χάριτος»[135]. Ο Ι. Καλογήρου αναφέρεται μεν και αυτός σε «προεξεικονιστικήν εφαρμογήν του Ευχελαίου του Ιακώβου και «<u>προδιατυπωτικήν</u> χαρακτηρισθείσαν ευαγγελικήν μαρτυρίαν περί δι' ελαίου υπό των μαθητών θεραπείας ασθενών τη εντολή του Κυρίου», εντούτοις προσδιορίζει σαφώς ότι «πρόκειται κατά Κύριο λόγον περί εκδηλώσεως της ιδιατέρας εκείνης χαρισματικής εξουσίας και λειτουργίας της δοθείσης <u>εκτάκτως</u> εις τους Αποστόλους και εις την Αποστολικήν Εκκλησίαν γενικώτερον, κατά την άσκησιν της οποίας σωματικαί θεραπείαι…επιτελούντο υπό των Αποστόλων και άλλων χαρισματούχων, ου μόνον δι' ελαίου, αλλά και δι' άλλων τρόπων».[136]. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ,

[128] Αυτόθι, σ. 434, σημ. 3.
[129] Π. Σκαλτσής, ένθ' ανωτ., σ. 217.
[130] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 185.
[131] Π. Σκαλτσήμ ένθ' ανωτ., σ. 210. Η παρουσία των πολλών πρεσβυτέρων στην τέλεση του Αποστολικού Ευχελαίου «οδήγησε αργότερα στην ανάπτυξη μιάς περιπλοκής επταδικής ακολουθίας» (αυτόθι, σ.212).
[132] Βλ. Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.186, σημ.3.
[133] Η μετάβαση, σ. 438, βάσει της βιβλιογραφίας που προσάγει (αύτοθι, σημ.27).
[134] Ιστορική, σ.216, επαναλαμβάνοντας τον Ι. Καραβιδόπουλο.
[135] Η Ακολουθία, σ. 93, σημ. 4.
[136] Ευχέλαιον, στ. 1133. ως άλλους τρόπους αναφέρει την «επίθεση των χειρών» (Μάρκ. 16,12. Πράξ. 28,8), τη «σκιά των Αποστόλων» (Πράξ. 5,15), αντικείμενα του «χρωτός» (Πράξ. 19,12), συμπροσευχή υπέρ αλλήλων των πιστών (Α Ιω.5,16)

ακόμη και τις δι' ελαίου θεραπείας, έχουμε συμπτωματική, κατά περίπτωση θεραπείας, ενεργουμένη ως προσωπικό χάρισμα, της Εκκλησίας. Οι Απόστολοι, βεβαίως, δεν ανήκαν στην τάξη ττων χαρισματούχων θεραπευτών, ήσαν οι εντολές του Χριστού, όμως δρούσαν ακόμη τότε μεμονωμένως ως περιοδεύοντες θεραπευτές, διερχόμενοι πόλεις και χωριά κηρύττοντας τη μετάνοια και θεραπεύοντας τους αρρώστους[137]. Από τη θεραπευτική αυτή πράξη τους, την δι' ελαίου γινομένη χρίση απουσιάζει το ουσιώδες στοιχείο του ευχελαίου του Ιακώβου, η συμβαίνουσα μαζί με τη σωματική ίαση άφεση των αμαρτιών του θεραπευόμενου. Είναι λίαν σαφές στους μελετητές των καταβολών του Αγίου Ευχελαίου ότι το έλαιο του Αδελφοθέου δεν ήταν μια απλή θεραπευτική μέθοδος, δεν είχε την κοινώς αποδιδόμενη στο έλαιο ιαματική ενέργεια ορισμένων ασθενειών, αλλ' ότι διέφερε σε τρείς βασικές ιδιότητες. Θεράπευε όλες τις ασθένειες, παρείχε άφεση αμαρτιών και ήταν αποκλειστικό χάρισμα των Πρεσβυτέρων η χρίση των ασθενών, η οποία γινομένη μετά προσευχής[138] καθιστούσε αποτελεσματική τη χρήση του ελαίου. Οι αναγνώστες της επιστολής του Ιακώβου εγνώριζαν ασφαλώς τη χαρισματική θεραπεία διά του ελαίου και τη διάδωση της μεταξύ του λαού, τον διαχωρισμό από την οποία επιδίωκε προφανώς ο Αδελφόθεος της ιαματικής πράξεως της Εκκλησίας, της μόνης χορηγού της θείας χάριτος με την ιερουργία του ελαίου. Στην υπάρχουσα πρακτική «μιας ιατρικής θεραπευτικής, που συνίσταντο στην άλειψη των αρρώστων με έλαιο», χωρίς να αποτελεί «κάποιο θρησκευτικό τυπικό», η Εκκλησία διά του Αδελφοθέου προσδίδει «μία διαφορετική διάσταση»[139], αυτήν του Μυστηρίου του ελαίου, την ενέργεια αυτού του Θεού προς θεραπεία και σωτηρία διά του ελαίου. Ο Αδελφόθεος, παραμερίζοντας την πρακτική θεραπείας των χαρισματούχων θεραπευτών, η οποία ενδεχομένως να εκλαμβανόταν και ως πράξη μαγείας[140], προτείνει την «ευχήν της πίστεως» ως «την εγγύηση της Εκκλησίας»[141] προς σωτηρία του κάμνοντος, την καταφυγή οιουδήποτε ασθενούντος μέλους της Εκκλησίας («ασθενεί τις») στη θεία μέριμνα και φροντίδα, στην ιατρική δύναμη του Κυρίου Ιησού, την οποία διαχειρίζεται «εν τω ονόματι» αυτού η Εκκλησία διά των Πρεσβυτέρων. Σημειωτέον ότι πρόκειται περί Καθολικής Επιστολής, ότι απευθύνεται προς όλη την Εκκλησία και όχι μόνον στην Ιεροσολυμιτική Επισκοπή του, στην οποία κατ' επιταγή και μίμηση του Κυρίου, παραδίδει τον μυστηριακόν τύπον του σώζοντος ελαίου, το Ευχέλαιο. Ο

[137]«Και προσκαλείται τους δώδεκα και ήρξατο αυτούς αποστέλλειν… και έδωσεν αυτοίς εξουσίαν των πνευμάτων των ακαθάρτων… Και εξελθόντες εκήρυξαν ίνα μετανοούσιν, και δαιμόνια πολλά εξέβαλλον, και ήλειφον ελαίω πολλούς αρρώστους και εθεράπευον» (Μάρκ. 6, 7-13).

[138]Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ. 186.

[139] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 437.

[140]Υπενθυμίζουμε την περίπτωση του Σίμωνος μάγου, ο οποίος «θεωρών τε σημεία και δυνάμεις μεγάλας» (μαγείες κατ' αυτόν) να επιτελούνται από τους χριστιανούς διά του Αγίου Πνεύματος (ασφαλώς και ιάσεις μεταξύ αυτών)θέλησε να το εξαγοράσει ως ισχυρότερη μονάδα μαγικής δυνάμεως (Πράξ. 8, 13-19).

[141] Π.Σκαλτσή, Η ιστορική, σ. 219,εκ του οποίου αντιγράφουμε το ερμηνευτικό σχόλιο του Σάκκου : «Τα αιτήματα των άλλων προσευχών ίσως δεν τα εκλπηροί ο Κύριος, ακόμη και αν ο δεόμενος είναι ο Παύλος. Τα αιτήματα όμως της Εκκλησίας εν τοις μυστηρίοις δεν υπάρχει περίπτωσης να μη εισακουσθούν, ακόμη και αν είναι ανάξιοι οι δεόμενοι, διότι εκεί δέεται η πίστις, η Εκκλησία, ο μεσσίτης Κύριος Ιησούς Χριστός. Ως εκ τούτου το χωρίον είναι μαρτυρία κλασσική όχι μόνον διά το μυστήριο του Ευχελαίου αλλά και δι' όλα τα μυστήρια, διότι εν αυτώ αποκαλύπτεται ο ιδιάζων χαρακτήρ πάσης μυστηριακής προσευχής».

Κ. Δυοβουνιώτης διαφοροποιώντας πλήρως το Ευχέλαιο του Ιακώβου όλων των ιαματικών χρήσεων του ελαίου, ως ενέργεια αυτού του Θεού, υποστηρίζει ότι η χρίση του Ιακώβου ήταν ήδη γνωστή στους χριστιανούς προς της συγγραφής της Επιστολής του, όχι «ως σύνηθες ιαματικών μέσον», αλλ' ως «υπό του Ιησού Χριστού συστάσα πράξις του επαλειφείν τους ασθενούντας δι' ελαίου μετ' ευχών και θεραπεύειν αυτούς και ότι η πράξις αυτή ως υπό του Χριστού συστάσα και έχουσα αισθητά σημεία και μεταδιδομένην χάριν αποτελεί μυστήριον»[142]. Η Ακολοθία του Ευχελαίου στα ψάλματά της αναφέρεται σε όλα τα περιστατικά της διαμορφώσεως του, όπως και στο συγκεκριμένο της συστάσεως του: «Χρισμόν σου τον ιερόν Φιλάνθρωπε, ο Αποστόλοις τοις σοις επ' ασθενούσι δούλοις σου τελείν συμπαθώς εντειλάμενος…»[143]. «Ο ενισχύσας ημάς διά των Αγίων σου Αποστόλων, ελαίω μετά προσευχής τας ασθενείας του λαού θεραπεύεσθαι»[144]. Ο Κ. Δυοβουνιώτης τοποθετεί τον χρόνο συστάσεως του Ευχελαίου «στον μεταξύ της Αναστάσεως και της Αναλήψεως χρόνον», τότε που προσδιορίζεται η σύσταση του μυστηρίου «του Βαπτίσματος και της Μετάνοιας»[145]. Της αυτής γνώμης είναι και ο Ι. Καλογήρου, καθορίζοντας σαφέστερα την καθιέρωση του Ευχελαίου του Ιακώβου και δι' αυτού της Εκκλησίας. «Ο Κύριος ηυδόκησε κατά την ενανθρώπισην αυτού, όπως συστήση στους Μαθητές και Αποστόλους αυτού, διά να διδάξουν κατόπιν αύτοι τούτο εις την Εκκλησίαν[146], κατά την γενικήν και ειδικήν εξουσιοδότησιν των, και ιδιαίτερον μέσον ιαματικής επί των σωμάτων ενεργείας, το ιερόν Μυστήριον της δι' ελαίου χρίσεως και διά προσευχής και πίστεως ολοκληρώσεως των αποτελεσμάτων και επί της ψυχικής καταστάσεως κατά την αντιμετώπισην ακριβώς σωματικών ασθενειών»[147]. Η βεβαιότητα και σταθερότητα της υποδείξεως του φανερώνει εκ του ασφαλούς ότι ο Ιάκωβος «ακολουθεί εντολήν Κυρίου»[148], «δεν παρουσιάζεται καινοτόμων, αλλά συνιστούν μέσον, όπερ εν γνώσει του Κυρίου είχον ήδη χρησιμοποιήσει οι Απόστολοι, καίπερ δι' υπερφυσικής δυνάμεως και εξουσίας υπό του διδασκάλου εφωδιασμένοι»[149]. Κατά δε την αυθεντική μαρτυρία του Κριτοπούλου, «ουκ αν δε, ει μη προσετάγησαν, ετόλμησαν ποιήσαι τούτο οι Μαθηταί. Επετράπη δε και πάση τη Εκκλησία παρά των Αποστόλων, ως φησίν ο θείος Ιάκωβος. Ασθενεί τις εν υμίν…»[150]. Αλλά και ο Μογίλας , ο έτερος μεγάλος της παραδόσεως μας, θεωρεί το Μυστήριο του Ευχελαίου «διαταγμένον από τον Χριστόν, επειδή όταν έπεμπε τους μαθητάς του ανά δύο 'ήλειφον πολλούς

[142]Τα Μυστήρια, σ. 185-186.
[143] Μικρόν Ευχολόγιον, σ.146.
[144] Μικρόν Ευχολόγιον, σ.170.
[145] Ένθ' ανωτ. , σ. 186, σημ. 4.
[146] Ο Π. Τρεμπέλας μας πληροφορεί ότι « ικανοί τον αριθμόν εκ των σχολαστικών θεολόγων του δωδεκάτου και δεκάτου τρίτου αιώνος… υπεστήριξαν ότι το Ευχέλαιο ως μυστήριον συνεστήθη υπό των Αποστόλων, εντεύθεν δε δεν έχει άμεσον, αλλ' έμμεσον την παρά Κυρίου σύστασιν», εναντίον των οποίων, όμως, κινήθηκε η ίδια η Ρωμαϊκή Εκκλησία, η οποία στην «εν Τριδέντω σύνοδον ηπείλησεν ανάθεμα κατά παντός μη δεχομένου την εσχάτην κρίσιν ως αληθώς και κυρίως μυστήριον υπό Χριστού του Κυρίου ημών ιδρυθέν και υπό του Μακαρίου Ιακώβου του αποστόλου κοινοποιηθέν» (Δογματική, σ. 350).
[147] Ευχέλαιον, στ. 1132.
[148]Ι. Καλογήρου, ένθ' ανωτ., στ. 1132. Βλ. Π. Σκαλτσή, Η ιστορική, σ.216.
[149] Π. Τρεμπέλα, ένθ' ανωτ., σ. 351.
[150] Βλ. Ι. Καρμίρη, Τα Δόγματα ΙΙ, σ. 543.

αρρώστους και εθεράπευον'». «Έπειτα όλη η Εκκλησία το είχασιν εις συνήθειαν να το κάνουσι, το οποίον φαίνεται από την Επιστολήν του αγίου αποστόλου λέγοντος…»[151].

Το κείμενο του Ιακώβου συνεστήθη ως «η γενίκευσις του εκτάκτου τούτου χαρίσματος διά πάσας τας εποχάς εν τη Εκκλησία, παρά του ιδίου του Κυρίου μετά των άλλων περί της Εκκλησίας ευδοκών αυτού διατεταγμένη», και ως «η ειδίκευσις της επενεργείας της θείας χάριτος επί των ασθενών», «ομοίως παρά Κυρίου ηθελημένη», χειριζόμενη «υπό των τακτικών οργάνων της Εκκλησίας, των Πρεσβυτέρων», διά προσευχής και χρίσεως δι' ελαίου[152]. Ο συνδυασμός των δύο τούτων καθιστά την πράξη του Ιακώβου «ακέραιον θεοσύστατον μυστήριον της Εκκλησίας» και αποτελεί την «κυρίαν αγιογραφικήν θεμελίωσιν του Μυστηρίου του Ευχελαίου»[153]. Εντός του αυτού πνεύματος συσταθείσα η προτροπή του Ιακώβου προς τους ασθενείς «επέδρασεν ουσιαστικώς επί της διαμορφώσεως της Ακολουθίας του Ευχελαίου»[154], μέχρι σημείον να θεωρηθεί, εσφαλμένως, συγγραφέας της Ακολουθίας ο Αδελφόθεος[155]. Ενδεικτικά της γνώμης αυτής θεωρούνται η αναφορά του ονόματος του σε ψαλλόμενα τροπάρια και σε αναγνωσκόμενες ευχές κατ' αυτήν, το γεγονός ότι η προτροπή του Ιακώβου από την Καθολική Επιστολή του αποτελεί το πρώτο Αποστολικό Ανάγνωσμα της Ακολουθίας. Πιθανώς δε και η εξήγηση του Συμεών Θεσσαλονίκης να αποτελεί σχετική ένδειξη : «τα του θεάδελφου αναγινώσκεται αποστολικά ρήματα, σαφώς ημίν μαρτυρούντα όθεν ημείς την παράδοσιν ταύτην ελάβαμεν»[156].

---

[151] Βλ. Ι. Καρμίρη, Τα Δόγματα ΙΙ, σ. 643.

[152] Παρά την εκφραζομένη εγγύηση περί βεβαίας και τετελεσμένης θεραπείας του ασθενούς, η παρατήρηση του Ι. Καλογήρου ολοκληρώνει τον ορισμό του Ευχελαίου τοποθετώντας το αποτέλεσμα του στο μυστήριο του Θανάτου, που χειρίζεται απολύτως η θεία φιλανθρωπία. «Η ίασις των σωματικών ασθενειών, διά την αντιμετώπισιν των οποίων… διετάχθη ακριβώς παρά Κυρίου και διαιωνίζεται εις την Εκκλησίαν το παρόν Μυστήριον, παραμένει πάντοτε ως δυνατόν μόνο και ενδεχόμενο αποτέλεσμα και εξαρτάται εκ της πανσοφίας του Θεού, ήτοι εκ της υπ' αυτού κρίσεως, πότε η εκ της ασθενείας απαλλαγή και η του θανάτου χρονική μετατόπισις (όταν πρόκειται περί βαρείας ασθενείας) ή αυτή αύτη η μετάστασις εις την άλλην ζωήν αποβαίνει προς το συμφέρον του πιστού (βλ. Σοφ. Σολ. 4, 8-11). Άλλωστε ούτε ο Κύριος ούτε η Εκκλησία υπόσχονται εις τους πιστούς διαρκή αθανασίαν του σώματος κατά την παρούσαν γήινην αυτού κατάστασιν, συνεπώς δε και το μυστήριον του Ευχελαίου δεν αποβλέπει εις τοιούτον τι διαρκές υπερφυσικόν αποτελεσμά» (ένθ' ανωτ., στ. 1134).

[153] Ι. Καλογήρου, ένθ' ανωτ., στ. 1133. Την εντολή του Θεού τοποθετεί και αυτός στον ίδιο χρόνο, στις εντολές που άφησε ο Αναστάς Κύριος στους μαθητές του, εμφανιζόμενος και διδάσκοντας αυτούς περί της Εκκλησίας και «της εν αυτή ανδείξεως του ουσιώδες μέρος της αυτής αποτελούντων ιερών Μυστηρίων, εν συνδυασμό μεθ' όσων σχετικών θα ενέπνεεν εις τους Αποστόλους ως υπηρέτας Χριστού και οικονόμους μυστηρίων Θεού το Άγιον Πνεύμα» (αυτόθι).

[154] Ι. Φουντούλη, Θέματα, σ. 183.

[155] Αυτόθι. Η πληροφορία του αυτή αφορά τον Κωδ. Έθν. Αθηνών 661 του 12' αι., περιέχοντα «Ακολουθία του αγίου ελαίου, ην εποίησεν αληθώς ο απόστολος Αδελφόθεος και Μέγας Ιάκωβος Ιεροσολύμων».

[156] Περί της ιεράς τελετής του αγίου ελαίου, PG 155, 525 D.

3. Εκ του Ευχελαίου του Ιακώβου στο Μυστήριο του Ευχελαίου της Εκκλησίας.

Το Ευχέλαιο της Εκκλησίας είναι η ολοκλήρωση και οριστικοποίηση του Ευχελαίου του Ιακώβου, ή άλλως , η λειτουργική πράξη, «η οποία ονοματίζεται αργότερα ως Μυστήριο του Ευχελαίου», που τελεί η Εκκλησία[157] για την ευλογία και τον αγιασμό του ελαίου, αρχής γενομένης από του Αδελφοθέου. Ως εκ τούτου δεν συσχετίζεται με καμία θαυματουργική θεραπεία, έχει δε τις ίδιες διαφορές με εκείνη ως και αυτό. Τα βασικά της στοιχεία, τα οποία διασώζει απ' αρχής η Ιερά Παράδοση της Εκκλησίας, παραλαμβάνονται αυτούσια εκ του Ιακώβου, όπως η ευχή της πίστεως των Πρεσβυτέρων της Εκκλησίας και ο αριθμός αυτών, το έλαιο και η δι' αυτού σκοπουμένη θεραπεία, υπέστησαν στην ιστορική πορεία της διαμορφώσεως του Μυστηρίου μετατροπές, όχι όμως ανατροπές.

4. Η ευχή της πίστεως.

Η υπερφυσική ενέργεια της θείας χάριτος, επιτελουμένη διά «της ευχής της πίστεως», της προσευχής της Εκκλησίας, ανήκε τότε και ανήκει έκτοτε στους Πρεσβύτερους της Εκκλησίας, υπό τους οποίους κατ' ουδένα τρόπο νοούνται οι πρεσβύτεροι στην ηλικία λαϊκοί, όπως φρονούν οι Διαμαρτυρόμενοι[158]. Κατ' ουδένα τρόπο, επίσης, μπορεί να γίνει αποδεκτή η ρωμαιοκαθολική αντίληψη ότι «το έλαιον του Ευχελαίου ευλογεί μόνον ο Επίσκοπος» και ότι «ο Πάπας έχει το δικαίωμα να επιτρέψη και εις Πρεσβυτέρους την ευλογία του ελαίου[159]. Ο Μογίλας δεόντως παρατηρεί ότι προς τέλεση του Ευχελαίου «πρώτον πρέπει να προσέχωμεν να γίνηται τούτο από ιερείς… και όχι τινά άλλον»[160]. Οι Διαμαρτυρόμενοι δεχόμενοι, επίσης, εσφαλμένως ότι η σώζουσα «ευχή της πίστεως» γίνεται από τον ασθενή και όχι από τους Πρεσβυτέρους, δέχονται εσφαλμένως ότι η θεία χάρη δεν μεταδίδεται δι' αισθητών σημείων, οπότε στην πράξη του Αδελφοθέου δεν πρόκειται περί μυστήριον, αλλά «ανθρωπίνου επί νοήματος»[161], το οποίο ως «ουδέν συντελούν εις σωτηρίαν», θεωρούν ως «εκβλητέον όλης της τάξεως των Μυστηρίων»[162].

Ποια είναι η ευχή στην αρχαιότατη Εκκλησία δεν γνωρίζουμε[163]. Δεν γνωρίζουμε ούτε την προσευχή των Πρεσβυτέρων που συνιστά ο Ιάκωβος, εάν ήταν τύπος προσευχής ή όχι. Στο κείμενο είναι σαφές ότι ο Αδελφόθεος δεν αναφέρεται σε αγιασμό του ελαίου πρό της χρίσεως του ασθενούς. Τούτο καθιστά σαφέστατο το γεγονός ότι προηγείτο η άλειψη του ασθενούντος σώματος και επακολουθούσε η ευχή (προσευξάσθωσαν επ' αυτόν αλείψαντες αυτόν ελαίω). Το αποτέλεσμα όμως της προσευχής είναι απολύτως βέβαιο, εκφραζόμενο υπό του Αδελφοθέου «κατά

---

[157] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 108.
[158] Περί λαϊκών πρεσβυτέρων αναφέρουν οι Διαμαρτυρόμενοι, σημειώνει ο Κ. Δυοβουνιώτης, αν και δεν αρνείται ότι «κατά την αρχαίαν εποχή και μάλιστα εν καιρώ ανάγκης ενίοτε ετελείτο τούτο και υπό λαϊκών (Τα Μυστήρια, σ. 190, σημ. 3).
[159] Αυτόθι, σ. 191, σημ. 1.
[160] Παράθεση του Κ. Δυοβουνιώτου, αυτόθι, σ. 189, σημ. 1.
[161] Αυτόθι, σ. 187, σημ. 1 και 2.
[162] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 349.
[163] Κ. Δυοβουνιώτου, ένθ' ανωτ., σ. 190.

τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση»[164]. Είναι ακριβές το πιστευόμενο ότι ο αγιασμός του ελαίου πρό της αλείψεως δεν υφίστατο εξ αρχής του Μυστηρίου των ασθενών. Η ευλογία του ελαίου μαρτυρείται ως «καινούργιο στοιχείο» στην πράξη της Εκκλησίας, τον δ' αιώνα, όπως συνάγεται από την παρουσία του για πρώτη φορά στο Ευχολόγιο του Σεραπίωνος ομού εως[165], το οποίο έκτοτε «μονιμοποιείται»[166]. Η σχετική μελέτη του Γ. Φίλια καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η απουσία της ευλογίας του ελαίου στην αρχική διαμόρφωση του Μυστηρίου του Ευχελαίου οφείλεται στο γεγονός ότι «όχι μόνον στην Καινή Διαθήκη δεν υπάρχει θέμα ευλογίας ή αγιασμού του ελαίου πρίν από την άλειψη των ασθενών, αλλά ούτε στην Παλαιά Διαθήκη ούτε στις ιουδαϊκές μαρτυρίες υπάρχει κάποια σχετική αναφορά, που θα μπορούσε να είχε υιοθετηθεί από την πρώτη Εκκλησία»[167]. Αυτό θα πρέπει να είναι βέβαιο, γιατί η αρχαία Εκκλησία υιοθέτησε αντίστοιχες ιουδαϊκές πράξεις περί ασθενών. Η μετάβαση των Πρεσβυτέρων στους ασθενείς ανάγει σε παρόμοια πράξη του Βαβυλωνιακού Ταλμούδ[168]. Υπήρχαν όμως και «προσευχητικές επικλήσεις» στον Ψαλτήρα του Ναού του Σολομώντος για ασθενείς που μετέβαιναν οι ίδιοι εκεί ή αντιπρόσωποί τους συγγενείς, όπου κάποιος Ραββίνος απήυθυνε προσευχές αιτούμενος τη θεραπεία του ασθενούς, καθώς και κάποια ακολουθία για τους αρρώστους, στην οποία κυριαρχούσαν οι Ψαλμοί της Παλαιάς Διαθήκης. Προφανώς, «αυτό το ψαλμικό προσευχητικό υλικό θα εντάχθηκε στη λειτουργική πρακτική της πρώτης Εκκλησίας για τους αρρώστους»[169], αλλά και η κρατήσασα αρχικώς σύνδεση του Ευχελαίου με τον Ναό δεν θα είναι άσχετη με την ιουδαϊκή πρακτική.

Γενικώς, όμως, και αυτή η άλειψη των ασθενών με έλαιο σε συνδυασμό με προσευχή δεν έχει πολλές μαρτυρίες στη μεταποστολική περίοδο των πρώτων αιώνων. Οι ερευνητές αναφέρουν τέσσερις περιπτώσεις στην περίοδο αυτή : Τη θεραπεία του Αδάμ, σε απόκρυφο κείμενο του α΄ αι'., με έλαιο ρέον εκ παραδεισιακού δένδρου και μεταφερόμενο υπό Αγγέλου. Τη θεραπευτική δραστηριότητα του Ιουδαιοχριστιανού Ιακώβ στην Παλαιστίνη αρχές του β' αιώνος, ο οποίος εφάρμοζε την προτροπή του Ιακώβ για άλειψη ελαίου μετά προσευχής. Τη θεραπεία γυναικός υπό της Αγίας Ευγενίας (μάρτυρος του 180) με άλειψη αγίου ελαίου[170]. Τη θεραπεία με άλειψη ελαίου του πατρός του εθνικού Αυτοκράτορος Αντωνίου Σεβήρου, τέλη του β' αι. υπό του χριστιανού Πρόκουλου του Τορπακίων[171]. Είναι λίαν σαφές το συμπέρασμα ότι στους δύο πρώτους, τουλάχιστον, αιώνες δεν υπήρχε ακόμη μία ειδική Ακολουθία του Ευχελαίου και ότι το Μυστήριο αυτό λειτουργεί συμφώνως προς την πράξη που

[164] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα μυστήρια, σ. 190. Για τον χρονολογικό προσδιορισμό της εμφανίσεως της ευλογίας του ελαίου ο Γ. Φίλιας προϋποθέτει την υιοθέτηση υπό της Εκκλησίας της εξής τακτικής : «ευλογεί, και έτσι αγιάζει κάθε στοιχείο της ύλης πρίν να το χρησιμοποιήσει για τη λειτουργική της ζωή, επειδή πιστεύει ότι οι δωρεές του Θεού πρέπει να μεταβιβάζονται μέσα από μία καθαγιασμένη ύλη», της οποίας όμως «αγνοούμε την ακριβή εποχή» υιοθέτησης (Μετάβαση, σ. 445), οπότε αγνοούμε και την ακριβή αποχή εμφανίσεως της Ευχής του Ευχελαίου.
[165] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 709.
[166] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 433.
[167] Αυτόθι, σ. 434.
[168] Αυτόθι, σ. 438.
[169] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 709.
[170] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 709.
[171] Μαρτυρία Συμεών του Μεταφραστού, PG 116, 628 A/B.

παρέδωσε ο Ιάκωβος, «χωρίς κανένα καινούργιο στοιχείο»[172]. Το γεγονός όμως ότι η εμέδοση και η ανάπτυξη στη ζωή της Εκκλησίας του κατ' εντολήν Κυρίου συσταθέντος Μυστηρίου της σωματικής και ψυχικής ιάσεως διά της ιερατικής προσευχής και χρίσεως δι' ελαίου «μαρτυρείται κατά την αρχαίαν εκκλησιαστικήν περίοδον λίαν σποραδικώς»[173], ουδόλως σημαίνει ότι «η χρήσις του Μυστηρίου τούτου ήταν άγνωστος ή ανύπαρκτος στην αρχαίαν Εκκλησίαν»[174], κατά τη μέχρι τέλους των διωγμών περίοδο (δ' αι.).

Την ύπαρξη και την άσκηση του Μυστηρίου του Ευχελαίου «πιστοποιούν ικαναί μαρτυρίαι, ως μαρτυρίαι της Ιεράς Παραδόσεως ισχύουσαι»[175]. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για αρχαίες λειτουργικές διατάξεις, μεταξύ των οποίων αναφέρονται η «Αιγυπτιακή Διάταξις, η ταυτιζόμενη προς την Ανατολική παράδοση του Ιππολύτου», και οι συγγενείς πρός αυτήν πηγές, γνωστές με τα ονόματα «Αποστολικαί Διαταγαί και Διαθήκη του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού», καθώς και το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος[176], που περιέχουν ευχές καθαγιασμού του ελαίου, προκειμένου να προσλάβει αυτό ιαματικές ιδιότητες προς χρήση των πιστών διά της Εκκλησίας[177]. Πρόκειται γι' αυτή «την παλαιάν πράξιν της Εκκλησίας»[178], που καθιερώθηκε με τη σύσταση και προτροπή της Καθολικής Επιστολής του Αδελφόθεου. Την πράξη αυτή πλαισιώνουν σχετικές μαρτυρίες Πατέρων και Διδασκάλων της Εκκλησίας, που υπαινίσσονται «εμμέσως ή και αμέσως το μυστήριο ως γνωστόν και αυτονόητον εν τη Εκκλησία θεσμόν»[179]. Οι ερευνητές αναφέρουν ως κυριοτέρους και σημαντικούς τους σχετιζομένους «αμέσως» προς τις Εκκλησίες από τις οποίες προέρχονται και οι παρεχόμενες λειτουργικές πράξεις. Ο Ωριγένης, «απηχών» την πράξη της Αλεξανδρινής Εκκλησίας «ανέταμέ το θέμα της σχέσεως Ευχελαίου και Μετανοίας», προσαρμόζοντας, κατά μίαν άποψη, «το κείμενον της Καθολικής Επιστολής του Ιακώβου εις το θέμα της Μετανοίας». Όταν ομιλεί περί

---

[172] Πληροφορία του Τερτυλλιανού. Για τις περιπτώσεις αυτές βλ. Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 438-439. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 220-221.
[173] Γ. Φίλια, ένθ' ανωτ. , σ. 439.
[174] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1335.
[175] Αυτόθι. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 220.
[176] Ι. Καλογήρου, ένθ' ανωτ. , στ. 1136.
[177] Κατά τον Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 707. Το ευχέλαιο αυτό δεν είναι επίσημο της Εκκλησίας Ευχολόγιο, αποτελεί όμως ικανό τεκμήριο της εντός της Εκκλησίας διαμορφώσεως τη Ακολουθίας του Ευχελαίου. Δεν πρόκειται περί Ευχολογίου «κατά κυριολεξίαν», αλλά «περί συλλογής ευχών» του δ' αι., και «αποτελεί τη μόνη εξαίρεση» στη μέχρι του η' αι. περίοδο της ευχολογιακής παραδόσεως, της οποίας ορόσημο αποτελεί η εμφάνιση του πρώτου χειρογράφου Ευχολογίου, του Βαρβερινού Ευχολογίου, εφ' όσον δεν γνωρίζουμε Ευχολόγια αρχαιότερα του η' αι.». Για το συμπέρασμα του αυτό ο Γ. Φίλιας επικαλείται το συνοψιζόμενο στη φράση αυτή «επιστημονικό concensus» της έρευνας του M. Azzzans, επισημαίνοντας παρά ταύτα ο ίδιος ότι «προ της εμφανίσεως του Βαρβερίνου Ευχολογίου μαρτυρούνται ευχολογικά στοιχεία (όχι όμως πλήρη ευχολόγια) στη Γεωργιανή και Αρμενική λατρεία», τα οποία παρέχουν σημαντικές πληροφορίες περί της «Ιεροσολυμιτικής λατρείας», και γενικώτερα του Ιεροσολυμιτικού λειτουργικού τυπικού» (αυτόθι, σ. 708, σημ. 1). Το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος «ενισχύει και αποσαφεί «τις ενδείξεις της Αιγυπτιακής Διατάξεως της μαρτυρο΄θσης περί της πράξεως της εν Ρώμη και εν Αιγύπτου πράξεως», (Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352), αλλά και παρέχει πολλές από τις διακυμάνσεις, που υπέστη η διαμόρφωση του Ευχελαίου στην αρχαία ακόμη Εκκλησία, τις οποίες θα αναφέρουμε στον οικείο εκάστοτε τόπο.
[178] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιο, στ. 1136.
[179] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 347. Για τις εν λόγω διατάξεις βλ. Δ. Μωραΐτου, Ευχέλαιον, ΘΧΕ, τ. Γ', στ. 735.

μετανοίας[180], αναφέρει τους συστατικούς του Μυστηρίου του Ευχελαίου λόγους του Ιακώβου («καν αμαρτίας η πεποιηκώς αφεθήσεται αυτώ»), είτε διότι η εξομολόγηση στους Ιερείς περιλάμβανε και χρίση δι' ελαίου[181], είτε διότι ο Ωριγένης προέβη στην «προσθήκη» της επιθέσεως των χειρών των Πρεσβυτέρον επί του ασθενούς, η οποία «υποδηλώνει μίαν λειτουργικήν πτυχήν του Μυστηρίου της Μετανοίας»[182]. Κατά την άποψη αυτήν, ο Ωριγένης «δημιουργεί μίαν εννοιολογικήν διολίσθησιν εκ του Ευχελαίου προς την Μετάνοιαν απηχών την αντίληψιν της εποχής του»[183]. Κατ' άλλην άποψη, που λέγεται ότι είναι η πιθανότερη, επειδή ο Αδελφόθεος επεκτείνει την ιαματική του Ευχελαίου ιδιότητα και στην αμαρτητική ασθένεια του σωματικώς ασθενούς[184], ο Ωριγένης, χωρίς να υποδηλώνει «υποκατάσταση του Μυστηρίου της Μετανοίας», προβάλλει την πνευματική ιδιότητα του Ευχελαίου, την «πνευματικήν κάθαρσιν εκ των μολυσμών του ασθενούς, κατά την ώραν της αλείψεως»[185]. Θα ελέγαμε ανεπιφύλακτα ότι μάλλον η βεβαία πνευματική ιαματική επενέργεια του Μυστηρίου της Μετανοίας διά της αφέσεως των αμαρτιών είχε για τον Ωριγένη το πρότυπο της στο δοθέν κατά θεία επιταγή στην Εκκλησία Μυστήριο του Ευχελαίου. Ετέρα μαρτυρία, η οποία ανάγεται σαφώς στο Ευχέλαιο, προέρχεται εκ της Αντιοχειανής Εκκλησίας (των Αποστολικών Διαταγών και της Διαθήκης του Κυρίου), την οποίαν μεταφέρει ο ιερός Χρυσόστομος, σε συσχετισμό με το έργο των Ιερέων, «την υπ' αυτών παρεχομένην συγχώρησιν»[186]. Ο ιερός Χρυσόστομος υπερασπίζεται το δικαίωμα των Ιερέων στο Μυστήριο της Μετανοίας, το οποίον διεκδικούν έναντι των Επισκόπων, με παράδειγμα τη δεδηλωμένη ήδη στο Μυστήριο του Ευχελαίου σχετική εξουσία. Εξαιρέντος το αξίωμα της Ιερωσύνης, διαβεβαιώνει ότι οι κατέχοντες αυτό «ουχ όταν ημάς αναγεννώσι διά του βαπτίσματος μόνον, άλλα και μετά ταύτα συγχωρείν έχουσιν εξουσίαν αμαρτήματα. Ασθενεί τις, εν υμίν; προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας…»[187]. Με το κείμενο του Ιακώβου ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρεται «εις την ιερατικήν εξουσίαντου δεσμείν και λύειν, η οποία διαδηλώνεται κατά την τέλεσιν του Ευχελαίου»[188] ως ταυτόχρονη σωματική ίαση και άφεση των αμαρτιών, λόγω του διπλού αυτού χαρακτήρος της χρίσεως διά του καθιερωμένου ελαίου. Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας, έναντι της μαγικής θεραπευτικής περί «των του σώματος» πόνων («συ δε ει τι των του σώματος μορίων αλγείς»), «υπαινίσσεται το ιερόν Ευχέλαιον ως μέσον ιαματικών ασθενών κατά την κρίσιν του Θεού, δεν ασχολείται δε περί αυτό διεξοδικώτερον, διότι θεωρεί τούτο ως γνωστόν και εν χρήσει όντα εν τη Εκκλησία θεσμόν»[189]. Από τη λειτουργική πράξη της ρωμαϊκής Εκκλησίας (δ' αι.) έχουμε διά του Πάπα Ιννοκεντίου Α΄ (Επιστολή προς τον Επίσκοπο Δεκέντιον, 8, 12) την «πρώτην σαφή μαρτυρίαν εν τη οποία το Ευχέλαιον ρητώς χαρακτηρίζεται ως μυστήριον», συγκεκριμένως ως «είδος

[180] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[181] Ομιλία εις το Λευιτικόν. ΙΙ, 4, PG 48, 664.
[182] Αυτός είναι ο πιθανός λόγος κατά τον Bartmann. Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353.
[183] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 176.
[184] Αυτόθι.
[185] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353.
[186] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 177.
[187] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[188] Περί Ιεροσύνης ΙΙΙ, 6, PG 48, 644. Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353.
[189] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 182.

μυστηρίου» (genus est sactamenti), εξισούμενο προς τα λοιπά Μυστήρια[190], έχουσα «κανονικόν κύρος εν τη Δυτική Εκκλησία»[191], και θεωρούμενη «δικαίως¨ως «η κυριωτέρα μαρτυρία»[192], «κατά πάντα αξιόλογος και σπουδαία»[193]. Η ανάδειξη της μαρτυρίας αυτής οφείλεται σε δύο βασικά αποδεικτικά στοιχεία του μυστηριακού χαρακτήρος του Ευχελαίου. Πρώτον, απαγορεύει «την χρίσιν των μετανοούντων» διά του Ευχελαίου, δι' ου λόγον απαγορεύεται και η συμμετοχή τους στα υπόλοιπα Μυστήρια[194], στη σημασία των οποίων «αναβιβάζεται ενταύθα και η ιαματική δι' ελαίου χρίσις»[195]. Για τον Ιννοκέντιο είναι πλέον ή σαφές ότι η δι' ελαίου χρίση «είναι εκ των Μυστηρίων»[196]. Δεύτερον, συζητεί το δικαίωμα των Πρεσβυτέρων (απαίτηση έναντι των Επισκόπων) να συγχωρούν αμαρτίες (να εξομολογούν, να χειρίζονται το μυστήριο της Μετανοίας) βάσει και της συστάσεως του Ιακώβου στην οποία «αναφέρονται μόνον οι Πρεσβύτεροι ως προσκαλούμενοι διά την και άφεσιν αμαρτιών επί τους νοσούντας επιφέρουσαν δι' ελαίου επάλειψιν»[197]. Αυτό δεν θα συνιστούσε λόγο απόκτησης δικαιώματος, εάν στον Ιάκωβο η άφεση των αμαρτιών των χριομένων δι' ελαίου δεν ήταν επιτέλεση μυστηριακής πράξεως. Όπως συνάγεται, οι αμαρτίες και των δύο αναφερθέντων πηγών (λειτουργική διάταξη και πατερική αναφορά), αν και δεν είναι «ούτε τόσον σαφείς, ούτε τόσον πολυάριθμοι, όσον διά τα λοιπά Μυστήρια», θεωρούνται εντούτοις ότι «δεν είναι ανεπαρκώς»[198].

Το κύρος των ανωτέρω πηγών έχει ως σημαντικό κριτήριο και το γεγονός ότι οι μονοφυσιτικές κοινότητες (Κόπτες και Σύριοι Ιακωβίτες), οι οποίες αποχωρίσθηκαν της Καθολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας τον ε' αι., πλήν των Νεστοριανών και των Αρμενίων[199], έχουν σε χρήση το Μυστήριο του Ευχελαίου και μάλιστα σε συγγενή με τον ορθόδοξο τύπο. Αυτό αποδεικνύει ότι οι οπουδήποτε υπάρχουσες Εκκλησίες, όλες, ευρίσκονται σύμφωνες με την παραδοχή ως Μυστηρίου, εκφράζουσες «την καθολικήν μαρτυρίαν της αρχαιότητος υπέρ του Ευχελαίου»[200], το ιστορικός δεδομένο, δηλαδή, του μυστηριακού χαρακτήρος του Ευχελαίου, το οποίο κατά τον ιερό Αυγουστίνο θεωρείται προϋπόθεση της ορθότητος της πίστεως. «Ότι η καθ' άπασαν την οικουμένην Εκκλησία κρατεί, μη καθορισθέν μεν υπό Συνόδων, αλλά

[190] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1135.
[191] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353, 354.
[192] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[193] Αυτόθι.
[194] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 354.
[195] «Εφ' όσον δε εις τούτους αρνούμεθα να μεταδώσουμε τα λοιπά μυστήρια, πως είναι δυνατόν να επιτρέψωμεν το έν εκ' τούτων». Μετάφραση εκ του λατινικού από τον Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353-354, σημ. 18 το λατινικό κείμενο. Υπό τα λοιπά Μυστήρια νοούνται κυρίως η Θεία Ευχαριστία και η ιερωσύνη.
[196] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[197] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[198] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136. Ο Ιννοκέντιος εξηγεί το δικαίωμα των Πρεσβυτέρων, χωρίς να αρνείται ότι «τούτο είναι αυτονοήτως δικαίωμα και των Επισκόπων» (αυτόθι).
[199] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 351.
[200] Να σημειώσουμε ότι και οι Αρμένιοι είχαν παλαιότερα, τουλάχιστον μέχρι τον ε' αι., το Μυστήριο του Ευχελαίου.

πάντοτε τηρούμενον, ότε υπό αποστολικού κύρους παραδεδομένον, ορθότατα πιστεύεται»[201].

Οι μαρτυρίες των πρώτων αιώνων περί του Ευχελαίου (εννοούμε πάντα το διά της «ευχής της πίστεως» αγιασμένο έλαιο) δεν υπήρξαν πολλές για λόγους αρκετά ευνοήτους, οι σημαντικότεροι των οποίων κατά τους ερευνητές αφορούν τα εξής:

1.) Η αντίληψη ότι το Ευχέλαιο αποτελούσε συμπλήρωμα του Μυστηρίου της Μετανοίας. Ήδη από τη σύσταση του το Ευχέλαιο είναι συνδεδεμένο με την άφεση των αμαρτιών του πάσχοντος («καν αμαρτίας η πεποιηκώς, αφεθήσετςι αυτώ»), η οποία προϋποθέτει τη μετάνοια του θεραπευομένου, χωρίς την οποία δεν αφέονται αμαρτίες. Έκτοτε η σωματική θεραπεία παραμένει αρρήκτως συνδεδεμένη με τη συγχώρηση των αμαρτιών. Αναφέρουμε τη γνώμη δύο ειδημόνων του θέματος. Ο Συμεών Θεσσαλονίκης αναφέρει το Ευχέλαιο τελούμενο «υπέρ παντός περιπτωκότος αμαρτήματα»[202]. Ο Ι. Καλογήρου υπογραμμίζει ότι ορθώς «η ορθόδοξος εκκλησιαστική ανάπτυξης» του Ευχελαίου εξήρε «ως ασφαλή και βεβαίαν την άφεσιν αμαρτιών του ασθενούς, προεξομολογηθέντος ταύτας ή και μη»[203]. Το Μυστήριο του Ευχελαίου επικαλύπτεται υπό του Μυστηρίου της Μετανοίας, αναφέρεται και από κοινού ως Μυστήριο Ευχελαίου και Μετανοίας. Συγκεκριμένως αναφέρεται ότι «η σχέσις σωματικής και πνευματικής θεραπείας είναι τόσο στενή, ώστε αρκετοί Ιστορικοί της χριστιανικής Λατρείας τείνουν να δεχθούν ότι κατά τους πρώτους, τουλάχιστον, αιώνες δεν υφίστατο διάκρισις των Μυστηρίων του Ευχελαίου και της Μετάνοιας»[204] και μάλλον το Ευχέλαιο (η χρίση με έλαιο των ασθενών) «εμνημονεύετο στο πλαίσιο αναφοράς στο Μυστήριο της Μετανοίας»[205], όχι ως αυτοτελές θέμα. Από το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος[206] εικάζεται ότι, λόγω ελλείψεως συγχωρητικών ευχών σε αυτό, η ευχή ΚΘ' και ΙΖ', «όπου γίνεται λόγος περί του ελαίου ως φαρμάκου ολοκληρίας, ενεργούν και ως ευχαί του ελλείποντος Μυστηρίου της Μετανοίας»[207]. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το Μεγάλο Ευχολόγιο της Λευκής Μονής (κοπτικό κείμενο, λίγο μεταγενέστερο του Ευχολογίου του Σεραπίωνος, συναποδεικνύουσα ότι «η λειτουργική πράξις της Αιγυπτιακής Χριστιανικής Εκκλησίας του δ' μ.Χ. αι. προέβλεπε μίαν 'συγχώνευσιν' των ευχών της Μετανοίας με τας ευχάς ευλογίας του Ελαίου προς άλειψη των ασθενών»[208], ή και αναπλήρωση των ευχών της Μετανοίας υπ' αυτών του Ευχελαίου. Αυτό θα πρέπει μάλλον ν α θεωρηθεί εντός του

[201] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1136.
[202] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 354-355.

[203] Αποκρίσεις, PG 155, 932.
[204] Ευχέλαιον, στ. 134.
[205] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 172. Από την προσαγομένη βιβλιογραφία εικάζεται «η δυσκολία διακρίσεως Ευχελαίου και Μετανοίας» (αυτόθι, σημ. 5).
[206] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 270.
[207] Βλ. περί αυτού ανωτέρα, σημείωση.
[208] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 178.

όλου φαινομένου της Μετανοίας, της συγχωρητικής πράξεως της Εκκλησίας τους πρώτους αιώνες, κατά τους οποίους αφ' ενός μεν επικρατεί η αντίληψη ότι το «Βάπτισμα αποτελείν την τελικήν δυνατότητα αφέσεως των βαρέων αμαρτημάτων (αποτυπώνεται, άλλωστε, στο Σύμβολο της Πίστεως, Ομολογώ εν βάπτισμα εις άφεσιν αμαρτιών), αφ' ετέρου δε «η έκφρασις μετανοίας των πιστών ήτο εξ' αρχής εντεταγμένη εις την θείαν Ευχαριστίαν»[209], τη μεταδιδομένη «εις άφεσιν αμαρτιών», χωρίς να αποκλείονται και άλλοι τρόποι αφέσεως αμαρτημάτων, όπως η Κυριακή Προσευχή και η «αλλήλοις» εξομολόγηση. Ο ιερός Αυγουστίνος, αναφερόμενος στις δυνατότητες αφέσεως των αμαρτιών, τονίζει ότι «αι υφιστάμεναι δυνατότητες αφέσεως των αμαρτιών των πιστών ουδόλως έθιγον την βασικήν, ήτοι την παρεχομένην διά του οικείου μυστηρίου»[210]. Τούτο σημαίνει ότι δεν αποκλειόταν το Ευχέλαιο, ως μέσο ανεξάρτητο και αυτενεργό, στο θέμά της αφέσεως των αμαρτιών, που δέσμευαν το σώμα με την ασθένειαν, χωρίς δηλαδή να αναπληρώνει τη διαδικασία της Μετανοίας παρείχε και άφεση αμαρτιών στον άρρωστο σωματικώς, λόγω της αλληλεπιδράσεως των σωματικών και ψυχικών ασθενειών. Το Μυστήριο του Ευχελαίου δεν είναι όπως θεωρήθηκε[211] συμπληρωματική λειτουργική πράξη στο έργο του Μυστηρίου της Μετανοίας. Τα δύο Μυστήρια «αλληλοπεριχωρούνται» στο Μυστήριο του Θεού προς σωτηρία του ανθρώπου, αλλά και «διακρίνονται»[212]. Το Μυστήριο του Ευχελαίου έχει και αυτό τη δική του θέση στην όλη οικονομία της Μετανοίας, όπως το Βάπτισμα και η θεία Ευχαριστία. Στο Ευχολόγιο του Σεραπίωνος η ευχή ΚΘ'(17) αιτείται μεταξύ άλλων «άφεσιν αμαρτημάτων»[213], ενώ υπάρχει και το χαρακτηριστικό γνώρισμα του Μυστηρίου της Μετανοίας, το δηλωτικό της αφέσεως των αμαρτιών, η επίθεση των χειρών[214], την οποία ήδη αναφέρει ο Ωριγένης ως πράξη «της όλης λειτουργίας υπέρ θεραπείας των νοσούντων»[215]. Η ευχή του Σεραπίωνος ΚΘ΄ («Ευχή εις έλαιον νοσούντων ή εις άρτον ή εις ύδωρ») αιτείται «δύναμιν ιατρικήν επί το έλαιον, ίνα γένηται τοις χριομένοις… εις χάριν αγαθήν και άφεσιν αμαρτημάτων», η οποία δεν δύναται να νοηθεί εκτός του υπέρ υγείας ευρέως συνόλου ευεργετημάτων, τα οποία επιτελεί η ιατρική δύναμη του ελαίου, γινομένη εκάστοτε «εις φάρμακον ζωής και σωτηρίας, εις υγείαν και ολοκληρίαν ψυχής, σώματος και πνεύματος, εις ρώσιν τελείαν»[216], σύμφωνα με την ψυχοσωματική ενότητα του ασθενούς. Άλλως, το Μυστήριο του

[209] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 179. Βλ. κατωτέρω…. την υπό του Ωριγένους προσθήκη της επιθέσεως των χειρών των Πρεσβυτέρων επί του ασθενούς, η οποία τυπικώς ανήκει στο Μυστήριο της Μετανοίας.
[210] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 183-184, αναφερομένου για το τελευταίο τούτο στη Διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων 14, 1, «κλάσατε άρτον προεξομολογησάμενοι τα παραπτώματα υμών».
[211] Αυτόθι, σ. 184.
[212] Βλ. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 220.
[213] Βλ. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 184.
[214] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 177, όπου ο λόγος περί μίας ενιαίας ευχής είναι σαφής.
[215] Βλ. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 179.
[216] Βλ. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 184, 448.

Ευχελαίου δεν θα παρείχε ολοκληρωμένη θεραπεία του ασθενούς, την «τελείαν ρώσιν», και δεν θα γινόταν λόγος στην ετέρα τύχη την ΙΖ' («Ευχή επί των προσφερομένων ελαίων και υδάτων») περί του αγιασμένου ελαίου ως «φαρμάκου ολοκληρίας»[217].

Το θέμα του αγιασμού γενικώς διά της χρίσεως του Ελαίου των επιστρεφόντων στην πίστη (κυρίως αιρετικών), το οποίο αναφέρεται στη Διαθήκη του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, επιβεβαιώνει η κοινή μαρτυρία και άλλων Εκκλησιών, πλήν της Ανατολίτικης, οι οποίες έχουν υιοθετήσει το στοιχείο αυτό. Ο Γ. Φίλιας αναφέρει ότι στην ίδια περίπου εποχή υπάρχει στη Συριακή Εκκλησιαστική Γραμματεία, στο σύγγραμμα του Αφραύτου (+ 345) Demostcatio, όπου σημειώνεται ότι «το έλαιον επανασυνδέει τους μετανοούντας με την Εκκλησίαν διά του μυστικού του συμβολισμού»[218] και ότι «οι ασχολούμενοι με την λατρείαν της Συριακής Εκκλησίας επισημαίνουν την ύπαρξιν ενός τυπικού Μετανοίας, το οποίο επήγαγε εκ του Ευχελαίου»[219]. Κατά τον αυτού ερευνητή, «εις την λειτουργικήν πράξιν της Νεστοριανής Εκκλησίας της Συρίας ίσχυε τυπικόν επανεντάξεως εις την Εκκλησίαν των ασχολουμένου με την μαγείαν, το οποίο συνίστατο εις την δι' ελαίου άλειψιν και εις τον ραντισμόν με ευλογημένον ύδωρ»[220], καθώς και «τυπικόν μιας κλινικής Μετανοίας, ήτοι της μετανοίας του ασθενούς»[221] (της αφέσεως αμαρτιών) χριομένου διά του Ευχελαίου. Νομίζουμε ότι η εν λόγω κλινική Μετάνοια αφορά την υποσχόμενη και πραγματοποιούμενη στο Ευχέλαιο του Ιακώβου άφεση αμαρτιών, οι οποίες δεν εξαγορεύονται την ώρα της χρίσεως, αλλ' επιτελείται κάτι ανάλογο και μάλλον παρόμοιο με την άφεση των αμαρτιών, την ψυχική ίαση και μετάνοια (αλλαγή) που επέφερε το θαύμα των ιάσεων υπό του Ιησού Χριστού. Αυτή τη μετάνοια υπηρετεί το ιερό Ευχέλαιο και διεκδικούν εξ ίσου όλα τα ιερά Μυστήρια, με την τέλεση των οποίων οι άνθρωποι γίνονται μέτοχοι της θείας Χάριτος.

2.) «Χωρίς να παραβλάπτεται η μυστιριακή ποιότης και ιδιότης της δι' ελαίου χρίσεως», σε σύγκριση με «τα διά την σωτηρίαν αναγκαία μυστήρια του Βαπτίσματος, της Ευχαριστίας και της Μετανοίας, «το Ευχέλαιο έχει «δευτερεύουσαν μόνον σημασίαν, ως βοηθητικόν μέσον δι' ιδιαιτέρας περιπτώσεις (ασθενείας)»[222]. «Όπως και αν εκληφθεί η χρήση του Ευχελαίου, είτε ως προέκταση της εκτάκτου χαρακτηριστικής ιαματικής

[217] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 179.
[218] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 178, ο οποίος αναφέρει την αξιοσημείωτη υπόμνηση του P. Palmer, «ότι η έννοια της 'τελείας θεραπείας' πηγάζει εκ των θεραπειών του Κυρίου, αι οποίαι ήταν 'τέλειαι', επειδή ο Χριστός εθεράπευε και το σώμα και την ψυχήν του ασθενούς». Ο Γ. Φίλιας παραθέτει της ΚΘ' ευχής αποσπασματικά « ευεργετικά αποτελέσματα ευρυτάτου φάσματος», για την οποία «η εν λόγω ευχή αναφέρεται εις «τέλειαν ρώσιν» (αυτόθι, σ. 177-178). Το κείμενο του Ευχολογίου του Σεραπίωνος είναι εκδεδομένο υπό του στην ΒΕΠΕΣ 43, 1971.
[219] Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 179. Προφανώς πρόκειται περί της δεδομένης στο Ευχέλαιο αφέσεις των αμαρτιών διά της χρίσεως του ελαίου, στην οποία πιθανώς να έχει την αναφορά της η διά του Αγίου Μύρου χρίσης των επιστρεφόντων μετανοούντων.
[220] Αυτόθι, σ. 180.
[221] Αυτόθι, σημ. 32.
[222] Αυτόθι, σημ. 32.

(θαυματουργικής) ενέργειας της Αποστολικής εποχής», όπως αναφέρει ο Ρουφίνος[223], είτε ως «γενική (λαϊκή)» εκδήλωση ευσεβείας «περό της ιαματικής χάριτος εν τη Εκκλησία», την οποία υπαινίσσεται και ο ιερός Χρυσόστομος[224], υπήρξε μεν «αδιαφιλονικήτως επιτελουμένη», 'όχι όμως και «αντικείμενον ιδιαιτέρας συζητήσεως και εκτενεστέρας εκ θέσεως»[225], ώστε να ασχοληθούν με αυτήν οι Εκκλησιαστικοί συγγραφείς»[226].

3.) Η αμφισβήτηση της κανονικότητος της Επιστολής του Ιακώβου μέχρι τα τέλη του γ' αι. στη Δύση και δ' αι. στην Ανατολή, την οποία διασώζει ο Ευσέβιος Καισσαρείας.[227].

4.) Η πληροφορία του Ηγησίπου, κατά την οποία «ο Άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος έλαιον ουκ ηλείψατο». Η άποψη των δεχομένων κατά γράμμα την έννοια αυτή ήταν ότι «η Εκκλησία θεώρησε ύποπτο το χωρίο του Ιακώβου 5, 14», και , κατά συνέπεια «έθεσε στο περιθώριο τη λειτουργική πράξη, την οποία συνιστούσε το συγκεκριμένο κείμενο»[228].

5.) Η δυσκολία μετακίνησης των Πρεσβυτέρων (πλείονες του ενός) στην οικία του ασθενούς κατά την περίοδο των διωγμών καθιστούσε σχεδόν αδύνατη την κατ' ακρίβεια τέλεση της λειτουργικής πράξεως του Ευχελαίου. Αυτό, σε συνδυασμό, αφ' ενός μεν με την απουσία απολογητικής ανάγκης» υπέρ του Ευχελαίου, λόγω μη προσβολής ή διαστρέβλωσης της λειτουργικής πράξεως του, «από τους μη Χριστιανούς αλλά και από τις πρώτες αιρέσεις»[229], συνετέλεσε στην «ανυπαρξία μαρτυριών εκ της εκκλησιαστικής γραμματείας»[230], αφ' ετέρου δε «η ενεργοποίηση των λαϊκών στην όλη λειτουργική πράξη της αλείψεως των αρρώστων» τοποθετουσε την πράξη αυτή «σε δευτερεύουσα θέση έναντι των λειτουργικών, εκείνων πράξεων που ετελούντο αποκλειστικά από τους ιερείς», συμβάλλοντας πιθανώς και αυτό «στην έλλειψη μαρτυριών για την πράξη αυτή»[231]. Να υπενθυμίσουμε ότι κατά την περίοδο των διωγμών η Θεία Κοινωνία υπήρξε το κυρίως βάλσαμο σωτηρίας προς το οποίο προσέβλεπαν οι διωκόμενοι Χριστιανοί, και αναμένοντες και οι υπομένοντες το μαρτύριο.

Από την Εκκλησιαστική παράδοση συνάγεται ότι η Ακολουθία του Μυστηρίου του Ευχελαίου στην αρχική της μορφή περιείχε «μίαν και μόνην ευχήν ευλογίας

---

[223] Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1135, εκφράζοντας την ορθή γνώμη περί αυτού του Bernh. Poschmann. Τη γνώμη περί ήσσονος σημασίας λειτουργικής πράξεως, σε σχέση προς τη Θεία Ευχαριστία, το Βάπτισμα και το Χρίσμα, των εκκλησιαστικών συγγραφέων αναφέρει και ο Γ. Φίλιας, Η μετάβαση, σ. 441-442. Ο τελών, σ. 719.

[224] Εκκλησιαστική Ιστορία, 2, 4, PL 21, 511/512, παρά Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1135.

[225] PG 57, 348 : «… και ίσασιν όσοι μετά πίστεως και ευκαιρώς ελαίω χρησάμενοι νοσήματα έλυσαν». Ο Προτεσταντισμός βάσει αυτής της απόψεως, την οποία γενικώς πολιτογράφησε , «απέρριψε τον μυστηριακόν χαρακτήρα της δι' ελαίου χρίσεως ιαματικής επενεργείας» (Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ. 1135).

[226] Αυτόθι, στ. 1135/1136.

[227] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 719.

[228] Εκκλησιαστική Ιστορία, ΙΙ, 23, 54. Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 719.

[229] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 719.

[230] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 444.

[231] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 721.

του Ελαίου», συνοδευόμενη από τη χρίση του ασθενούς[232]. Η Αιγυπτιακή Διάταξη (η ταυτιζόμενη προς την Αποστολικήν Παράδοσιν του Ιππολύτου), στην οποία υπάρχει «συντόμος ευχή προς καθαγιασμόν του Ελαίου» προς ενίσχυση των γευομένων αυτό και υγεία των χρησιμοποιούντων[233], και οι συγγενείς προς αυτήν πηγές[234] Αποστολικές Διαταγές[235], και Διαθήκη του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού[236], καθώς και το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος αποτελούν ασφαλή μαρτυρία περί του διά μίας ευχής τελουμένου Ευχελαίου (του αγιαζομένου ελαίου) μέχρι τον δ' αι., η οποία χαρακτηρίζεται ως «Ευχαριστία ύδατος και ελαίου» ή «Ευχή περί των προσφερομένων ελαίων»[237], και διά της οποίας «επεζητείτο η ευλογία του ελαίου προς ίαση των χριομένων δι' αυτού ή και πινόντων αυτό ασθενών»[238].

Ως προς τον χρόνο εμφανίσεως της ανωτέρω συγκεκριμένης ευχής προς αγιασμό του ελαίου, αυτός προσδιορίζεται βάσει των Λειτουργικών Διατάξεων, εκ των οποίων προκύπτει ότι παρουσιάσθηκε για πρώτη φορά στη Δύση (Ρώμη), στην

---

[232] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 183Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 444.

[233] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 183.

[234] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 351. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 223. Στην Αποστολική Παράδοση η ευχή εκ του λατινικού κειμένου αιτείται «όπως το έλαιον δώσει εις άπαντας τους μεταλαμβάνοντας την ανάπαυσιν και εις τους χρησιμοποιούντας τούτο την ίασιν» (Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 175). Η πόση του ελαίου μαρτυρείται για πρώτη φορά (αυτόθι), θα υιοθετηθεί όμως από τον Σεραπίωνα, αν και δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο του Ευχελαίου του Ιακώβου.

[235] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 351.

[236] Η σύντομη τύχη ευχή αυτών εξαρτάται «… ίνα αγιασθή 'το ύδωρ τούτο και το έλαιον επ' ονόματι του προσκομίσαντος' και δώσει εις αυτό ο Κύριος διά Χριστού δύναμιν υγείας εμποιητικήν , νόσων απελαστικήν, δαιμόνων φυγαδευτικήν, πάσης επιβουλής διωκτικήν» (Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352. Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ. 180. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 227). Η ευχή αυτή δεν αναφέρεται στη μετάνοια (την άφεση αμαρτιών), την αιτία της ασθένειας, αλλά στη δαιμονική επενέργεια, άμεση ή έμμεση («πάσης επιβουλής»), ως είδος εξορκισμού , περιέχει δε και άλλα στοιχεία, όπως η ευλογία υπό του Επισκόπου και η παρουσία του διακόνου, περί των οποίων θα επανέλθουμε στον οικείο τόπο κατωτέρω. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι διασώζει την εξατομίκευση του Μυστηρίου, το «τις» του Ιακώβου, την τέλεση του Μυστηρίου υπέρ του καλούντος υπό την έκφραση « επ' ονόματι του προσκομίσαντος» (ο καλών ήταν και ο προσκομίζων το έλαιο προς ευλογία).

[237] «Η δ' επ' αυτό (το έλαιο) αναγνωσκομένη ευχή απευθύνεται προς τον Κύριον και τον Χριστόν ως τον ιατρόν πάσης νόσου και πάσης μαλακίας, τον δόντα δωρεάν του ιάσθαι και παρακαλείται, όπως εξαποστείλη επί το έλαιον τούτο 'την απολύτρωσιν της αγαθού αυτού συμπαθείας εις το απολιτρούν τους κάμνοντας και θεραπεύειν τους ασθενούντας και αγιάζων τους επιστρέφοντας, όταν προσεγγίζωσι τη πίστη'» (Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352). Και η ευχή αυτή περιορίζει την ενέργεια της Μετάνοιας (της αφέσως αμαρτιών) στους μετανοούντας και επιστρέφοντας στην ορθή πίστη αιρετικούς.

[238] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 183. Παρά ταύτα, διανύοντας το κείμενο της Ευχής του Ευχολογίου του Σεραπίωνος παρέχει ευκρινώς δύο διαφορετικές Ευχές, τουλάχιστον αυτό αφήνει να νοηθεί (βλ. Παράρτημα της Ακολουθίας, σ. 259-260). Ο Π. Τρεμπέλας αναφέρεται σε δύο χωριστές ευχές του Σεραπίωνος, «περισσότερον λεπτομερείς», οι οποίες ευλογείν εκάστη το έλαιο για διαφορετική χρησιμοποίηση του (διάφορο τρόπο ενέργειας)από τον ασθενή. Εξ αυτών η μεν μία («ευχή επί των προσφερομένων ελαίων») καθιστά το έλαιο «σύναμη θεραπευτική», διά «της πόσεως και αλείψεως», ή δε άλλη («ευχή εις έλαιον νοσούντων ή εις άρτον ή εις ύδωρ») «δύναμη ιατρική», «εις αλεξιφάρμακον» και «άφεσιν αμαρτημάτων» (Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352). Στην αντίληψη αυτή (των δύο ευχών, συνηγορεί μάλλον και το γεγονός ότι αναγιγνώσκονταν σε διαφορετικές εκάστη θέση της εκκλησιαστικής ιερουργίας. (Η πρώτη περιλαμβανόταν «εις τας ευχάς της αναφοράς» και η δεύτερη επακολουθούσε «εις τας τρείς ευχάς της χειροτονίας» (αυτόθι, σ. 352). Ίσως ο Καθηγητής, θεράπων και αυτός της Λειτουργικής, να αναγνώριζε την λεπτή διάκριση των δύο ευχών ένατι των δεχομένων τη διαίρεση της μίας ευχής σε δύο μέρη). Περί δύο ευχών στο Ευχολόγιο του Σεραπίωνος αναφέρει και ο Γ. Φίλιας, καταχωρημένες καθ' όμοιο τρόπο (Ο τεελών, σ. 721-722), καθώς και ο Π. Σκαλτσής (Ιστορική, σ. 227).

Αποστολική Παράδοση του Ιππολύτου Ρώμης (αρχές; του γ' αι.), χαρακτηριζομένη ως Deoblatione olei[239], ενώ στην Ανατολή (Αλεξάνδρεια) η ευλογία του ελαίου εμφανίσθηκε τον δ' αι. με το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος[240]. Σύμφωνα με τις δύο αυτές μαρτυρίες και δεδομένου ότι ο Τερτυλιανός (τέλη του β' αι.) «αναφέρεται σε άλειψη του αρρώστου χωρίς να υπάρχη, προηγουμένως, ευλογία ελαίου», ευλόγως πιστεύουμε ότι η «ευλογία του ελαίου πριν από την άλειψη του αρρώστου υιοθετήθηκε για πρώτη φορά στη Δύση, κατ' επίδραση της οποίας εισάγεται και στην Ανατολή». Το τελευταίο συνάγεται εκ τω πολλών ομοιοτήτων της λειτουργικής πράξεως της Ρώμης με την αντίστοιχη της Αλεξάνδρειας[241].

Οι σχετικές με την τέλεση του Μυστηρίου του Ευχελαίου ευχές, οι οποίες «αποτελούν και τον πρώτο πυρήνα της ισχύουσας σήμερα ακολουθίας», ευρίσκονται στον Βαρβερινό Κώδικα 336 (τέλη του η' αι.)[242]. Πρόκειται για «σειρά πέντε σχετικών ευχών», τις οποίες ο Ι. Φουντούλης σχολιάζει ως εξής: «Η πρώτη επί αρρώστου είναι η γνωστή της χρίσεως της σημερινής ακολουθίας 'Πάτερ Άγιε, ιατρέ ψυχών και σωμάτων..'»[243], η δευτέρα και η Τρίτη επιγράφονται 'εις νοσούντα άλλη', η τετάρτη είναι η καθαγιαστική ευχή επί ελαίου αρρώστου του Ευχολογίου[244], η πέμπτη ευχή επί ελαίου αρρώστου β', «η οποία είναι» η μητρική μορφή της μετά το τέταρτον Ευαγγέλιον ευχής 'Αγαθέ και φιλάνθρωπε και πολυέλεε…' της σημερινής Ακολουθίας[245]. Εξ όλων των Ευχών τούτων μόνον δύο, η τετάρτη και η πέμπτη, είναι ευχαί ευχελαίου»[246]. Ο Δ. Τζέρπος[247], διακρίνοντας μεταξύ τους τις ευχές του εν λόγω Κώδικος, κατατάσσει αυτές σε τρείς κυρίως ομάδες. Στην πρώτη ανήκουν οι δύο ευχές της ευλογίας του ελαίου, επί ελαίου αρρώστου, οι αντίστοιχες ως τετάρτη και πέμπτη ευχές στην αρίθμηση του Ι. Φουντούλη και εν χρήσει Ευχολογίου (σ. 154-155 και 170, αντίστοιχα)[248]. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν τέσσερις ευχές, γενικώς σε νοσούντας : Ευχή επί αρρώστου, η οποία στη σημερινή Ακολουθία συνοδεύει τη χρίση του ασθενούς με το ευλογημένο έλαιο και λέγεται πριν την ανάγνωση του β' Ευαγγελίου[249]. Ευχή εις νοσούντας άλλη, η οποία δεν συμπεριελήφθηκε στην ισχύουσα Ακολουθία, αλλά την ένταξε πρόσφατα, μετά το στ' Ευαγγέλιο ο Ι. Φουντούλης. Πρόκειται για την ευχή « Ο Θεός ο δυνατός και ελεήμων, ο πάντα οικονομών…», η οποία αντικατέστησε την ευχή «Ευχαριστούμεν σοι, Κύριε ο

[239] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 183.
[240] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 222.
[241] Γ. Φίλια, Η μετάβαση, σ. 447.
[242] Αυτόθι, σ. 448-449.
[243] Δ. Τζέρπου, Η Ακολουθία, 100, σημ. 37.
[244] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 154-155.
[245] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 170.
[246] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 184, ο οποίος διερωτάται, «ελέγοντο άραγε και αι δύο κατά την ευλογίαν του ελαίου ή μόνον η μία εξ αυτών κατά την προτίμησην του λειτουργού;»
[247] Δ. Τζέρπου, Η Ακολουθία, 100, σημ. 37.
[248] Από το περιεχόμενο της τελευταίας προκύπτει μάλλον για την ευχή που συνώδευε τη χρίση του ασθενούς με το αγιασμένο έλαιο, την σημερινήν ευχή που διαβάζεται μετά το δ΄ Ευαγγέλιο. Ίσως να πρόκειται για την «εν τω ονόματι του Κυρίου» άλειψη στο ευχέλαιο του Ιακώβου.
[249] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 161.

Θεός ημών..»[250]. Ευχή εις νοσούντας άλλη («Δέσποτα, Δέσποτα Πανάγιε, παντοκράτορα, φιλόψυχε, φιλόδουλε, Σωτήρ των απάντων»), η οποία δεν περιέχεται σήμερα στο Ευχέλαιο, Ευχή εις ασθενούντας ασκητάς («Κύριε των δυνάμεων, επισκέψαι τους αδελφούς ημών»). Η τρίτη ομάδα είναι σχετική με την τέλεση του Μυστηρίου του Ευχελαίου την περίοδο, στην οποία ανήκει ο Κώδικας. Περιέχει ευχές που αναφέρονται γενικώς σε μετανοούντες (ευχή επί μετανοούντων και ευχή επί εξομολογουμένων), λόγω της διπλής ενεργείας του μυστηρίου, στην οποία η άφεση των αμαρτιών εκδηλώνεται ως η πνευματική διάσταση της ιάσεως της ασθενείας. Προφανώς αυτός να είναι ο λόγος, για τον οποίο η πρώτη (επί μετανοούντων) αντιστοιχεί κατά το μεγαλύτερο μέρος της προς τη συγχωρητική ευχή, που επισυνάπτεται στο τέλος της ισχύουσας σήμερα Ακολουθίας του Ευχελαίου[251].

Προ του Βαρβερινού Κώδικος 336 δεν έχουμε διαμορφωμένη εικόνα της Ακολουθίας του Ευχελαίου, επομένως και της ακριβείας των χρησιμοποιουμένων Ευχών αγιασμού του ελαίου, δεδομένου ότι το μυστήριο αυτό δεν είχε ακόμη αυτοτέλεια. Φαίνεται όμως ότι ο παραδεκτός εξ αρχής αριθμός των κυρίως Ευχών του αγιασμού του ελαίου δεν υπερέβαινε τις δύο Ευχές. Η κατ' εξοχήν αγιαστική Ευχή του ελαίου φαίνεται ότι ήταν μία. Η δεύτερη ήταν Ευχή του ελαίου, που συνόδευε τη χρίση του ελαίου, σαν να λέγουμε ο αγιασμός του νοσούντος διά του αγιασθέντος ελαίου. Θα μπορούσαμε να δεχθούμε ότι η μεν πρώτη είναι αντίστοιχη της «ευχής της πίστεως» των Πρεσβυτέτων, ενώ η δευτέρα της επικλήσεως του ονόματος του Κυρίου, κατά την πράξη του Ιακώβου. Ο Βαρβερινός Κώδικας 336 καθιέρωσε ως εκκλησιαστική παράδοση στη χρήση του Ευχελαίου δύο καθαγιαστικές Ευχές του ελαίου. Σε μεταγενέστερα χειρόγραφα, όπως του Σινά 957 (θ΄-ι΄αι.) και 958 (ι΄αι.) απαντούμε στο μεν πρώτο μία Ευχή (μάλλον συνοπτική) επί αρρώστου[252], στο δε δεύτερο δύο Ευχές επί ελαίου αρρώστου[253], αυτές, δηλαδή, του Βαρβερινού Κώδικος. Στον Κώδικα Coistin pg 213 (ια΄αι.) αναφέρει, επίσης δύο Ευχές, κατά τον καθαγιασμό του ελαίου και τη χρίση, αντίστοιχα. Ο Ι. Φουντούλης ταυτίζει τις Ευχές αυτές με τις περιλαμβανόμενες στο εν' χρήσει Ευχολόγιο, «Κύριε ο εν τω ελέει» και «Πάτερ Άγιε»[254]. Τον ιβ' και ιγ' αιώνα «αι Ευχαί πολλαπλασιάζονται και τείνουν να φθάσουν ή και να υπερβούν τας επτά, διά να δοθή εις έκαστον Ιερέα η δυνατότης να ειπή ιδίαν ευχήν»[255]. Δεν πρόκειται όμως περί του αγιασμού του ελαίου και των επτά, αλλά και άλλων ευχών υπέρ υγείας (Δ. Τζέρπου, σ. 280 Καταχριστική), του αιτούντος το Ευχέλαιο, οι οποίες προφανώς οφείλονται στην ανάπτυξη της Ακολουθίας του Ευχελαίου, και συγκεκριμένα «εις την προσπάθειαν εξωραϊσμού

[250] Η τελευταία υπάρχει ακόμη στο Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 176.
[251] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 181.
[252] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 161.
[253] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 154 και 170, αντίστοιχα.
[254] Μικρόν Ευχολόγιον, σ. 154 και 161, αντίστοιχα. Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 185.
[255] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 186. Αυτό συμβαίνει με βάση τον ορισθέντα αριθμό των ιερουργούντων το Ευχέλαιο, ο οποίος έχει καθορισθεί στον αριθμό των επτά. Βλέπε περί αυτού κατωτέρω στον οικείο τόπο περί του τελούντα το μυστήριο του Ευχελαίου.

της ακολουθίας και εντάξεως αυτής εις τα πλαίσια ειδικής διά τον ασθενή λειτουργίας»[256]. Η αξιόπιστη μαρτυρία του Συμεών Θεσσαλονίκης, «που ανακεφαλαιώνει τη βυζαντινή λειτουργική παράδοση», γνωρίζει δε «μία ακολουθία Ευχελαίου όμοια περίπου προς την ισχίουσα σήμερα επταδική ακολουθία»[257], αναφέρει στο παρατιθέμενο υπ' αυτού Ευχέλαιο δύο Ευχές «διά το τελεσθήναι και αγιασθήναι το έλαιον»[258]. Παρά τον αριθμό των Πρεσβυτέρων, οι Ευχές παρέμειναν δύο και διαβάζονταν από όλους τους ιερείς.

[256] Αυτόθι, σ. 184-185.
[257] Δ. Τζέρπου, Η Ακολουθία, σ. 104, Η καταχρηστική, σ. 284.
[258] Αυτόθι, σ. 106, σημ. 64.

Β. ΤΟ ΕΛΑΙΟ

Είναι αναμφισβήτητο ότι ο Απόστολος και Αδελφόθεος Ιάκωβος «εξειδικεύει» την απλή επάλειψη του ελαίου[259] και ότι η Εκκλησία δι' αυτού «αξιοποιεί τη θεραπευτική ιδιότητα του ελαίου, το οποίο με την παρουσία των πρεσβυτέρων , την άλειψη και την προσευχή στο όνομα του Κυρίου», αλλά και τη ψυχοσωματική Θεραπεία του ασθενούς (άφεση των αμαρτιών), «καταξιώνεται σε μυστηριακή πράξη και ανάγει την ασθένεια σε υπόθεση όλης της Εκκλησίας»[260]. Καίτοι «η ευχή της πίστεως» σώζει τον κάμνοντα, κατά τον ίδιο τον Ιάκωβο, το έλαιο ονοματοθετεί κατά κύριο λόγο το Μυστήριο στο πλήθος των ονομάτων που του αποδίδονται, όπως: «ακολουθία του Αγίου Ελαίου», «Έλαιον», «Αγίου Ελαίου», «ηγιασμένον Έλαιον», «Ελαίου χρίσης», «χρίσμα δι' Ελαίου», «καθιέρωσις δια του Ελαίου»[261] ίσως διότι το Έλαιο είναι αυτό που δια της ευχής «γίνεται μεταδοτικό της θείας χάρης και μας κάνει κοινωνούς της ιατρικής δύναμης του Κυρίου»[262], ή άλλως είναι το «σύμβολο που αισθητοποιεί την άνωθεν εκλητούμενη ιαματική παρέμβαση»[263] Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ο Αδελφόθεος αναφέρεται σε χρήση «απλού» ελαίου, στο γνωστό ελαιόλαδο του καρπού της ελιάς (Ο Β. Καλλιακμάνης, ήδη το ελαιόλαδο με το οποίο οι Απόστολοι άλειφαν τους ασθενείς εκλαμβάνει ως «λάδι ελιάς»[264] .Θα πρέπει επίσης, να αναφέρουμε ότι ο Δ. Τζέρπος την αποκλειστική χρήση του ελαιολάδου ανάγει στην «αρχαία Ιουδαιοχριστιανική εσχατολογική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία το δένδρο της ζωής στον Παράδεισο ήταν ελαία», από την οποία «απέρρεε θεραπευτικό έλαιο» (Η ακολουθία, σ. 128. Όπου και οι αναφερόμενες θεραπευτικές περιπτώσεις της παραδεισιακής ελιάς. Βλ. επίσης Π. Σκαλτσής, Ιστορική, σ. 220-221. Ο Γ. Φίλιας, εξ άλλης βεβαίως απόψεως, αναφέρεται και αυτός στην αρχαία «Ιουδαϊκή πηγή του α΄ αι. για το «έλαιον του δένδρου της ζωής», της παραδείσιας ελαίας),και όχι στα διάφορα φυτικά έλαια που προέρχονται από ελαιούχους σπόρους φυτών, όπως των σησαμόσπορου, βαμβακόσπορου, της αραχίδος, του λιναρόσπορου κ.α.[265]Το έλαιο του Ευχελαίου δεν έπρεπε ούτε να περιέχει άλλες ουσίες[266] Η ονομασία του Ευχελαίου χρίσμα , σε αρχαιότερη εποχή, οδήγησε ορισμένους στη λανθασμένη αντίληψη ότι στην εποχή εκείνη η χρίση του ασθενούς γινόταν «διά μύρου»[267]. Λανθασμένη είναι και η μεταγενέστερη συνήθεια στη Ρωσική Εκκλησία να αναμιγνύεται το έλαιο με κρασί, που προήλθε πιθανότατα εξ επιδράσεως του Λουκ.10,34[268] .Πρόκειται ασφαλώς περί παρερμηνείας του Ευαγγελικού κειμένου. Ο Σαμαρείτης της παραβολής δεν τέλεσε Ευχέλαιο επί του ημιθανούς, αλλά έδωσε τις

[259] Β. Καλλιακμάνη, ευχέλαιο, σ.47,& 299
[260] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 219.
[261] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 348. Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.183. Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.184. Οι Ρωμαιοκαθολικοί χρησιμοποιούν και αυτοί τους αντίστοιχους προς τους Ελληνικούς Λατινικούς όρους .
[262] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 219.
[263] Δ. Τζέρπου, Η Καταχρηστική,σ.279.
[264] Β. Καλλιακμάνη, ευχέλαιο, σ.299
[265] Μητροπολίτου Δράμας Διονυσίου, Ο Ιατρός των ψυχών. Εισηγήσεις- Πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας. Δράμα 2000, σ.17
[266] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.189
[267] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.183
[268] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.189

πρώτες βοήθειες με «αναγνωρισμένα οικιακά φάρμακα»[269], τον απολυμαντικό οίνο και το επουλωτικό έλαιο, μέχρι της μεταφοράς του στο πανδοχείο προς θεραπεία. Το ίδιο το κείμενο, άλλωστε αναφέρεται ευκρινώς σε δυο ξεχωριστά υλικά και όχι σε μίγμα τους. Ήδη όμως η καθαρότητα του χρησιμοποιουμένου ελαίου είναι βεβαιωμένη από ανάλογες προ του Ιακώβου χρήσεις των Εβραίων, καθώς και η διάκριση του εις ιαματικού ελαίου από το ανάμεικτο με αρωματική υλικά έλαιο, γνωστό μύρο, που χρησιμοποιούσαν διάφοροι, όπως οικοδεσπότες για να τιμήσουν φιλοξενούμενους ή συνδαιτυμόνες τους.[270]

Το έλαιο στην επιστολή του Ιακώβου αποτελεί σαφώς το ορατό σημείο, που αισθητοποιεί την ενέργεια της θείας χάρης, αυτό που μεταδίδει την επικαλουμένη υπό της ευχής της πίστεως των Πρεσβυτέρων θεία χάρη. Ο Αδελφόθεος φαίνεται να επιμένει στο ότι δια της αλείψεως του ελαίου «η ευχή της πίστεως σώσει το κάμνοντα και εγερεί αυτόν ο Κύριος», προς πλήρη διαφοροποίηση του από το κοινό ιαματικό έλαιο, το οποίο χωρίς την ευχή των πρεσβυτέρων, της ιερουργίας που υφίσταται υπό των ιερέων, έχει απλώς «τον χαρακτήρα χρήσεως φαρμάκου ιαματικού φυσικώς ενεργούντος»[271]. Οι θαυματουργοί των ιάσεων χρησιμοποιούσαν μόνο το έλαιο, ενώ οι Πρεσβύτεροι το έλαιο μετά προσευχής, η οποία το καθιστούσε όργανο (ορατό σημείο) της θείας χάρης, δωρουμένης εκτός της θεραπείας του σώματος και αυτήν της ψυχής (άφεση αμαρτιών), την οποία «ουδέν φυσικόν ιατρικό φάρμακο δύναται να παράσχη»[272].Κατά την παρατήρηση του ιδίου, «εάν επρόκειτο περί παραγγελίας εξαρτώσης την χρίση του ελαίου εκ της ιαματικής τούτου επιδράσεως και φυσικής ιδιότητος, ταύτη ουδεμία ανάγκη θα παρίστατο, ίνα ενεργήσουν οι Πρεσβύτεροι της Εκκλησίας, αλλά θα ηδύνατο οιοσδήποτε ου μόνον πιστός αλλ' έτι και εθνικός να συντελέση ταύτην»[273]. Αυτό που επαναλαμβάνεται με βεβαιότητα είναι ότι η Εκκλησία αξιοποίησε την ιατρική και θεραπευτική ιδιότητα του ελαίου ήδη από την Αποστολική εποχή [274] όχι ως φάρμακο, αλλά ως σημαίνον «το έλεος του Θεού και την χάριν του Πνεύματος»[275] , ως «μέσο μετάδοσης θείας δύναμης», ως έλαιο με «Μυστηριακή σημασία»[276]. Είναι βέβαιο ότι ο Ιάκωβος, εάν δεν πρωτοτυπεί ως προς τη χρήση του ελαίου, τοποθετεί «σε μια άλλη διάσταση τον ρόλο του ελαίου»[277].Ο απαραίτητος συνδυασμός του με την προσευχή (την ευχή της πίστεως) και η άλειψη του στο όνομα του Κυρίου υποδηλώνουν πράξη μυστηριακής ενέργειας, αγιασμού του ελαίου δια των παρισταμένων πρεσβυτέρων, έστω και αν δεν αναφέρεται συγκεκριμένη ευχή αγιασμού του ελαίου δια των παρισταμένων πρεσβυτέρων, έστω και αν δεν αναφέρεται συγκεκριμένη ευχή αγιασμού του ελαίου. Κατά τον Π. Σκαλτσή (Ιστορική, σ.217), «η όλη περιγραφή που κάνει ο Απόστολος Ιάκωβος και η λειτουργική παρουσία των ιερέων δεν αποκλείει αυτό το στοιχείο». Ο τύπος που

[269] Π. Τρεμπέλα, Υπόμνημα εις το κατά Λουκά Ευαγγέλιο, Αθήνα 1952, σ.325)
[270] Βλ. Εισαγωγή, σ. ……...
[271] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 349.
[272] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 349
[273] Αυτόθι, σ. 349-350
[274] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 214.
[275] Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, Ερμηνεία εις το κατά Μάρκον Ευαγγέλιον, PG 123,549C
[276] Ι. Καραβιδοπούλου, Το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο, Θεσσαλονίκη 1988, σ.211
[277] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 217.

χρησιμοποιεί ο Ιάκωβος στη θεραπεία των ασθενών είναι «λειτουργικός» [278]. Τα αναφερόμενα στοιχεία: Πρεσβύτεροι – ευχή της πίστεως – άλειψη ελαίου στο όνομα του Κυρίου, θα αποτελέσουν τον λόγο συστάσεως του Ευχελαίου της Εκκλησίας: Ιερείς – Ευχή αγιασμού του ελαίου – άλειψη.

Η χρίση (άλειψη) του ελαίου υπήρξε, θα λέγαμε, σημείο αναφοράς του Ευχελαίου, καθ' όσον δι' αυτής σημαίνεται το τετελεσμένο της θείας χάρης, η καθ' αυτό πράξη ιάσεως του ασθενούς. Η ευχή δηλωνει την παρουσία της θείας χάρης. Ενώ η άλειψη την ενέργεια της θείας χάρης. Η άλειψη ρου ελαίου καθιστά τη θεία χάρη ενεργό. Νομίζουμε ότι δεν είναι τεχαία η πρόταξη στο κείμενο του Ιακώβου της άλειψης του ελαίου («προσευξάσθωσαν αλείψαντες ελαίω»). Κατά την εξήγηση του Δ. Τζέρπου, «η κοινή προσευχή της Εκκλησίας συνοδεύεται στην περίπτωση αυτή και από ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα, που είναι η χρίση του ασθενούς με έλαιο» (Η ακολουθία, σ.94). Προσεκτική όμως ανάγνωση του κειμένου οδηγεί μάλλον στην αντίληψη ότι η άλειψη του ελαίου συνοδεύεται από την προσευχή της Εκκλησίας. Με την οποία η φυσική θεραπευτική ιδιότητα του ελαίου προσλαμβάνει νέαν διάσταση, μυστηριακή. Ο Ιάκωβος θέλει να κάνει γνωστό στους θεραπευτές του ελαίου ότι δεν ενεργεί το έλαιο καθ' εαυτό την ίαση. Αλλά δια της προσευχής,_ η οποία δια του ελαίου επισύρει επί του (Αυτό νομίζουμε εκφράζει ο Συμεών Θεσσαλονίκης λέγοντας ότι «αφίησι γαρ η του Αγίου ελαίου τελετή και χρίσις τα αμαρτήματα ….και αι ευχαί προς τούτο συντελούσι» (PG 155,932). Παρά το απαραίτητο της χρίσεως. Ο Ιάκωβος δεν αναφέρει συγκεκριμένα σημεία αλείψεως (Να διευκρινίσουμε δια του Γ. Φίλια, ότι «το ρήμα αλείφω χρησιμοποιείται για να δηλώσει τις χρίσεις του σώματος, αντίθετα με το ρήμα χρίω, που έχει περισσότερο πνευματική διάσταση» (Μετάβαση, σ.435). Η άλειψη του ελαίου είναι ο δόκιμος όρος του τρόπου χρήσεως του Ευχελαίου, όπως συνάγεται από τον Ιάκωβο και αρχαίες σχετικές πηγές. Η χρίση παραπέμπει στο Μυστήριο του Χρίσματος, το οποίο δεν αποσκοπεί σε ίαση ασθενούς) του νοσούντος σώματος, αλλά γενικώς «αλείψαντες. Το αορίστως αυτό λεγόμενο δικαιολογεί, μάλλον, την αστάθεια που υπήρξε αρχικά στον καθορισμό των μελών του σώματος που έπρεπε να χρησθούν . Στους κώδικες δεν υπάρχει ομοφωνία περί αυτών.[279] Φαίνεται ότι αρχικώς ετελείτο μια χρίση, στο στήθος ή στο πάσχον μέλος του σώματος και μάλιστα στο κεφάλι του ασθενούς. Κατά μίαν αρχαία διάταξη εχρίοντο το μέτωπο, τα μάγουλα, το στήθος, τα χέρια και τα πόδια.[280]δηλαδή ότι χρίεται κααι σήμερα. Πλήν του στήθους και των ποδιών.

Στις αρχές του γ΄αι. παρατηρείται μια εξέλιξη στον τρόπο χρήσεως του ελαίου. Χρησιμοποιείται και ως «Μετάληψις (πόση) για την ψυχική ίαση» και ως «χρησιμοποίησις (άλειψη) για τη σωματική ίαση»[281] Η μαρτυρία προέρχεται εκ του

[278] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 45..
[279] Ι. Φουντούλη, Το Μυστήριον, σ.201
[280] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.189. Ο Ι. Φουντούλης αναφέρει εκτός αυτών και χρίσεις , οι οποίες δεν σημαίνουν μόνο υπερβολή αλλά είναι και απάδουσες προς την ιερότητα του μυστηρίου(« και αυτού του οίκου και μάλιστα κάθε θύρας και υπέρθυρου και παραστάδος και πεσού μέχρι του μαγειρίου και του σταύλου .» Το Μυστήριο, σ.201).(Την αυτή μαρτυρία καταγράφει και ο Π. Σκαλτσης Ιστορική σ.63).
[281] ο Π. Σκαλτσης Ιστορική σ.222,σημ.64.βλ. του ιδίου, Ιστορική, σ.49-50).

Ιππολύτου Ρώμης (πρόκειται για την ευχή De obbatione olei, της οποίας το εν λόγω κείμενο αναφέρει ο Π. Σκαλτσής, Ιστορική, σ.222 και Ιστορική, σ.49, σημ.59). Κατά τον Π. Σκαλτσή είναι μεμονωμένη μαρτυρία [282]ασφαλώς ως προς τη σαφή διάκριση τον ακριβή λόγο της πόσης και της χρίσης του Ευχελαίου από τον ασθενή, γιατί γενικά η μαρτυρία της πόσης και άλειψης του ελαίου απαντάται και στην Αιγυπτιακή διάταξη («Εύρηται σύντομος ευχή προς καθαγιασμόν του ελαίου, δι' ης εξετείται ο λειτουργός, ίνα τούτο παρέχει πάσι τοις γευομένοις αυτού ενίσχυσιν και τοις χρησιμοποιούσιν τούτο υγείαν»[283] . Πρόκειται για «Λατινική μετάφραση εκ του Ελληνικού πρωτοτύπου, το λατινικό κείμενο της οποίας παρέχει ο καθηγητής αυτόθι, σημ.12), η οποία προήλθε από την Αποστολική Παράδοση του Ιππολύτου, και στο ευχολόγιο του Σεραπίωνος, της αυτής περίπου εποχής, σημαντικό τεκμήριο της ιστορικής, εξελίξεως του ευχελαίου.Στο ευχολόγιο αυτό υπάρχει η διπλή χρήση του Ευχελαίου σε γενικότερη διατύπωση. Η πρώτη ευχή («Περί των προσφερομένων ελαίων ή υδάτων») δέεται, «όπως…. και πάσα νόσος δια της πόσεως και της αλείψεως απαλλαγή και γένηται φάρμακον θεραπευτικόν και φάρμακον ολοκληρίας η των κτισμάτων τούτων μετάληψις»[284] .Η δεύτερη ευχή («ευχή εις έλαιον νοσούντων ήεις άρτον ή εις ύδωρ») δέεται και αυτή «ίνα γέννηται τοις χριομένοις (ή μεταλαμβάνουσιν των κτισμάτων σου τούτων) εις αποβολήν πάσης νόσου και πάσης μαλακίας….εις υγείαν και ολοκληρίαν ψυχής, σώματος, πνεύματος εις ρώσιν τελείαν» (Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.259. Ο Π. Τρεμπέλας παραλείπει την παρένθεση του Ι. Φουντούλη περί της μεταλήψεως του ελαίου(ένθ' ανωτ.).Θέμα το οποίο αναπόφευκτα τίθεται περί του ελαίου είναι η προέλευση του. Στις Αποστολικές διαταγές ο τελών (πρόκειται περί του επισκόπου γιατί τότε το Ευχέλαιο συνδέεται με τον Ναόν. βλ. κατ. Τοπος σ……) Τον αγιασμό του ελαίου «εξαιτείται, ίνα αγιασθή το έλαιον επ' ονόματι του προσκομίσαντος»[285]. Το έλαιο προσκόμιζε στον Ναό ο υπέρ ου ετελείτο το Ευχέλαιο, και ετίθετο στη διάθεση του ιερουργούντος προς αγιασμό. Κατά την Διαθήκη του Κυρίου και τον κώδ. Σινά 260 «το προς θεραπείαν των πασχόντων αγιαζόμενον έλαιον τίθεται εν αγγείω 'προ του θυσιαστηρίου', η δ' επ' αυτό αναγιγνωσκομένη ευχή…»[286]. Πρόκειται για τέλεση του Ευχελαίου και όχι περί προηγιασμένου ελαίου, του οποίου οι ασθενείς δέχονται μόνον την χρίση, όπως μαρτυρείται εξ άλλων πηγών. Ο ιερός Χρυσόστομος αναφέρεται σε λυχνία «τοποθετημένη επί του θυσιαστηρίου το έλαιο της οποίας οι χριστιανοί θεωρούσαν ως καθαγιασμένο»[287]. Αυτή η λειτουργική πρακτική «δεν συνιστούσε ιδιαίτερη τελετουργία καθαγιασμού του ελαίου»[288] και μάλλον χαρακτηρίζεται ως «θρησκευτική ιατρική»[289]. Δεν αναφέρεται, βεβαίως, ο τρόπος καθαγιασμού του

[282] Ιστορική σ.222,σημ.64, αναφερομενου στον Γ. Φίλια, Η απαλλαγή, σ.175.
[283] Π. Τρεμπέλα Δογματική, σ.351
[284] βλ. Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.259, όπου όλο το κείμενο της ευχής. Π. Τρεμπέλα Δογματική, σ.352. Π. Σκαλτσης Ιστορική σ.224, του ιδίου, Ιστορική, σ.52

[285] Π. Τρεμπέλα Δογματική, σ.352.
[286] Π. Τρεμπέλα Δογματική, σ.352., Ι.Φουντούλη, Ακολουθία, σ.192, Κατά τον Βαρβερινό κώδ. 329 πρόκειται για κανδήλα καινή και μεγάλη, χωρούσα λίτρας επτά (Ι.Φουντούλη,σ.192).
[287] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 726.
[288] Αυτόθι, σ.727 .
[289] Αυτόθι, σ.727 .

περιεχομένου της λυχνίας, πλην όμως η τοποθέτηση της επί της Αγίας Τραπέζης, όπου ο Επίσκοπος κατά το σύνηθες τελούσε τη Θεία Ευχαριστία, επιτρέπει να εικάζουμε ότι ή κάποια «ειδική ευχή» ή και «απλή ευλογία» θα καθιστούσε το έλαιο της λυχνίας ευλογημένο. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία του Χρυσοστόμου ότι την προσοχή των ακροατών του αποσπούσε το άναμα των λυχνίων του Ναού και συγκεκριμένα μίας λυχνίας, όπως δεόντως ερμηνεύεται το γεγονός αυτό, της τοποθετημένης επί της Αγίας Τραπέζης[290], εκ της οποίας ελάμβαναν το έλαιο προς χρίση. Σχετική χρονικώς είναι και η περίπτωση του μοναχού Υπατίου. Οι Σύριοι και οι Μαρωνίται αποτελούν βέβαια μαρτυρία περί του Ευχελαίου της Λυχνίας, λόγω «της παρ' αυτοίς κρατούσι συνηθείας, όπως λαμβάνωσι το διά το μυστήριον τούτο προωρισμένον έλεον εκ των εν τη Εκκλησία καιομένων κανδήλων και δή της εν τω αγίω βήματι ακοιμήτου», καλούντες αυτό «μυστήριο των λυχνιών»[291] ή «μυστήριον της λυχνίας»[292]. Η χρίση του ελαίου της λυχνίας «λαμβάνει διαστάσεις μετά τον 6ο αι.»[293], όπου αναφέρονται ανάλογες περιπτώσεις όπως του Καλλινίκου περί του μοναχού Υπατίου ο οποίος θεράπευσε παράλυτο με έλαιο της «κανδύλας της Αγίας Τραπέζης». Του Θεοδώρου Συκεών ο οποίος θεράπευσε γυναίκα ασθενή με «έλαιον της ακοιμήτου κανδήλης», η οποία ως ακοίμητος (συνεχώς αναμμένη) δεν ήταν άλλη από «την ευρισκομένη επί της Αγίας Τραπέζης», του Σωφρονίου Ιεροσολύμων, ο οποίος θεωρούσε ότι και αναμμένα κανδύλια του Ναού μπροστά στις εικόνες των Αγίων περιέχουν «καθαγιασμένο έλαιο προς χρίση των ασθενών», «χωρίς να παρέχει λεπτομέρειες περί του καθαγιασμού», υποδηλώνει με την «ιαματική δύναμη» του συγκεκριμένου ελαίου «την ύπαρξη κάποιας καθαγιαστικής πράξεως» επ' αυτού[294]. Το συμπέρασμα, ότι το έλαιο από την κανδύλα ή τις κανδύκες (αγίας τραπέζης και εικόνων) αγιαζόταν «κατά τη διάρκεια της θείας Λειτουργίας υπό του ιερέως», δεν είναι απλώς «προφανές»[295], αλλά βέβαιον, όπως συνάγεται από τις Ευχές αγιασμού του Ελαίου, που αναφαίνονται ήδη από τον δ' αι.[296]. Ακόμη παλαιότερη είναι η «ευσεβής συνήθεια» της χρίσης προς θεραπεία από του ελαίου της καιομένης κανδύλας μπροστά στον Τίμιο Σταυρό του Ναού της Αναστάσεως των Ιεροσολύμων, το οποίο μετέφεραν οι προσκυνητές των Αγίων Τόπων στους ασθενείς τους. Αξιομνημόνευτα παραδείγματα της πράξεως αυτής εντός και εκτός του παλαιοχριστιανικού χώρου αποτελούν ο Τριμυθούντος Άγιος Σπυρίδων, ο οποίος είχε πάντοτε μαζί του το έλαιο αυτό στο ειδικό σκεύος του. Σε «Οδειπορικά» από τον στ' αι. κ. εξ. αναφέρεται ότι οι προσκυνητές μετάφεραν φυαλίδια με έλαιο που είχε έλθει σε επαφή με τον Τίμιο Σταυρό προς χρίση των ασθενών. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι εικονογραφικές παραστάσεις των σκευών αυτών φανέρωναν την «συνάφεια του Τιμίου Σταυρού με το δένδρο του Παραδείσου», (περί του οποίου αναφέραμε

[290] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 726.
[291] Π. Τρεμπέλα Δογματική, σ.348.
[292] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 726.
[293] Αυτόθι, σ. 727.
[294] Αυτόθι, σ. 727-728 «Είναι δύσκολο να δεχθούμε ότι η ιαματική δύναμη του ελαίου προερχόταν απλώς από το γεγονός της αφής των κανδύλων μπροστά στις εικόνες των αγίων», σημειώνει ο Γ. Φίλιας, αυτόθι, σ. 728, σημ. 82.
[295] Βλ. Αυτόθι, σ. 728.
[296] Βλ. ανωτ., σ. 35 κ.εξ.

ανωτέρω) τη «θεώρηση του ελαίου του Τιμίου Σταυρού ως θεραπευτικού»[297], ο άγιος Σάββας και ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ευτύχιος, έχριαν ασθενείς με το έλαιο του Τιμίου Σταυρού «καθώς και ο θείος Ιάκωβος διετάξατο», καθώς και ο αναχωρητής Κυριακός[298]. Δεν υπάρχουν μαρτυρίες περί καθαγιαστικής πράξεως του ελαίου του Τιμίου Σταυρού. «Η μαρτυρούμενη πρακτική των προσκυνητών να αγγίζουν τα φυαλλίδια με έλαιο στον Τίμιο Σταυρό, προκαλώντες βρασμό του ελαίου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καθαγιαστική πράξη»[299]. Οποιαδήποτε ευλογία του ελαίου αυτού έπρεπε να γινόταν από τους ιερείς του Ναού της Αναστάσεως, εφ' όσον ο Τίμιος Σταυρός υπήρχε εντός αυτού[300], οπωσδήποτε δε η χρίση του ελαίου του Τιμίου Σταυρού «εθεωρείτο ως η πρωτοχριστιανική λειτουργική πράξη υπέρ θεραπείας των ασθενών»[301]. Στο είδος αυτού του ευλογημένου ελαίου προς θεραπεία ασθενών ανήκει και «το περιεχόμενο από τις κανδύλες που έκαιον μπροστά στους τάφους των μαρτύρων»[302]. Να υπενθυμίσουμε το βασικό στοιχείο των μαρτυρικών τάφων ότι λειτουργούσαν ως Αγίες Τράπεζες προς τέλεση της Θείας Λειτουργίας, εθεωρούντο έκαστος ως Αγία Τράπεζα, ήταν δε φυσικό να λαμβάνεται η κανδύλα επ' αυτών καιομένη ως επί του θυσιαστηρίου. Η μαρτυρία περί της θεραπευτικής σημασίας των μαρτυρικών τάφων, που περιελάμβαναν τα άγια σώματα ταυτιζόμενοι προς αυτά είναι πρωτοχριστιανική, ανήκει στον φιλόσοφο και μάρτυρα του β' αι., Ιουστίνο, ο οποίος δίδασκε «των αγίων τα σώματα … ιαματικά νοσημάτων των κατά την ιατρικήν τέχνην ανιάτων»[303]. Ο ιερός Χρυσόστομος αναφέρεται σε χρίσεις ταφικού ελαίου που συνηθιζόταν «επί της βάσεως αυτής», «παράμενε τω τάφω του μάρτυρος… Λάβε έλαιον άγιον και κατάχρισον σου όλον το σώμα, την γλώτταν, τα χείλη, τον τράχηλον, τους οφθαλμούς»[304]. Το θαύμα ιάσεως στον τάφο του αγίου Ευθυμίου «κάποιου Καισαρίου εξ' Αντιοχείας», με «το εκείθεν έλαιον», «μόνον επιχρισθέν»[305], είναι μεν αξιόπιστη μαρτυρία «της προμηθείας του αγίου ελαίου των σθενούντων και από τους Τάφους των Μαρτύρων», «δεν υποδηλώνει την ύπαρξη ιδιαίτερης τελετουργικής πράξεως καθαγιασμού» του ελαίου, αλλά την «εκ της θέσεως του στον τάφο του μάρτυρος» ιερότητα και αγιότητα[306].

Με την αυτονόμηση του Ευχελαίου και την καθιέρωση ειδικής ακολουθίας τελέσεως του με συγκριμένες ευχές υπέρ αγιασμού του ελαίου, χρίσεως του και ψυχοσωματικής θεραπείας των τελούντων ασθενών το Μυστήριο, αλλά και την «εμφάνιση της ευχολογιακής παραδόσεως» μετά τον η΄αι., παγιώθησαν πλέον τα τελούμενα.

[297] Αυτόθι, σ. 729, σημ. 86.
[298] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 728-729.
[299] Αυτόθι, σ. 730.
[300] Αυτόθι, σ. 730.
[301] Αυτόθι, σ. 729.
[302] Αυτόθι, σ. 730.
[303] Απαντήσεις εις Ορθοδόξους, 28, PG 6, 1276 C. Γ. Φίλια, αυτόθι.
[304] Αυτόθι.
[305] Αυτόθι.
[306] Αυτόθι, σ. 731.

Κατά τον Βαρβερινό Κώδικα 329, αγγείο του ελαίου αποτελεί η «κανδύλα», που ήταν «καινή» και «μεγάλη χωρούσα λίτρας επτά»[307], κατά το επταδικό πλέον σύστημα αναπτύξεως του Ευχελαίου, το «κατ' αριθμόν των ιερέων», όπως θα εξηγήσει αργότερα ο Συμεών Θεσσαλονίκης εξ' αφορμής των επτά φώτων «θρυαλίδων» που αναύονται στην κανδήλα[308]. Κατά πολλούς κώδικες, το έλαιο έριχνε στην κανδήλα ο πρώτος (των επτά) ιερέων, «κατ' ολίγον εξ' άλλου δοχείου, λεγομένης της ευχής του καθαγιασμού του ελαίου»[309]. Η χρίση της μεγάλης ποσότητας του ελαίου «απαιτείτο διά να διαρκέση η αφή της κανδύλας επί επτά ημέρας και διά να επαρκέση εις την χρίσην του ασθενούς, των παρισταμένων, του οίκου κλπ.»[310]. Η αφή της κανδύλας για επτά ημέρες μετά την ακολουθία του Ευχελαίου τελούμενη Θεία Λειτουργία επί επτά ημέρες «κατά τας οποίας ελειτούργουν αλληλοδιαδοχάς οι επτά ιερείς»[311], έκαστος των οποίων διατηρούσε τη «θρυαλίδα του στην κανδύλα καθόλη την τέλεση της υπ' αυτού θείας Λειτουργίας[312]. Λόγω της ιερότητας του ελαίου (Ευχελαίου), αυτό έπρεπε (μετά την χρίση των πιστών) να καταναλωθεί καιόμενο μέχρι τέλους μέσα στην κανδύλα. Απαγορευόταν «η χρήση του ως τροφής ή η απόρριψη του»[313].

[307] Ι. Φουντούλη, σ.192.
[308] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.192.
[309] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.192. Να σημειώσουμε ότι αναφέρεται και μείξη του ελαίου με «οίνο», «κατά το έθνος της μεγάλης Εκκλησίας» (Κωνσταντινουπόλεως) ή «ύδωρ των αγίων Θεοφανείων», αντί νερού. Του αυτού, Το μυστήριο, σ. 201.
[310] Αυτόθι.
[311] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.191-192. Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 57.
[312] Αυτόθι, σ. 191-192.
[313] Ι. Φουντούλη, Το μυστήριο, σ. 201, υπενθυμίζοντας την ευθύνη των ιερέων, την οποία τους καταλογίζει ο Συμεών Θεσσαλονίκης «για την μη δέουσα χρήση του αγιασμένου ελαίου».

Γ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΧΟΡΗΓΟΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

Σύμφωνα με τους συστατικούς λόγους του Αδελφοθέου Ιακώβου και την αρχαιοτάτη παράδοση τελεσιουργοί του Ευχελαίου είναι και πρέπει να είναι οι Πρεσβύτεροι της Εκκλησίας[314], δηλαδή, «οι ιερουργούντες εν τη Εκκλησία», «οι έχοντες ιερωσύνη και όχι κάποιοι θεραπευτές κατά το πρότυπο του Ιουδαϊσμού»[315]. Ο πληθυντικός αριθμός του ορισμού αυτών («προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους») δεν νομίζουμε ότι εκφράζει απλώς προτίμηση στη συμμετοχή πολλών Πρεσβυτέρων[316], αλλά ανάγκη συμμετοχής πάντων των Ιερέων της τοπικής Εκκλησίας στο αιτούμενο εκάστοτε προς θεραπεία Ευχέλαιο, προς δήλωση ότι η «ευχή της πίστεως» είναι υπόθεση όλης της Εκκλησίας, αποκλειομένης ως εκ τούτο της ενός μόνον Πρεσβυτέρου παρουσίας[317]. Ο Π. Τρεμπέλας ανάγει τον αποκλεισμό του ενός στον θείο λόγο περί της αξίας της συμφωνίας των πολλών «περί παντός πράγματος» («Εάν δύο υμών συμφωνήσωσιν επί της γής περί παντός πράγματος, ου εάν αιτήσωνται, γενήσεται αυτοίς παρά του Πατρός μου του εν Ουρανοίς. Ου γάρ εισί δύο ή τρείς συνηγμένοι εις το εμόν όνμα, εκεί ειμί εν μέσω αυτών»)[318], χωρίς εν τούτοις να αποκλείει την ενδεχόμενη ερμηνευτική δυνατότητα να υπονοεί, γενικώς, «η εις πληθυντικόν εκφορά του όρου πρεσβύτεροι… και ένα μόνον Πρεσβύτερον»[319]. Η δυνατότητα του ενός Πρεσβυτέρου ιερουργού του Ευχελαίου θα παρασχεθεί αργότερα υπό της Εκκλησίας σε περίπτωση έλειψης Πρεσβυτέρων, «μη παρόντων άλλων», κατά την Ομολογίαν του Κριτοπούλου[320].

Οι Πρεσβύτεροι δεν είναι απλώς χορηγοί του Μυστηρίου του Ευχελαίου, οι αγιάζοντες διά της χρίσεως του ελαίου, αλλά και ποι ιερουργοί και οι καθαγιάζοντες το έλαιο και οι χορηγούντες αυτό εν συναχεία[321].Η σύσταση και προτροπή του Ιακώβου είναι απολύτως σαφής: «Προσκαλεσάσθω τους Πρεσβυτέρους», «προσευξάσθωσαν επ' αυτόν», «αλείψαντες αυτόν». Η προτροπή αυτή δηλώνει ότι αποκλείονται της όλης τελέσεως του Ευχελαίου όχι μόνον οι λαϊκοί, αλλά και αυτοί οι Επίσκοποι (Ο Π. Τρεμπέλας εκφράζει τη γνώμη ότι «τούτο βεβαίως συνυπονοεί, ότι οι Επίσκοποι δεν δύνανται να επιτελέσωσι το μυστήριο»[322], παρά την ιδιάζουσα θέση τους στην Εκκλησιαστική Ιεραρχία. Η «πρώτη» και «ακροτάτη» και «εσχάτη» τάξη των Ιεραρχών οι Επίσκοποι «Οικούν η θεία των ιεραρχών τάξις πρώτη μέν εστί των θεοπτικών τάξεων, ακροτάτη δε και εσχάτη πάλιν η αύτη, και γάρ εις αυτήν αποτελείται (τελειώνει) και αποπληρούται (ολοκληρώνεται) πάσα της καθ' ημάς ιεραρχίας η διακόσμησις»[323], οι αφομοιώνοντες και συνέχοντες πάσα την ιεροσύνη και το έργο της «Η δε της αρχικής τάξεως δύναμις εν πάσαις χωρεί ταις κρατικαίς ολότησι, και δια πασών των ιερών τάξεων ενεργεί τα της οικείας ιεραρχίας μυστήρια» (αυτόθι), που ως ανώτεροι έχουν τη δύναμη των κατωτέρων και μπορεί να κάνουν ότι

[314] Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ. 190.
[315] Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 175.
[316] Η πιθανότητα αυτή εκφράζεται υπό του Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 355.
[317] Βλ. ανωτ, σ.8.
[318] Ματθ. 18, 19, 20.
[319] Δογματική, σ. 356.
[320] Αναφορά του Π. Τρεμπέλα, αυτόθι.
[321] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 356.
[322] Δογματική, σ. 355.
[323] Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Περί Εκκλησιαστικής Ιεραρχίας, P G 3, εκφράζοντος την αντίληψη της εποχής του, ε΄αι., περί των Επισκόπων, αλλά και τη δική του αντίληψη περί του Εκκλησιαστικού πολιτεύματος.

και εκείνοι,[324] δεν έχουν εντούτοις το δικαίωμα να εκτελούν και αυτοί το ιερό τούτο μυστήριο, δεδομένου ότι αυτό απ' αρχής παραδόθηκε στους Πρεσβυτέρους και ιερουργείτο μόνον από αυτούς παρά την παρουσία των Αποστόλων, οι οποίοι συγκέντρωναν την υπέρτατη εξουσία στην Εκκλησία.[325] Η σύσταση αυτή του Ιακώβου αποτελεί βασική και θεμελιώδη αντίθεση προς την διαμορφωθείσα εν συνεχεία αντίληψη περί απόλυτης δικαιοδοσίας του Επισκόπου επί του Ευχελαίου (βλέπε περί αυτού κατωτέρω). Η ανάθεση της τελέσεως του Ευχελαίου στους Πρεσβυτέρους έγινε με θεία εντολή, δι' Αποστολικής μεταβίβασης του Ιακώβου εν προκειμένω και είναι μη αναστρέψιμη, αλλά γι' αυτό και αντικείμενη στην απόλυτη επισκοπική δικαιοδοσία επί των εκκλησιαστικών πραγμάτων. Η σύσταση του Ιακώβου «προσκαλεσάσθω τους Πρεσβυτέρους» είναι λόγος Κυρίου, ο οποίος δεν αντικαθίσταται, δεν αλλοιώνεται, δεν προσαρμόζεται. Στη ρητή εντολή περί των ιερουργών του Ευχελαίου δυνάμεθα να αναγνωρίσουμε προφανώς το ανάλογο της θείας εντολής περί των κεκλημένων στο Μυστήριο της ιερωσύνης. Ο Χριστός παρέδωσε αυτό στους δώδεκα μαθητές του και αυτοί, οδηγηθέντες εις πάσαν την αλήθεια εκάλεσαν σε αυτό μόνον άνδρες, «κατά τν τάξιν Μελχισεδέκ» του Αρχιερέως Χριστού έστω και αν η γυναίκα θεωρήθηκε και τιμήθηκε απ' αρχής ως ευαγγελίστρια και ισαπόστολος. Ίσως στην πορεία του Ευχελαίου οι άνθρωποι, αρχικώς, να εκτίμησαν περισσότερο την ανάγκη προσαρμογής, λόγω συνθηκών και περιστάσεων, από την υποταγή στον βασικό όρο της παραδόσεως «ούτως έδοξε τω Κυρίω».

Η ιστορική έρευνα του ευχελαίου αναφέρει ότι για τους δύο πρώτους αιώνες δεν έχουμε αλλαγές στην πράξη του Ιακώβου και ότι τελείται κατά την παραδοθείσα υπ' αυτού απλότητα[326] Αυτό ασφαλώς αφορά και το θέμα των Πρεσβυτέρων, το οποίο φαίνεται ότι υπήρξε το ακανθώδες σημείο στη διαμόρφωση της ακολουθίας του Ευχελαίου, συγκεκριμένως η αυτοτέλεια των Πρεσβυτέρων και ο απαιτούμενος αριθμός αυτών.

Από τον γ΄αιώνα (αρχές) εμφανίζεται ο παραμερισμός των Πρεσβυτέρων και η κυριαρχία του επισκόπου επί του Ευχελαίου, η οποία συνδέεται και με την αντικατάσταση του τόπου τελέσεως του, του Ναού αντί της κατοικίας του νοσούντος. Ο Ιππόλυτος στην Αποστολική Παράδοση, οδηγεί στη διαπίστωση ότι η ευλογία του ελαίου «γινόταν στα πλαίσια της θείας Λειτουργίας… προφανώς από τον προεστώτα της συνάξεως, τον Επίσκοπο,[327] συμφώνως και προς τη διασάφηση του κειμένου από τον εκδότη του B. Botte[328] ή ότι έστω είναι και ο Επίσκοπος, ως λειτουργός του Μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας. Στη Διάταξη των Αποστολικών Διαταγών (τέλη Δ΄αι.) αυτό είναι πλέον αδιαφιλονείκητο. «Ευλογήτω ο Επίσκοπος (παρεστώτος του Πρεσβυτέρου και του διακόνου)[329]. «Εάν δε μη παρή … ο πρεσβύτερος παρεστώτος του διακόνου».[330] Η διάταξη αυτή (VIII,29,2) δηλώνει προφανώς ότι, παρά τον συστατικό όρο του Αδελφοθέου, η εν λόγω ιερουργία των Πρεσβυτέρων γίνεται κατ' ανάθεση του Επισκόπου, η ηγετική παρουσία του οποίου, έστω και απόντος, μαρτυρείται με την παρουσία του Διακόνου, προσώπου ευρισκομένου στη

[324] Ιγν. Σακαλή, Διονυσίου Αρεοπαγίτου περί Εκκλησιαστικής και Ουρανίας Ιεραρχίας, τ. Α΄, σ.13.
[325] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 355.
[326] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.49.
[327] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.50.
[328] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 121.
[329] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.54.
[330] Π. Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 352. Ι. Φουντούλη , Ακολουθία, σ.184

λειτουργική διακονία του Επισκόπου. Η Διαθήκη του Κυρίου τον ε΄αι. αναφέρει ότι « τον αγιασμό του ελαίου τον κάνει ο ιερεύς»[331].Ο Πρεσβύτερος, από απόλυτος ιερουργός του Ευχελαίου, με την πάροδο του χρόνου καθίσταται συμπαραστάτης ή αντικαταστάτης του απόντος Επισκόπου. Ο Π. Τρεμπέλας φαίνεται να δέχεται ή τουλάχιστον να θεωρεί πειστική («αυτόδηλον» τη γνώμη του Πάπα Ιννοκεντίου Α΄. ο οποίος «κατηγορηματικώς αποφαίνεται βεβαιών, ότι εάν εις ρους Πρεσβυτέρους ανετέθη η τελεσιουργία του μυστηρίου, οφείλεται τούτο εις το ότι οι επίσκοποι υπό άλλων απασχολήσεων εμποδιζόμενοι δεν δύνανται να μεταβαίνωσι προς πάντας τους πάσχοντας»[332]. Ο Επίσκοπος κατά τον Ιννοκέντιο Α΄είναι ο παρασκευάζον το Άγιο Έλαιο του χρίσματος , «το οποίο δύνανται να χρησιμοποιούν προς χρίσιν ου μόνον οι ιερείς, αλλά και οι Χριστιανοί πάντες εις τας ανάγκας αυτών».[333] Κατά την παρατήρηση του Κ. Δυοβουνιώτου, το τελευταίο τούτο δεν σημαίνει ότι ο Ιννοκέντιος υποδηλώνει «ότι το Ευχέλαιο ετελείτο υπό λαϊκών»(Τα Μυστήρια, σ. 190, σημ.30), αν και ο ίδιος πιστεύει ότι «δεν δύναται τις να αρνηθή» ότι «εν καιρώ ανάγκης ενίοτε ετελείτο τούτο και υπό λαϊκών» (αυτόθι). Η επιστολή του Ιννοκεντίου μπορεί να είναι σημαντική για την πληροφορία της περί της ευχής του αγιασμού του ελαίου πρό της χρίσεως, υποβαθμίζει όμως ως μη έπρεπε τη ρητή εντολή του Ιακώβου περί των Πρεσβυρέρων ως των μόνων ιερουργών του Ευχελαίου και υποβιβάζει αυτούς σε απλούς χρίστες του αγίου ελαίου, όπως και οι λαϊκοί, και θεωρεί περιττή την παρουσία των πολλών Πρεσβυτέρων, αρκούμενη στον ένα συμπαραστάτη ή αντικαταστάτη του Επισκόπου.Ο Καισάριος Αρελάτης θα λέγαμε ότι παραμερίζει την επισκοπική επιβολή και αναφερόμενος στην άφεση, που χορηγεί το Ευχέλαιο, τονίζει αυτό «γίνεται με τις πρεσβείες των Αγίων, δηλαδή, των Πρεσβυτέρων της Εκκλησίας»[334].Στο καθοριστικό για την εποχή αυτή Ευχολόγιο του Σεραπίωνος τον καθαγιασμό του ελαίου τελεί ο λειτουργός (Επίσκοπος ή Πρεσβύτερος) αδιακρίτως[335]. Η Σύνοδος του Τιδέντου προώθησε ακόμη περισσότερο την επισκοπική αυθεντία επί του Ευχελαίου, καθιερώσασα στη ρωμαιοκαθολική Εκκλησία την πράξη τελέσεως του Ευχελαίου «υπό μόνον του Επισκόπου». Ο Πρεσβύτερος είναι απλός χορηγός, ο μεταδίδων το Ευχέλαιο στους ασθενείς[336].Καθιέρωσε, δηλαδή, «αδικαιολόγητον» και «αβάσιμον» πράξη (Αυτόθι) και οδήγησε στην «παράδοξον και ά[337]ντικρυς προς την Αγίαν Γραφήν και την Ιεράν Παράδοσιν αντικειμένην γνώμην της Δυτικής Εκκλησίας ότι το έλαιον ευλογεί μόνον ο Επίσκοπος». Κατά πολλούς Δυτικούς, « ο Πάπας έχει το δικαίωμα να επιτρέψη και εις Πρεσβυτέρους την ευλογία του ελαίου»(Αυτόθι, δ. 191, σημ.1). Αυτό δεν είναι απλώς αντίθετο με τη αρχική σύσταση του Ιακώβου, αλλ' αποτελεί υποβιβασμό των Πρεσβυτέρων στο επίπεδο της θέσης των λαϊκών στο Μυστήριο του Ευχελαίου, των τελευταίων δικαιουμένων τη χορηγεία του Ευχελαίου, να χρίουν τους ασθενείς, δηλαδή, ούτε και αυτές «οι αλείψεις δεν πραγματοποιούντο αποκλειστικά από τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας»[338].Η άποχη αυτή έχει διατυπωθεί επισήμως στη ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Ο παλαιότερος σχολιαστής του Ιακώβου Βέδας ο αιδέσιμος (η΄αι.) υποστηρίζει ότι «η χρίση με το έλαιο δεν είναι μόνο δικαίωμα τν πρεσβυτέρων. Αυτό μπορούν να το κάνουν και όλοι οι Χριστιανοί»[339] και μάλιστα εξ

[331] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.55.
[332] Δογματική, σ. 355. Βλ. Ι. Καλογήρου, Ευχέλαιον, στ.436. Κ. Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ.190.
[333] Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 353.
[334] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.56.
[335] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 122.
[336] Π.Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 356.
[337] Δυοβουνιώτου, Τα Μυστήρια, σ. 190-191.
[338] Γ. Φίλια , Μετάβαση,σ.444.
[339] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ.57όπου και το σχετικό λατινικό κείμενο.

αυτών «υπό μόνου του πιστού»[340].Το τελευταίο τούτο την περίοδο του Μεσαίωνα υπήρξε «λίαν διαδεδομένο» στη ρωμαιοκαθολική Δύση μέχρι σημείου το Ευχέλαιο να είναι «εις την διάθεσιν των πιστών»(Αυτόθι) και μόνον αργότερα τον ιγ΄αι., λόγω καταχρήσεων «ανόμου πορισμού χρημάτων»(Αύτοθι) καταργήθηκε το προνόμοιο αυτό. Συγκεκριμένα, πολλοί λαϊκοί χορηγούσαν το Άγιο Ελαιο «διατιμώμενο εις υψηλάς τιμάς», ώστε να θεωρείται το Ευχέλαιο «μυστήριον προωρισμένον μόνον δια τους πλουσίους, να προκαλέσει δε την επέμβαση του Πάπα που ώρισε ένα χορηγό του μυστηρίου, τον της ενορίας ιερέα, «της υπ' άλλου ιερέως ή μοναχού μη εξουσιοδοτουμένου υπό του Πάπα χορηγήσεως της χρίσεως ταύτης κατακριθείσης ως αξιοποίνου, η δε υπό των λαϊκών χρίσις να χαρακτηρισθή ως μυστηριοειδής, ουχί δε και ως μυστήριον» (Αυτόθι,σ. 357). Εάν ο Πάπας οδηγήθηκε στον χαρακτηρισμό αυτό για οικονομικές ατασθαλίες σε βάρος του Ευχελαίου εκφράζει δι' αυτού έμμεσα τον μυστηριακό χαρακτήρα της χρίσεως του 'αγίου ελαίου, ένεκα του οποίου υπάρχει αδιαπέραστη απόσταση μεταξύ ιερέως και λαϊκού στην πράξη της χρίσεως. Να υπενθυμίσουμε ότι «κατά την υπό του ιερέως χρίσιν απαγγέλλεται υπ' αυτού ευχή ενσωματούσα και εκφράζουσα τον σκοπόν του μυστηρίου» (Ο Συμεών Θεσσαλονίκης αναφέρει ότι στην τάξη του Ευχελαίου διακρίνεται «μια μεν ευχή χαρακτηριζομένη ως καθαγιαστική αναγινωσκομένη δε επί του ελαίου…. ετέρα δε ευχή… κατά την χρίσιν» (περί της ιεράς τελετής του Αγίου Ελαίου ήτοι του Ευχελαίου,PG155,525/529).[341],ενώ «κατά την ιδιωτικήν υφ' απλού λαϊκού χρίσιν δεν απαγγέλλεται»[342]. δεν νομίζουμε, ως εκ τούτου, ότι η άλειψη του ευλογηθέντος ελαίου υπό λαϊκού έχει θέση στο Ευχέλαιο κατά το αντιστοίχως γενόμενο στη θεία Ευχαριστία. «την υφ' απλού λαϊκού μετάδοσην του καθαγιασμένου άρτου εις επιθανάτιον». ή στη «δι 'εαυτού» μετάληψη των Τιμίων Δώρων (Βλ. Π. Τρεμπέλα, ένθ' ανωτ.). Η χρίση του ελαίου αποτελεί μέρος της τελέσεως του μυστηρίου «προσευξάσθωσαν επ' αυτόν αλείψαντες αυτόν ελαίω εν τω ονόματι του Κυρίου». Στη σύσταση του Αδελφοθέου η άλειψη προηγείται της ευχής, ή άλλως, η ευχή προϋποθέτει την άλειψη, και τα δύο αυτά στοιχεία του Ευχελαίου ευρίσκονται σε απόλυτη σχέση. Εάν στην πορεία του Μυστηρίου η προτεραιότητα αυτών άλλαξε, αυτό δεν σημαίνει ότι η άλειψη έμεινε εκτός της μυστηριακής πράξεως του Ευχελαίου. Αντιθέτως, αποτελεί την ολοκλήρωση της πράξεως του Μυστηρίου, από την οποία ο λαϊκός μένει εκτός «εν τη καθ' ημάς Εκκλησία ο καθαγιασμός του ελαίου συνδέεται αναποσπάστως προς την παροχήν του μυστηρίου. γινόμενος υπό του λειτουργού του τελούντος αυτό»[343].Παρά την επίσημη αυτή διατύπωση περί της παροχής του Ευχελαίου, σήμερα, μετά το πέρας της Ακολουθίας του Ευχελαίου το αγιασμένο έλαιο αφήνεται στον τελούμενο (κατ' οίκον) ή στους τελούμενους (στον Ναό_ και παρέχεται υπ' αυτών προς ευλογία ανεξετάστως σε γνωστούς και φίλους, ετεροδόξους, αλλοθρήσκους και άλλους, των οποίων και αυτή ακόμη η συμμετοχή στην Ακολουθία κωλύεται υπό της Εκκλησίας.

Ο αριθμός (πλέον του ενός) των τελούντων το Ευχέλαιο Πρεσβυτέρων υπήρξε βασικό πρόβλημα στη διαμόρφωση του Μυστηρίου, η λύση του οποίου οδήγησε μεγαλύτερη ανάπτυξη του Ευχελαίου[344]. Ο αριθμός των πολλών Πρεσβυτέρων του Ιακώβου, για το δύσχρηστο αυτού ή άλλες πρακτικές ανάγκες, γνώρισε πολλές

[340] Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 356-357.
[341] Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 360.
[342] Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 357.
[343] Τρεμπέλα, Δογματική, σ. 360.
[344] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 59.

διακυμάνσεις, ώσπου τελικά «προσδιωρίσθη, διά το ιερόν του αριθμού, εις επτά»[345]. «Τον νούν περί των επτά» ιρέων θα εξηγήσει αργότερα ο Συμέων Θεσσαλονίκης. Το φαινομενικά λέγουμε φαινομενικά, γιατί το οριστικό άρθο τους ιερείς καθιστά συγκεκριμένο τον αριθμό : το σύνολο των Πρεσβυτέρων[346] αόριστο του αριθμού, που ώρισε ο Ιάκωβος, «η συνήθεια» (η προτίμηση του αριθμού επτά), «ως έθος αρχααίον», καθώρισε σε επτά, κατ' αναλογία προς τα μεταξύ άλλων, «επιτυχώς» αριθμούμενο στον Ησαΐα δώρα του Πνεύματος, τους επτά ιερείς, που σάλπισαν επτάκις κι έπεσαν τα τείχη της Ιεριχώ, τους επτάκις προσευξαμένους ιερείς και αναστήσαντες την κόρη της Σουμανίτιδος, τον Ελιασσαίο που επτάκις επανέφερε στη ζωή το παιδί και επτάκις προσευχήθηκε, τον επτάκις προσευχηθέντα προφήτη Ηλία και καταβάσαντα την βροχή[347]. Η εξέλιξη αυτή διασώζεται στους Κωδ. Coislin gr. 213 και Grottaferata GB 1 του ια' αι. όπου εμφανίζεται το λεγόμενο επταπάπαδο (η συμμετοχή των επτά ιερέων)[348], γνωστό και ως επταδική ακολουθία[349]. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Ακολουθία του μυστηρίου του Ευχελαίου υπό ιερέων και όχι Επισκόπου, κατ' ακρίβεια αναφέρεται ως «Τάξις και ακολουθία γινομένη παρά των ζ' Πρεσβυτέρων επί ελαίου αρρώστου»[350], «κατ' επίδραση της επιστολής του Ιακώβου»[351]. Ο συσχετισμός αφορά τον προσδιορισμό των ιερουργούντων (Πρεσβύτεροι-Ιερείς) και όχι τον αριθμό αυτών. Την παρουσία πρεσβυτέρων απαιτεί και ο Κωδ. Σινά του ιβ' αι. («συνάγονται επτά πρεσβύτεροι»)[352]. Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Αρσένιος (ιγ' αι.) υπήρξε κατηγορηματικός στην απαίτηση των επτά ιερέων, ακόμη και αν αυτοί επρόκειτο να είναι Επίσκοποι ή Μητροπολίτες[353]. Φαίνεται ότι είτε ο Επίσκοπος τελούσε ενδεχομένως το Ευχέλαιο, ή ότι ο Πατριάρχης Αρσένιος επιτείνει την ανάγκη της τηρήσεως του αριθμού των επτά, νομοθετήσας και κατακυρώσας τον αριθμό των επτά με ισάριθμες ευχές, «ίνα εκάστη τούτων αναγνώσκηται ιφ' εκάστου εξ αυτών»[354], σύμφωνα με τον οποίο προ του Αρσενίου «η τέλεση από επτά ιερείς του

Ευχελαίου ήταν προαιρετική και εθιμική», είναι δε αυτές «που περιέχονται στα Ευχολόγια μας»[355].

[345] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 185.
[346] Βλ. ανωτ., σ. 48.
[347] Διάλογος κατά πασών των αιρέσεων…, ΣΠΓ΄, PG 155, 516 C/517 A. τον οποίο επικαλείται ο Ι. Φουντούλης, ενθ' ανωτ., όπου και το κείμενο. Στο κείμενο αναφέρεται και ο Π. Σκαλτσής, Ιστορική, σ. 61, σημ. 102.
[348] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 60.
[349] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 356. Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 188.
[350] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 60.
[351] Αυτόθι, σ. 61.
[352] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 188.
[353] Αυτόθι.
[354] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 356. Ι. Φουντούλη, Το μυστήριο, σ. 187.
[355] Αυτόθι, σ. 187-188.

Πρόβλημα τηρήσεως του επταπάπαδου αποτέλεσε πρακτικώς η συνάθροιση τόσων ιερέων για την τέλεση του Ευχελαίου. Στις περιπτώσεις αυτές επιτρεπόταν η συμμετοχή δ΄θο ή τριών πρεσβυτέρων. Αυτό μαρτυρεί ο Κωδ. Σινά 973 του ιβ' αι., ο οποίος, παρά την ακρίβεια των επτά, δέχεται λόγω ελλείψεως την οικονομία των δύο ή τριών Πρεσβυτέρων «Ει δε τύχη και ου πάρεισιν επτά πρεσβύτεροι, ποιούσι την ακολουθία δύο ή τρείς»[356]. Ο Συμεών Θεσσαλονίκης, «παραδοσιακός, ιδεολόγος αλλά και ρεαλιστής και προσγειωμένος»[357], θα προσπαθήσει την οικονομία των τριών ιερέων, «ένθα σπάνις ιερέων», και θα εξηγήσει γιατί «αυτό ου μεμπτέον», κατά τον λόγον και της περί των επτά εξηγήσεως. «έσται γαρ πρώτον μεν δύναμιν της Τριάδος έπειτα δε και δια το εις μαρτυρίαν και κήρυγμα της Τριάδος παρά του Ηλίού πάλιν γεονός ότε νεκρωθέντα τον υιόν Σαραφθίας ανέστησε, τρίς προσευξάμενος καιτρίς επιπεσών αυτώ… Και έστωσαν μεν επτά, ως έθος αρχαίον ει δ' ανάγκη, το έλαττον τρεις»[358]. Τελικώς, η οικονομία του Ευχελαίου θα αγγίξει και το όριο του ενός λειτουργού, για να καθιερωθεί πλέον στους χρόνους μας. Στην πράξη αυτή της Εκκλησίας έχουμε την αντίθεση μεταξύ δύο μεγάλων εκκλησιαστικών ανδρών, του Συμεών Θεσσαλονίκης και Νικοδήμου του Αγιορείτου. Ο πρώτος επέμενε «εις την μη τέλεσιν του ευχελαίου υπό ενός ιερέως «εις δε πρεσβύτερος μη ποιήτω ευχέλαιον», απαγορευομένου και υπό του ιδίου του Ιακώβου, ο οποίος εντέλλεται πρεσβυτέρους και όχι ένα πρεσβύτερο[359] , συνδέοντας ευρύτερα το πρόβλημα του ενός ιερέως με αυτό της απαγορεύσεως της χειροτονίας επισκόπου από ένα μόνον επίσκοπο «ως περί επισκόπου γέγραπται μη χειροτονείσθαι παρ' ενός, ούτω και περί ευχελαίου, μη παρά πρεσβυτέρου ενός τελείσθαι»[360]. Ο δεύτερος θεωρεί συγκεχωρημένον» να γίνεται το Ευχέλαιο και από ένα δια ολιγότητα των ιερέων «προβάλλει για παράδειγμα χωρία και τόπους της Βουλγαρίας αλλά και άλλες επαρχιες, οι οποίες στερο΄νται ιερέων, όπου «καλήτερον είναι να γίνεται το μυστήριον και από ένα μόνον ιερέα, πάρεξ να το υστερούντι παντάπασιν οι εκείσε χριστιανοί και μάλιστα οι ασθενείς και ενταυτώ να υστερούνται και την άφεσιν των αμαρτιών οπού χαρίζει εις αυτούς»[361], επικαλούμενος το δικαίωμα του ενός μόνου ιερέως να «εκτελή όλα τα άλλα μυστήρια και τα μείζονα του Ευχελαίου «(Αυτόθι), αλλά και την ερμηνευτική σημασία του κειμένου του Ιακώβου «προσκαλεσάσθω τους Πρεσβυτέρους της Εκκλησίας, τους όντας εννοεί, αλλ' ουχί τους μη όντας μηδέ ευρισκομένους εκείσε»(Αυτόθι, σ.191). Ο Νικόδημος ο Αγιορείτης είναι κατηγορηματικός και μάλλον πρακτικός στην προτεραιότητα της

[356] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 188.
[357] Ι. Φουντούλη, Το μυστήριο, σ. 190.
[358] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 188-189.
[359] Αυτόθι, σ.189. Του αυτού, Το μυστήριο,Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 59
[360] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.189.
[361] Αυτόθι, Του αυτού, Το μυστήριο σ.191. Ε

αναγκης έναντι των κανόνων για όσο χρόνο αυτή υφίσταται. «Η τανυων ανάγκη κανόσι και νόμοις ουχ υπόκειται, έως ου ανάγκη εστίν»[362]. Πρακτικός , επίσης, αλλά με δογματικό κύρος και ισχύ ο Κριτόπουλος προτείνει «ως και μέχρις ενός συστέλλεσθαι τον αριθμόν μη παρόντων άλλων»[363]. Η περίοδος των διωγμών στους πρώτους αιώνες και αυτή της Τουρκοκρατίας υπήρξαν κλασσικές περιπτώσεις αναστολής του ισχύοντος αναγκαίου αριθμού πρεσβυτέρων προς τέλεση του Ευχελαίου[364]. Το αξιοπερίεργο είναι ότι ενώ η συνήθεια του αριθμού των επτά περιέμεινε ισχύουσα μέχρι σήμερα και καταγράφεται στο Μικρό Ευχολόγιο ή Αγιαματάριο επισήμως ως «Ακολουθία του 'αγίου 'ελαίου ήτοι του Ευχελαίου ψαλλομένη υπο επτά Ιερέων, εν Εκκλησία ή εν Οίκω», Λόγω του επταδικού χαρακτήρος της Ακολουθίας, υπάρχουν κατ' αυτήν επτά θρυαλίδες στην κανδήλα ή μία και επτά κηρία, και επτά ζεύγη αναγνωσμάτων, εκτενείς, ευχές και χρίσεις, εν τούτοις το Ευχέλαιο τελείται κατά κανόνα από ένα Ιερέα, ο οποίος τελεί και τα των υποτιθεμένων επτά ιερέων .Αυτό ήταν το ζητούμενο υπό του Συμεών Θεσσαλονίκης, οι λειτουργούντες Ιερείς, ανεξαρτήτως αριθμού (μεγίστου ή ελαχίστου), να πάντα όσα παραδέδοται λέγεσθαι, ότι του Πνεύματος πάντα εκ των Πατέρων όντα»[365]. Η τήρηση του επταδικού συστήματος δηλώνει, πέρα πάσης αποδείξεως ότι «η ακολουθία ήταν ήδη διαμορφωμένη και δεν ήταν πλέον ευέλικτη».[366]Κατά τον Γ. Φίλια, «ήδη στο πρώτο λειτουργικό χειρόγραφο, τον Βαρβερινό κώδικα 336, το τέλους του 8ου αιώνα, η Ακολουθία αυτή είναι αρκετά διαμορφωμένη[367].Αλλως, θα έπρεπε «αναλόγως του αριθμού των μετεχόντων σ αυτήν ιερέων να περιορίζεται ή να εκτείνεται το μετά τον καθαγιασμό του ελαίου τμήμα της»[368].

[362] Υποσημείωση του στον ιγ΄κανόνα της εν Καρθαγένη συνόδου, Πηδάλιον, Αθήναι 1957, σ.470. Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ.189-190.
[363] Π. Τρεμπέλα , Δογματική, σ. 356.
[364] βλ. Γ. Φίλια, Μετάβαση,σ.443-444.
[365] Ι. Φουντούλη, Το Μυστήριο, σ. 192.
[366] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 192.
[367] Μετάβαση, σ.444,σημ.49
[368] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 191.

Δ. ΤΟΠΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

Όπως όλα τα στοιχεία του Ευχελαίου έχουν ως αρχαιότερη μαρτυρία συστάσεως τους την πράξη του Αδελφοθέου Ιακώβου, ομοίως και ο τόπος τελέσεως του ορίζεται από την προτροπή αυτού, «προσκαλεσάσθω τοις Πρεσβυτέροις» (Ιακ. 5, 14). Η πρόσκληση δηλώνει μεταβίβαση των καλουμένων στον οίκο του καλούντος ασθενούς. Είναι λίαν σαφής στο κείμενο η απαίτηση της μετακίνησης των Πρεσβυτέρων, παρά το οριζόμενο μεγάλο του αριθμού αυτών (όλων των Πρεσβυτέρων) και όχι του ασθενούντος. Είναι, πράγματι, η αρχαιότερη και καθοριστική μαρτυρία περί του τόπου τελέσεως της λειτουργικής εκείνης πράξεως, η οποία ονοματίζεται αργότερα ως Μυστήριο του Ευχελαίου[369]. Ο Ιάκωβος στο κείμενο του περί του τρόπου ιάσεως των ασθενών «καθιερώνει την οικία του ασθενούντος ως τόπον τελέσεως της σχετικής προσευχητικής πράξεως»[370]. Σε αυτό συγκλίνει και ο όρος «εγερεί αυτόν», για να εγείρουν , προφανώς, κλινικό ασθενή. Η κατοικία του ασθενούντος είναι ο αγιογραφικός υποδεικνυόμενος ο κατά την ακρίβεια της εντολής τόπος τελέσεως του Ευχελαίου, έστω και αν στην ιστορική πορεία του ο ορισμός αυτός για διαφόρους λόγους, ανάγκες και περιστάσεις υπέστη πολλές διακυμάνσεις. Να σημειώσουμε ότι η κατ' οίκον λειτουργία του Ευχελαίου ορίζεται σαφώς ως εξατομικευμένο και όχι ομαδικό μυστήριο, αφορά ένα και μόνο πρόσωπο[371], τον καλούντα, ανεξαρτήτως των συμπαρισταμένων ενδεχομένως οικείων του.

Η επίσκεψη κατ' οίκον όλων των ασθενούντων χριστιανών ήταν απ' αρχής επιβεβλημένο καθήκον των Πρεσβυτέρων και γινόταν αυτοβούλως εκ μέρους τους. Ο Πολύκαρπος Σμύρνης (β΄ αι.) ρητώς συνιστά αυτό στους Πρεσβυτέρους της επικράτειας του : «Επισκεπτόμενοι πάντας ασθενείς»[372]. Η σύσταση όμως αυτή ήταν άσχετη προς εκείνη του Ιακώβου, την δι' ευχής και αλείψεως του ελαίου σωματική θεραπεία του καλούντος ορισμένου ασθενούς[373], άσχετη για τουλάχιστον δύο λόγους.

Ο Ιάκωβος προτρέπει ένα έκαστο ασθενή να προσκαλεί τους Πρεσβυτέρους, με σκοπό την τέλεση ορισμένης ιεροπραξίας, τη μυστηριακή επενέργεια της θείας Χάρης επί του ασθενούς, ενώ ο Πολύκαρπος εντέλεται να προσέρχονται στους ασθενείς από μόνοι τους, με προφανή ασφαλώς σκοπό την προσευχή και επίθεση των χειρών υπέρ υγείας αυτών, να αναπαραγάγουν μόνον το κείμενο του Ιακώβου «προσευξάμενοι επ' αυτόν», άνευ χρίσεως ελαίου στο όνομα του Κυρίου[374]. Εξ ετέρου, το πλήθος των Πρεσβυτέρων, που απαιτούσε κάθε τέλεση της δι' ευχής αλείψεως του ελαίου για ένα έκαστο, θα καθιστούσε προφανώς αδύνατη την

---

[369] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 708.
[370] Αυτόθι, σ. 170.
[371] Η επεξήγηση είναι πλέον του δέοντος σαφής : «ασθενή τις», «προευξάσθωσαν επ' αυτόν», «η ευχή της πίστεως σώσει αυτόν», «εγερεί αυτόν ο Κύριος».
[372] Προς Φιλιππησίους, 6, PG 5, 1009 C. Βλ. Γ. Φίλια. Ο τελών, σ. 710.
[373] Όπως παρατηρεί ο Π. Σκαλτσής, η επίσκεψη που συνιστά ο Ιάκωβος στον ιερέα έχει «ένα μόνο και ωρισμένο αίτημα» (Ιστορική , σ. 211), έχει δηλαδή συγκεκριμένο λόγο.
[374] Βλ. αναφορές υπό των Θεοδωρήτου Κύρου, Θεοδωρήτου Πέτρας, Καιόνων Ιππολύτου (ο 2ος και ο 24ος), Προκοπίου Γάζης, Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 272-273.

πραγματοποίηση της εντολής «επισκεπτόμενοι πάντας ασθενείς», εάν αυτή αφορούσε το ευχέλαιο του Ιακώβου. Η εντολή, που εκφράζεται διά του Πολυκάρπου, αφορούσε μάλλον την γενικώτερη προσευχητική μέριμνα της Εκκλησίας υπέρ των νοσούντων, ως την κατ' εξοχή βίωση της θείας απαιτήσεως «ησθένησα και επισκέψασθε με» (Ματθ. 25, 36). Την επίσκεψη αυτή έχει κατά νούν και ο Μέγας Αθανάσιος, αναφέροντας ότι, λόγω του διωγμού, πολλοί ασθενείς παρέμειναν χωρίς επίσκεψη, των ιερέων ευρισκομένων υπό απειλή[375].

Μαρτυρία σαφή για την κατ' οίκον τέλεση του Ευχελαίου αναφέρει ο Ωριγένης, συνιστώντας ως προσιτώτερο τρόπο αφέσεως των αμαρτιών[376] αυτόν που συνιστά ο Αδελφόθεος Ιάκωβος στην Επιστολή του, το κάλεσμα των Πρεσβυτέρων.

Ο βουληθείς υπό του Αδελφοθέου τόπος τελέσεως του Ευχελαίου (η κατοικία του ασθενούς) εν καιρώ παύει να είναι μοναδικός και αποκλειστικός, μεταφερόμενος στον Ναό και συνδεόμενος με τη θεία Λειτουργία, ως «το ευρύτερο τελετουργικό πλαίσιο»[377] των ευχών, στις όποιες περιορίζεται «η τελετουργική έκφραση του μυστηρίου του Ευχελαίου»[378]. Την ευλογία του ελαίου εντός του Ναού κατά τη θεία Λειτουργία μαρτυρούν η Παράδοση του Ιππολύτου (αρχές του γ΄ αι.)[379], η Αιγυπτιακή Διάταξη (τέλη του γ΄ με αρχές του δ΄ αι.), οι Αποστολικές Διαταγές (τέλη του δ΄ αι.), με καθορισμό χρόνου την Πρόθεση των Άρτων, οι Κανόνες του Ιππολύτου (ελληνική διασκευή του απολεσθέντος ελληνικού πρωτοτύπου της Αποστολικής Παραδόσεως του Ιππολύτου) και το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος (μετά το 362) οι ευχές του οποίου για τους ασθενείς διαβάζονται στη θεία Λειτουργία, κατά την Αναφορά, και συγκεκριμένα «μετά των καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων και πρίν από τις ευχές της απολύσεως»[380], αλλά και σε άλλο σημείο αυτής ή και εκτός αυτής[381]. Είναι διαπιστωμένο ότι «ο τόπος προσευχής υπέρ του ασθενούς ποικίλει : είτε η οικία του είτε ο Ναός κατά τη διάρκεια ή μη της θείας Λειτουργίας», πράγμα που σημαίνει ότι «το θέμα του τόπου προσευχής υπέρ του ασθενούς εμφανίζεται ως δευτερεύον»[382]. Η αλλαγή αυτή δεν νομίζουμε ότι οφείλεται στην αντίληψη του Μεγάλου Αντωνίου ότι «τοις επικαλουμένοις αυτόν (τον Θεόν) εν παντί τόπω παρέχεται η ίαση από την ασθένεια»[383], βάσει της οποίας εικάζεται ότι «σε οποιοδήποτε τόπο η προσευχή προς θεραπεία του ασθενούς μπορούσε να αναπεμφθεί[384] και ότι στην αντίληψη αυτή οφείλεται η επιλογή του Ναού ως τόπου

[375] Εγκύκλιος Επιστολή, 5 PG 25, 233 C/O. Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 711.
[376] Ο Ωριγένης αναφέρεται στη συντελουμένη μετά της σωτηρίας του σώματος άφεση των αμαρτιών, ως την απλούστερη και άμεση διαδικασία, αντί της διά πολλών δακρύων νυχθημερόν μετανοίας και αναθέσεως στον Ιερέα να κανονίσει την θεραπεία, την άφεση των αμαρτιών (Ωριγένους, Ομιλία εις το Λευϊτικόν (λατινιστί), ιστ΄, β΄, 4, PG 5, 405. Γ. Φίλια, Ο τελών, σ. 710).
[377] Δ. Τζέρπου, Η ακολουθία, σ. 100.
[378] Αυτόθι.
[379] Π. Σκαλτσή, Ιστορική, σ. 203.
[380] Αυτόθι., σ. 224.
[381] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 184.
[382] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 272.
[383] Μεγάλου Αθανασίου, Βίος Μεγάλου Αντωνίου, 58, PG 26, 928 A. Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 711.
[384] Αυτόθι.

τελέσεως του Ευχελαίου, με παράδειγμα το Ευχολόγιο του Σεραπίωνος[385]. Η «ευχή της πίστεως» του Μυστηρίου του Ευχελαίου δεν είχε καμία σχέση με την αδιάλειπτη προσευχή, την προσωπική ενός εκάστου προσευχή, την μη ιερουργουμένη προσευχή υπό της Εκκλησίας υπέρ του ασθενούντος, στην οποία ανήκει και η ιαματική προσευχή, την οποία ανέπεμπαν «πλησίον του θυσιαστηρίου οι Αγίες Μακρίνα και Γοργονία»[386]. Πρόκειται περί προσευχής υπό πάντων και υπέρ πάντων ενεργουμένης και δεν συνοδεύεται από τη χρίση του διά της προσευχής αγιαζομένου ελαίου, η οποία είναι η ιδιάζουσα πράξη του Ευχελαίου. Η προσευχή της ιάσεως του Μυστηρίου των νοσούντων, από τον ιδρυτικό Κανονισμό της, υλοποιείται διά της επί του ελαίου επερχομένης θείας Χάρης (της ευλογίας του ελαίου) και της δι' αυτού χρίσεως του ασθενούς. Για τον λόγο αυτόν και οι προσευχές των Διπτύχων, στις οποίες, καίτοι «αναπλάθεται η καινοδιαθηκική ορολογία περί επισκέψεως του ασθενούς και θεραπείας αυτού»[387], δεν ισοτιμούνται με την «ευχή της πίστεως» του Ευχελαίου, τη συνοδευομένη απαραιτήτως υπό της αλείψεως του ελαίου, διά του αγιασμού του οποίου επιτελείται η μετάδοση της θείας Χάρης, ώστε να συντελέσουν στην καθιέρωση του Ναού ως τόπου τελέσεως του Ευχελαίου. Η «ευχή της πίστεως» υπέρ ενός έκαστου νοσούντος και όχι κατά συλλογή είναι δεδομένη μόνον στους καλωμένους υπό του νοσούντος κατ' οίκον Πρεσβυτέρους. Πρόκειται περί ιερουργίας προσευχής υποκειμένης στην ακρίβεια του κανόνος της (θεσπίσεως της, αλλά και στην οικονομία συγκεκριμένης περιπτώσεως (ανάγκης) που απαιτεί την εξαίρεση του κανόνος, κατά το πιστευόμενο «η τοινόν ανάγκη κατέστι και νόμοις ούχ υπόκειται, έως ου ανάγκη εστίν»[388]. Περί της τελέσεως του Ευχελαίου στον Ναό και μάλιστα στη θεία Λειτουργία πιθανότερη φαίνεται ότι είναι η εκδοχή ότι «το Ευχέλαιο δεν αποτελούσε εξαίρεση, αλλά όπως και τα λοιπά μυστήρια ετελείτο εντός της θείας Λειτουργίας, αδιάρρηκτα συνδεδεμένο μ' αυτήν»[389]. Χαρακτηριστικά ίχνη του παλαιού δεσμού του Ευχελαίου με τη θεία Λειτουργία, όπως και άλλων αποσπασθέντων από αυτήν Μυστηρίων, είναι η εκφώνηση «'Ευλογημένη η Βασιλεία…', τα Ειρηνικά, τα Τροπάρια, το ζεύγος των Αναγνωσμάτων(Απόστολος και Ευαγγέλιο με το προκείμενο και το αλληλουάριο), η εκτενής και η εκφώνηση της και η ευχή 'Άναρχε , αδιάδοχε…', που έχει την θέση της ευχής της εκτενούς ικεσίας της θείας λειτουργίας»[390].

Η κυριαρχία του Ναού ως τόπου τελέσεως (αγιασμού) του Ευχελαίου υπήρξε απόλυτη κατά τους πρώτους αιώνες, επειδή θεωρήθηκε αναπόσπαστα συνδεδεμένη

---

[385] Βλ. αυτόθι.
[386] Αυτόθι, σ. 712.
[387] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 174, εκ του οποίου αντλούμε το σχετικό παράδειγμα της Λειτουργίας του Αγίου Μάρκου : «Τους νοσούντας, Κύριε, του λαού σου επισκεψάμενος εν ελέοις και οικτιρμοις ίασαι, απόστησον απ' αυτών και αφ' ημών πάσαν νόσον και μαλακίαν, το πνεύμα της ασθενείας εξέλαιον απ' αυτών, τους εν μακροίς αρρωστήμασι προκατακειμένους εξανέστησεν, τους υπό πνευμάτων ακαθάρτων οχλουμένους ίασαι… τας σωματικάς ασθενείας θεράπευσον, ιατρέ ψυχών και σωμάτων επίσκοπε πάσης σαρκός, επίσκοπε και ίασε ημάς διά του σωτηρίου σου» (αυτόθι, σ. 174-175).
[388] Νικοδήμου του Αγιορείτου, Πειδάλιον, υποσημείωση στον ιγ΄ Κανόνα της εν Καρθαγένει Συνόδου.
[389] Αυτόθι, σ. 186.
[390] Αυτόθι.

με την τέλεση του μυστηρίου υπό του Επισκόπου[391]. Στην Αποστολική Παράδοση του Ιππολύτου ή «καθαγιαστική ευχή» του ελαίου «παρατίθεται μετά την ευχή του καθαγιασμού της θείας Λειτουργίας»[392]. Στο Ευχολόγιο του Σεραπίωνος η μία εκ των δύο καθαγιαστικών ευχών, η 17, «είναι ενσωματωμένη στη Θεία Λειτουργία, μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων και προ των ευχών της απολύσεως»[393]. Στις Αποστολικές Διαταγές «η προβλεπόμενη περίπτωση καθαγιασμού του ελαίου υπό του Επισκόπου, συμπαρόντων του Πρεσβυτέρου και του Διακόνου επιβεβαιώνει την λαμπρότητα της λειτουργικής πράξεως»[394], της ευλογίας του ελαίου κατά τη διάρκεια της θείας Λειτουργίας. Η μαρτυρία «ότι ο Επίσκοπος παρέμενε ως πρωταρχικός τελετουργός της εν λόγω λειτουργικής πράξεως[395] αποδεικνύει ότι όλο το χρονικό αυτό διάστημα ο τόπος τελέσεως του Ευχελαίου είναι συνδεδεμένος με τον Ναό. Να αναφέρουμε ότι η τέλεση του Ευχελαίου στον Ναό ήταν συνδεδεμένη με ειδικό Όρθο, στον οποίο ψαλλόταν το προπαρασκευαστικό του μέρος[396], την άλλως «παννυχίδα», κατά τον Συμεών Θεσσαλονίκης[397]. Σε σχετικά χειρόγραφα αναφέρεται και ειδικός Εσπερινός για το Ευχέλαιο[398], φαίνεται όμως ότι «η ψαλμωδία του προκαταρκτικού αυτού μέρους, Εσπερινού και Όρθου ήταν προαιρετική»[399].

Παρά ταύτα δεν αγνοείται τελείως η κανονική συμμετοχή του οίκου του ασθενούντος στην πράξη του Ευχελαίου. Οι μαρτυρίες προσανατολίζονται και μάλλον κατασταλάζουν στη διάκριση δύο φάσεων τελέσεως του Ευχελαίου. Στον καθαγιασμό του ελαίου από τον ιερουργό κατά τη θεία Λειτουργία, στον Ναό και στη μεταφορά του στην οικία του ασθενούς, από τον προσκομίσαντα στον Ναό το έλαιο, προς χρίση του ασθενούς, είτε υπό του ιδίου του ασθενούς είτε υπό των συγγενών του. Είναι γεγονός ότι η οικία του ασθενούς είναι «ο τόπος επιτελέσεως της χρίσεως»[400] και ότι παρέμενε αδιάσπαστα συνδεδεμένη με το Μυστήριο του Ευχελαίου, το οποίο κανονικώς, από της διαμορφώσεως της Ακολουθίας του, τελείται «εν Εκκλησία ή εν Οίκω»[401]. Στην καλύτερη περίπτωση, οι ιερείς μετέβαιναν στον οίκο του ασθενούς και τον έχριαν, τελούντες μικρή ακολουθία, η οποία περιείχε την ευχή της χρίσεως Τροπάρια των Αγίων Αναργύρων, Ευαγγέλιον, εκτενή και απόλυση[402].

Η σχέση του Ευχελαίου με τον Ναό, ως τόπου τελέσεως, θα διαρκέσει μέχρι τον ια΄αι., κατά τον οποίο μαρτυρείται η «εξατομίκευση του Μυστηρίου και η

[391] Βλ. ανωτ., περί του τελούντος το Ευχέλαιο, σ. 186.
[392] Γ. Φίλια , Ο τελών, σ. 721.
[393] Αυτόθι, σ. 722.
[394] Αυτόθι, σ. 723.
[395] Βλ. τους Κανόνες Ιππολύτου Ρώμης, 3, 28, τον Βίο του Πατριάρχου Mat Alha (μέσα στ΄ , αι.) και τον Βίο Επισκόπου Συκεών (613).
[396] Βλ. το αριθμημένο διάγραμμα του Ι. Φουντούλη, της Ακολουθίας του Ευχελαίου, σ. 1-11.
[397] Βλ. περί αυτής αυτόθι.
[398] Αυτόθι.
[399] Ι. Φουντούλη, Ακολουθία, σ. 189.
[400] Γ. Φίλια, ενθ' ανωτ., σ. 721.
[401] Από τον τίτλο του Μυστηρίου στο Μικρό Ευχολόγιο.
[402] Κωδ. Κοϊλιανός 213. Ι. Φουντούλη, Η Ακολουθία, σ. 191.

προοδευτική αποδέσμευση του από τη θεία Λειτουργία»[403], που έχει ως συνέπεια την τέλεση του Μυστηρίου και σε πολλές άλλες, εκτός της ασθενείας, δύσκολες στιγμές της ζωής των πιστών, την ανάπτυξη, δηλαδή, της λεγομένης θεολογίας του Ευχελαίου. «Ο αρχαιότερος τόπος ακολουθίας Ευχελαίου σε συνδυασμό με Θεία Λειτουργία, που μαρτυρείται από τον παρκινό Κώδικα Coislin gr. 213 του έτους 1027»[404], παρέχει την πληροφορία μιας πρώτης ίσως τάσεως περιορισμού της σχέσεως αυτής, την τέλεση του Μυστηρίου «στον Ναό της οικίας του ασθενούς και όχι στον ενοριακό Ναό»[405]. Οι διατάξεις των χειρόγραφων ποικίλουν ως προς την αναπλήρωση της θείας Λειτουργίας, συμφωνούν όμως όλες ότι το Ευχέλαιο πλαισιώνεται από επτά θείες Λειτουργίες (σύμφωνα με τον διαμορφωθέντα αριθμόν των επτά ιερέων), επιτελούμενες είτε αλληλοδιαδόχως επί επτά ημέρες μετά το Ευχέλαιο, είτε αυθημερόν σε επτά διαφορετικούς Ναούς μετά το πέρας της οποίας, εντός μίας Εκκλησίας, ετελείτο από όλους η ακολουθία του Ευχελαίου[406]. Το βέβαιον είναι μάλλον ότι της πλήρους αποδεσμεύσεως του Ευχελαίου από τη θεία Λειτουργία προηγήθηκε η δημιουργία «ειδικής» θείας Λειτουργίας για τους ασθενείς, ανεξαρτήτως των κοινών λειτουργικών συνάξεων. Τούτο, προφανώς, οφείλεται στον εμπλουτισμό της Ακολουθίας του Ευχελαίου με νέα στοιχεία, όπως ο αριθμός επτά των ιερέων-λειτουργών, ο αντίστοιχος προς αυτούς αριθμός των ευχών και των Αναγνωσμάτων, ο Κανόνας και τα Τροπάρια, ο ειδικός Εσπερινός και ο Όρθρος εκάστης Λειτουργίας, η ενίοτε τέλεση επτά θείων Λειτουργιών σε αντίστοιχους Ναού, προ της τελέσεως του Ευχελαίου, ή και επταήμερη τέλεση του Μυστηρίου από επτά διαφορετικούς ιερείς, τα οποία τελικώς, δημιούργησαν όχι μόνον μία εκτενή, αλλά και «πολύπλοκη τελετουργικά ακολουθία, η οποία στην πράξη αποδεικνυόταν δυσβάστακτη για την κοινή ευχαριστιακή σύναξη κάθε ενορίας»[407]. Η αυτονόμηση (η αποδέσμευση από την θεία Λειτουργία), της τελέσεως του Μυστηρίου του Ευχελαίου αρχίζει τον ιγ΄ αι., όπως μαρτυρείται από χειρόγραφα αυτής της εποχής. Στην εξέλιξη αυτή υπήρξε καθοριστικό το υιοθετηθέν επταδικό σύστημα (η τέλεση του Μυστηρίου υπό επτά ιερέων), το οποίο ο Πατριάρχης Αρσένιος ο Αυτωρειανός (1255-1260) από υπάρχουσα συνήθεια κατέστησε υποχρεωτικό, για να επιβληθεί οριστικώς τον ιε΄ αι., με την Ακολουθία του Συμεών Θεσσαλονίκης, στην οποία παρατηρείται πλήρης αποδέσμευση της από τη θεία Λειτουργία[408].

[403] Η Ακολουθία, σ. 102.
[404] Αυτόθι, εκ του οποίου αντλούμε τα διαμορφωθέντα νέα στοιχεία σε σχέση με την αρχική του σύσταση.
[405] Αυτόθι.
[406] Ι. Φουντούλη, Η Ακολουθία, σ. 191-192.
[407] Αυτόθι, σ. 103.
[408] Αυτόθι, σ. 103-107. Από τη Λειτουργία αυτή αντλούμε τα διαμορφωθέντα ικανά στοιχεία, στα οποία αναφερόμαστε στον οικείο εκάστοτε τόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) **Βασιλειάδη Π., Ο Ιησούς Χριστός ιατρός των ψυχών και των σωμάτων. Βιβλική θεώρησης, Η υγεία και η ασθένεια στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Πρακτικά Ι΄ Πανελλήνιου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος 2008.**

2) **Δυοβουνιώτου Κ., Τα μυστήρια της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας εξ' απόψεως δογματικής, Αθήναι 1913.**

3) **Καλογήρου Ι., «Ευχέλαιον», θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 5 (1964).**

4) **Μικρόν Ευχολόγιον, εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1968.**

5) **Παπαρνάκη Α., Αμαρτία και ασθένεια στη Βιβλική Θεολογία. Η υγεία και η ασθένεια στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Πρακτικά Ι΄ Πανελλήνιου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος 2008, εκδ. Αθήναι 2009.**

6) **Σκαλτσή Π., Ιστορική εξέλιξη της Ακολουθίας του Ευχελαίου. Η υγεία και η ασθένεια στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Πρακτικά Ι΄ Πανελλήνιου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος 2008, εκδ. Αθήναι 2009.**

7) **Σκαλτσή Π., Ιστορική εξέλιξη της Ακολουθίας του Ευχελαίου. Το Ιερόν Μυστήριον του Ευχελαίου. Εισηγήσεις-Πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας, Δράμα 2000.**

8) **Τζέρπου Δ., Η ακολουθία του Νεκρώσιμου Ευχελαίου, Αθήναι 2000.**

9) **Τζέρπου Δ., Η καταχριστική τέλεση του μυστηρίου του Αγίου Ευχελαίου. Η Υγεία και η ασθένεια στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Πρακτικά Ι΄ Πανελλήνιου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, Βόλος 2008.**

10) **Τρεμπέλα Π., Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τ. Γ΄, Αθήναι 1981.**

11) Φίλια Γ., Ο τελών και ο τόπος τελέσεως κατά τους πρώτους αιώνες. Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τ. ΛΣΤ΄, Αθήναι 2001.

12) Φίλια Γ., Η απαλλαγή παντός μολυσμού σαρκώς και πνεύματος : πτυχές της σχέσεως των Μυστηρίων Ευχελαίου και Μετανοίας. Θεολογία ΞΕ΄ (Α), 1991.

13) Φίλια Γ., Η μετάβαση από την απλή άλειψη των ασθενών με έλαιο στην ευλογία του ελαίου πρίν από την άλειψη, Οικοδομή και μαρτυρία (έκφρασις αγάπης και τιμής εις τον Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σερβών και Κοζάνης κ. Διονυσίου), τ. Β΄, Κοζάνη 1992.

14) Φουντούλη Ι., Η ακολουθία του Ευχελαίου, Θεσσαλονίκη 1978 (Κείμενα Λειτουργικής 15).

15) Φουντούλη Ι., Έλαιον, ΘΗΕ, τ. 5.

16) Φουντούλη Ι., Το Μυστήριο του Ευχελαίου-Τελετουργική θεώρηση. Το ιερόν Μυστήριον του Ευχελαίου. Εισηγήσεις-Πορίσματα Ιερατικού Συνεδρίου της ιεράς Μητροπόλεως Δράμας έτους 2000, Δράμα 2000.